

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

Planinski

VESTNIK

12
2016

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

3,90
EUR

TEMA MESECA

Rudarjenje v gorah

INTERVJU

Grega Lačen

Z NAMI NA POT

Štajerski tisočaki, Dolina Gsieser Tal

TEST OPREME

Čelade

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI PZS

Milan Vinčec: SLOVENSKA ISTRA, ČIČARIJA, BRKINI IN KRAS

CENA
24,90 €

“Slovenska Istra in Kras (pokrajini, ki ju opredeljujemo kot Primorska) sta vabljivi destinaciji, kamor se vedno znova radi vračamo. Razgiban gričevnat svet, prijazno podnebje, zmerna poletja in mile zime, snega je malo, zadrži se le v višjih hribovitih predelih, vse leto privabljajo številne obiskovalce, izletnike in pohodnike. Vsak letni čas ponudi kaj novega in zanimivega, vsak obisk je začinjen s pridihom čarobnega ...” Tako pospremi bralca novega izbirnega vodnika PZS Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras na pot njegov avtor Milan Vinčec, Primorec, odličen poznavalec območja, ki ga je v vodniku slikovito opisal in po katerem je speljanih 31 planinskih izletov, primernih za vse leto in za vse generacije.

Opisi poti so v vodniku zgoščeni, natančni in sistematični, ključni podatki, ki jih potrebujemo za načrtovanje poti, so ustrezno poudarjeni, fotografska vsebina je bogata. Še zlasti boste po vodniku radi posegli ljubitelji botanike, kajti območje, na katerega vas vabimo, je botanični raj; avtor tako del opisov izletov nameni tudi temu. Pa tudi tukajšnjim krajem, bogati kulturni in zgodovinski ter drugi naravni dediščini in ljudem, ki so vtisnili temu območju poseben pečat. Sicer pa je to vodnik za vse, ki imate radi lažje in označene planinske poti ter izlete s ščepcem zgodovine in kulture!

Format: 130 mm x 210 mm; 184 strani, integralna šivana vezava, polokrogel hrbet.

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA 50-odstotni popust

GOLA GORA, Nanga Parbat (8125 m), druga, dopolnjena izdaja

V letu 2012 je bil narejen ponatis knjige Gola gora. Avtor se je za ponatis odločil ne le zato, ker je prva izdaja razprodana, ampak predvsem zaradi novih osebnih soočanj z Nanga Parbatom. Kot član snemalne ekipe, ki je pripravljala film o gori za TV serijo Velikani Himalaje, se je udeležil odprave na ta 8125 metrov visoki vrh. Na sedemdeset na novo dodanih straneh opisuje svoje napete, razburljive, poučne, predvsem pa lepe in globoko doživete dneve na pobočjih Nanga Parbata ter pod njim. To je bila odprava, na kateri sta Irena Mrak in Mojca Švajger dosegli enega največjih uspehov v zgodovini ženskega plezanja v Himalaji. Gre za dramatično in napeto poročilo “iz prve roke”. Obenem pa dodani tekst logično in smiselno zaključuje Grošljeva večdesetletna srečevanja in soočanja s to mogočno goro.

AKCIJA
12,45 €

Format: 200 x 255 mm; 260 strani, italijanska, šivana vezava

CENA: V času od 15. 12. 2016 do 15. 1. 2017 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: **12,45 €* (redna cena: 24,90 €*)**.

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, po pošti: p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po telefonu: 01 43 45 684 v času uradnih ur, po faksu: 01 43 45 691, brezplačna telefonska številka: 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), e-naročila: trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>. Uradne ure v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11.00).

Slovenski planinski muzej

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, telefon: 08 380 67 30, faks: 04 589 10 35, e-naročila: info@planinskimuzej.si

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljjanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno. Poobjave so dovoljene le z dovoljenjem uredništva.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Zelenci v večerni zarji, zadaj Ponce
Foto: Jan Kržaj

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Foto: Majaz Milavec

Tukaj in zdaj

"Življenje je res zabavno, še posebej, če ga preživiš in potem gledaš nazaj," mi je zadnjič napisal eden od stalnih sodelavcev naše revije. Njegova misel se mi je zazdela dobra iztočnica za razmislek o nečem, s čimer se srečujem vsak dan, menda že od nekdaj, namreč kako težka uživamo v drobnih radostih, ki nam jih nakloni življenje, v trenutkih, ko nam nič ne manjka in se imamo pravzaprav zelo lepo, pa to največkrat spregledamo, ker čakamo "veliko srečo". Vedoč, da življenje ni potica, temveč da zna biti *šutasto ku prazen glaž*, kot pravi kantavtor Iztok Mlakar v eni od svojih pesmi, je pričakovanje, da bomo uživali sleherni dan ali da bomo lahko na življenje vedno gledali s svetle plati, zgolj prazen up. Toda nemalokrat se tudi takrat, ko nas ujčka, ne znamo ustaviti, "zamrzniti scene" in užiti trenutka. Vse prevečkrat se ali izgublamo v spominih in blagrujemo zlate stare čase ali pa že težko čakamo prihodnost, "ko bo vse drugače".

Tako rekoč ves čas mojega ukvarjanja s plezanjem se mi je dogajalo prav to, o čemer pišem v prejšnjem odstavku – mislim, da sem redko zares uživala *med* plezanjem. Ker nisem zgodnja ptica, mi je bilo vstajanje "sredi noči" vedno mučno in še preden sem se skobacala iz toplega gnezda, so mi misli že uhajale k večeru: "Komaj čakam, da se bom zvečer lahko zleknila v posteljo!" Zanimiva popotnica v plezalni dan, ni kaj ... Ker nisem med hitrejšimi hodci, mi je dostop do stene minil pod pritiskom držanja koraka s soplezalci. Potem pa smo hiteli, ker je bilo treba čim prej priti čez steno (nekaj je namreč veljal tudi čas, v katerem si jo zmoget), na vrhu se pa tudi nismo obirali, kajti iz različnih razlogov se nam je v dolino vedno mudilo. Tako je bil pogosto najlepši del plezarije njeno podoživljanje pred spanjem, če nisem takoj zaspala kot ubita. Da bi po miheličevsko uživali bajne razglede na kakšnem čudovitem travnatem naslanjaču sredi stene, počasi mleli dobrote iz malhe ali v stilu zlate naveze vrgli še kakšno partijo kart, nam na kraj pameti ni padlo. In tako je bilo vse skupaj slej ko prej svojevrstna muka, ki pa je bila očitno dovolj sladka, da sem vedno hodila po "še".

Bi bilo danes, če bi še tako zagnano plezala, kaj drugače? Bi si sredi stene priredila piknik? Bi v svojem tempu neobremenjeno ubirala pot navzgor brez pretiranega pogledovanja na uro in uživala v gibanju, bi opazila cvetlice ob poti, drobni živelj med kamni, krošnje dreves, zanimive oblike oblakov na nebu? Bi se utegnili zavedati lepote trenutka, bi bila hvaležna zanj? Če sodim po prekipevajočem veselju (da ne rečem vzhičenosti) ob vsakem obisku visokogorja v zadnjih letih, bi rekla, da se trudim nadoknaditi zamujeno in odkrivam nov način zahajanja v gore, ki obvezno vključuje posedanje na dišečih travah, prepoznavanje alpske flore, opazovanje oblakov, raziskovanje manj obljudenih predelov, potikanje po opuščeni stezah, pa še kaj bi se našlo ... Toda uživati v tako enkratnem okolju, ki ga obiščeš redkeje, kot bi si želel, konec koncev vseeno ni tako zelo težko. Umetnost je prenesti princip uživati tukaj in zdaj v vsakdanje življenje.

Zakaj se je težko imeti dobro v sedanjosti? Vedno obstaja neki "samo še, da ...", zaradi katerega smo v stalni napetosti in pričakovanju skorajšnjega prihoda lepših časov, ko bomo "ven iz hudega", pa se nam ta Indija Koromandija zaradi narave življenja vztrajno odmika. In tako življenje drvi mimo nas, mi pa sami sebe prikrajšamo za tisoč majhnih sreč, ki nam jih nakloni. Na neki način lahko življenje primerjamo s plezalno smerjo. Ko je v steni napeto, se z vso zbranostjo in močmi posvetimo težavam pred seboj. Ko pa te popustijo, si lahko vzamemo malo predaha in se ozremo naokoli. Morda bomo svet videli v drugačni luči. V prednovoletnem vzdušju, ki s seboj prinaša upanje na boljši jutri, nam vsem skupaj želim, da bi se nam življenje v novem letu pogostejše zdelo zabavno že vmes, ne šele takrat, ko se bomo ozirali v preteklost.

Mateja Pate

Gore nad zasneženim Bohinjem;
pogled z Velikega Draškega vrha
Foto: Klemen Štular

UVODNIK

Tukaj in zdaj 1

Mateja Pate

TEMA MESECA

Prvi ljudje v gorah so bili tudi rudosledci in rudarji 4

Janez Bizjak

TEMA MESECA

Od bronaste dobe do zgodnjega srednjega veka 8

Marija Ogrin

TEMA MESECA

Predantični in antični rudarji v naših gorah 10

Miran Bremšak

INTERVJU

Grega Lačen 14

Pogovarjala se je Marta Krejan Čokl.

DOŽIVETJA GORA

Razlika je, če gremo v gore sami ali z društvom 18

Nina Pisk

NEZNANI JULIJCI

Breitkofel 20

Janez Turk

PLANINSKI HUMOR

Napačno izbrana tura 24

Olga Kolenc

EKSTREMNE FERATE

Ferate niso nevarne, če gremo z glavo nanje 26

Tomaž Oprešnik

TUJE GORE

Ekvadorski Andi 29

Matija Križnar

Z NAMI NA POT

Štajerski tisočaki 32

Andreja Erdlen

Vsebine vseh
Planinskih vestnikov od
leta 1895 dalje na
www.pvkazalo.si.

OPISI TUR

- STOLPNIK
- ŠPIČASTI VRH
- STENICA
- ROGLA
- ROTLAHNER/GIOGO DEL BOSCO
- GAIL
- HOHER MANN
- REGELSPITZE

Z NAMI NA POT

Turno smučanje v dolini Gsieser Tal/Val Casies 45

Tomaž Hrovat

ŽIVLJENJE VRHUNSKA ALPINISTKE

Petindvajset let od nesreče Marije Frantar 48

Urša Erman

PORTRET

Pogovor z Vinkom Črničem 52

Kristina Menih

TEST OPREME

Čelade za gorniške aktivnosti 54

Aljaž Anderle

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Planinska članarina v letu 2017 60

Zdenka Mihelič

ZGODOVINA SLOVENSKEGA PLANINSTVA

Spomenik Jakobu Aljažu 61

Mihael Kersnik

PORTRET

Nepozabno je zarisati dolgo vijugasto sled 64

Mitja Peternel

ZGODOVINA PLANINSTVA

50 let Meddruštvenega odbora PD Ljubljane 66

Marinka Koželj Štepic

GEO IZLET

Rudnik mangana na Begunjščici 68

Jerca Praprotnik, Aleksander Kastelic

VARSTVO NARAVE

Najmanjši med polhi 69

Dušan Klenovšek

NOVICE IZ VERTIKALE 70

NOVICE IZ TUJINE 72

ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE 73

LITERATURA 74

PREBRALI SMO 76

PLANINSKA ORGANIZACIJA 77

VESTI 79

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ 79

TRIGLAVSKI NARODNI PARK 80

Rudarjenje v gorah

Prvi ljudje v gorah so bili tudi rudosledci in rudarji

Janez Bizjak

Ali ste vedeli, da sta lepi slovenski besedi gorjanci ali gorjani sopomenki za rudosledce in prve rudarje v visokogorju? Nemška beseda za rudarja *Bergmann* v dobesednem prevodu pomeni človeka z gore, prebivalca gora, gorjanca. Enake sopomene imajo italijanski izraz *montanari* ali francoski besedi *montagnards* (prebivalci gora, gorjanci) in *montanistika* (rudarstvo, po starem rudoslovje, dobesedno pa goroslovje).

So bili prvi ljudje v visokogorju slovenskih Alp, tj. ljudje z gora, prvi resnični gorjanci? Najprej kamenodobni lovci, za njimi prvi pastirji, prezrti in pozabljeni pa so ostali prvi rudarji, ki so od bronzne in železne dobe do antike, srednjega in novega veka prekopavali površje nad gozdno mejo in pustili še danes prepoznavne sledi svojih bivališč. Visokogorski rudarji ali *gorjanci*, kot se glasi prevod iz nemščine, so v naših Alpah nabirali in kopali predvsem železovo rudo.

Kdo so bili prvi rudosledci

Prvi rudosledci in rudarji so obrnili nov list v zgodovini človeštva. Z njimi se začnejo kovinske dobe, prva stalna

naselja na vznožju Alp, pri nas gradišča in Ajdovski gradci, prvi zapisi v kamnu, skalorezi ali petroglifi, (Valcamonica v Lombardiji, planota Dachstein, Dolina čudes v Mercantourju) ter še neraziskani posebni daritveni kraji, najdeni tudi v naših gorah. Rudosledci so morali biti v svojem času vrhunski strokovnjaki, ki so vedeli, kaj iskati in kje iskati. Prehodili so Alpe od Jadrana do Donave, živeli so v gorah in pretaknili vse konte in planote, da bi odkrili nahajališča rude. Kako so živeli in kako so se preživljali, si danes težko predstavljamo. Najbrž so med navadnimi ljudmi veljali za nerazumne čudake, ki so več mesecev hodili po brezpotjih neznanih gora, tam pod milim nebom prenočevali in poleg rud

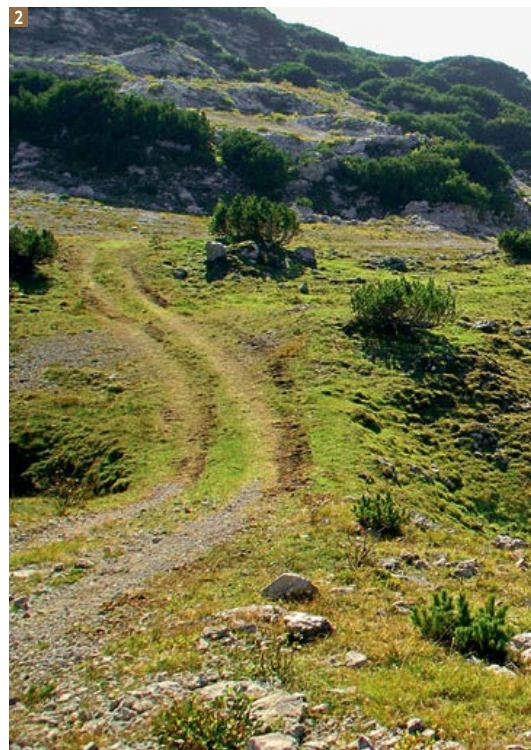
iskali tudi vodo, uporabne plodove ali lovili divjad za svoje skromno preživetje. Kako je bilo pred 4500 leti, lahko samo domnevamo. Pisnih virov ni, v Alpah so se ohranile le številne legende o zakopanih zakladih, o kristalnih palačah in cvetočih mestih, ki so izginila pod ledeniki, o skrivnostnih vsehodih v rudnike zlata in srebra globoko v nedrjih gora in o *perkmandelcih*, ki jih od slovenskih do francoskih Alp poznamo kot čuvaje podzemnega rudnega bogastva. Naše pripovedke o zlatorogu in o gori Bogatin, kjer so naši predniki zaman iskali zlato, so ostaline zgodovinskega spomina na pradžino, povezano s podzemskimi zakladi in blagostanjem, ki ga je prinašala nova doba starostnega rudarjenja.

Vzpon železarstva

Zgodovina kovinskih dob in rudarstva v Vzhodnih Alpah se je začela v bakreni in bronzni dobi ter dosegla svoj prvi vrhunec v zlati dobi solnih rudnikov na Salzburškem in Tirolskem. Zatem se je strateški pomen soli postopno umikal železu. Železovo rudo je bilo treba znati

1

2

iskati in najti, potem pa znati staliti v železo. Rudosledci ali iskalci rude, nabiralci in kopači na površju ter rudarji pod zemljo, predvsem pa talilci in železarski mojstri so pripadali privilegirani družbeni plasti, ki so ji srednjeveški vladarji podelili posebne pravice, svoj rudarski red in samostojno upravno strukturo. Železarstvo so v srednjem veku imenovali črna magija, talilci pa so uživali posebno spoštovanje, saj so kot čarodeji znali iz črnega ter rjavega kamena, taka je videti železova ruda za nepoznavalce, in ognja pričarati čudežno žarečo kroglo, imenovano železo. Prvo knjigo (*De re metallica*) z navodili za iskanje rude in s podobami življenja v rudnikih je leta 1556 v Baslu natisnil Georg Agricola. Železo je že 3000 let strateška surovina v evropski zgodovini. Iz železa so

- 1** Dobrenjska Planja pod vrhom Tolminskega Kuka; nad rušjem so za večče oko še prepoznavne ostaline antične rudarske stavbe. Foto: Jani Kutin
- 2** Površinske rudne jame pod antično rudarsko stavbo na Dolgi Planji nad Orlovimi glavami; le nekaj metrov oddaljene od smučarskih prog so se ohranile vse do danes. Foto: Miran Bremšak
- 3** 2000 let stare površinske rudne jame nad Planino Vodotočnik v Kamniško-Savinjskih Alpah, zadaj Ojstrica. Foto: Miran Bremšak

izdelovali orodje za kultiviranje zemlje in orožje za uničevanje kultur. Danes enako kot pred tremi tisočletji. Posvetni vladarji, ki so gospodarili nad območji z železovo rudo, so krojili usodo evropskih dežel in spreminjali njihove politične meje.

Skrivnostno noriško jeklo

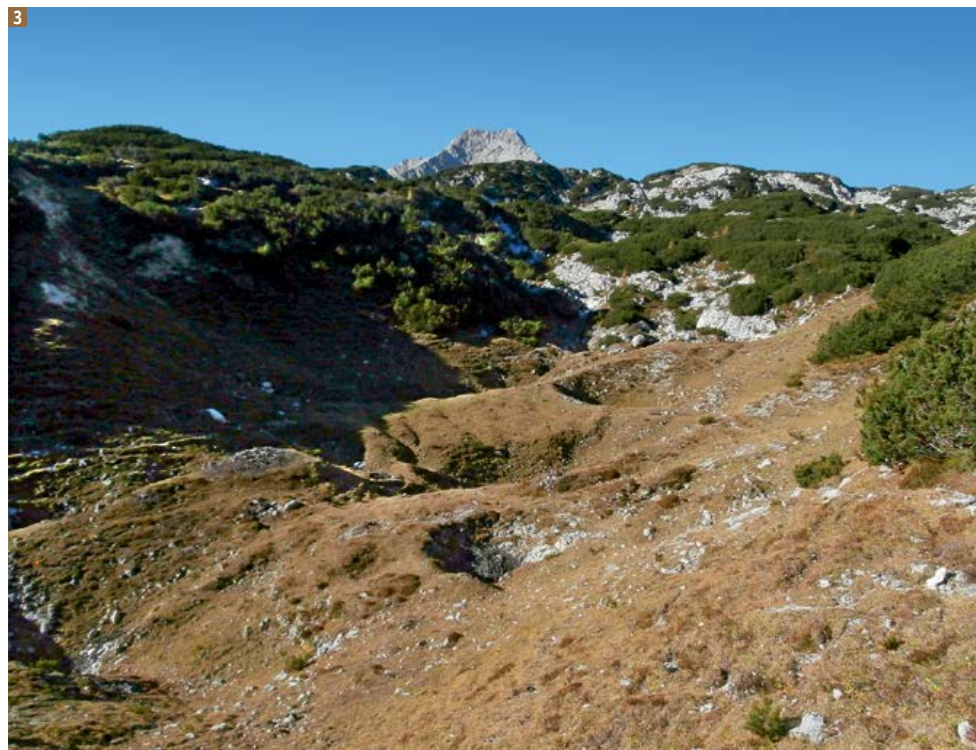
V Vzhodnih Alpah, v širokem pasu med Jadranom in Donavo, je bila železova ruda najbolj kakovostna in tod so že v prazgodovini znali kovati skrivnostno nerjaveče noriško jeklo – *ferrum noricum*. Meči iz tega jekla so bili strah in trepet rimskih legij, nerjaveči kovinski čudež pa so uporabljali tudi za kirurške instrumente, kot je zapisal Galen, filozof in dvorni zdravnik cesarja Marka Avrelija.

Zaradi bogastva železove rude so imele tudi slovenske Alpe poseben pomen. Železna doba je prinesla temeljite gospodarske in družbene spremembe. Mnoge današnje pašne planine so se razvile iz prvotnih rudarskih selišč, nabiranje in kopanje železove rude, gorsko pašništvo ter oglarstvo so bile gospodarske dejavnosti, ki so zadnja tri tisočletja spreminjale podobo našega visokogorja, prebivalcem pod gorami so omogočile preživetje. Vzporedno z rudarjenjem sta se razvijala trgovina in tovarništvo, nove komunikacije čez gorske prelaze so zahtevale drugačno logistično oskrbo, s trgovci in tovarniki pa so domačini prišli v stik z daljnim svetom.

Pomembna železarska in kulturna središča na ozemlju današnje Slovenije so nastala že v starejši železni dobi (halštat, 8. stol. pr. n. št.). Tista pod gorami (Bohinj, Bled, Sveta Lucija - današnji Most na Soči) so se oskrbovala z železovo rudo, nabrano in nakopano visoko v gorah. Kako se je svetolucijsko železodobno središče oskrbovalo z železom iz Bohinja, pričajo ostanki tlakovanih tovornih poti, ki so vodile od Soče čez Julijce do Save in so bile del starodobnih trgovskih povezav med Jadranom, Alpami, Donavo in Baltikom. Najpomembnejši in najvišji prehod, omenjen v kroniki oglejskega patriarhata kot transalpinski prehod, je bil speljan čez Škrbino, tj. čez 1910 m visoko sedelce vzhodno od Podrte gore.

"Preoblikovalci" naših Alp

Površja slovenskih Alp niso spreminjali le rudarji in železarji, največ trajnih ekoloških sprememb je povzročilo oglarstvo. Drvarji in oglarji ali kopiščarji so bili poleg pastirjev in rudarjev glavni poklici v sredogorju. Za taljenje železove rude in za obdelovanje železa so bile potrebne neizmerne količine drv in oglja. Zaradi oglarstva je bilo izsekavanje gozdov neusmiljeno; od železne dobe do konca 19. stol. so bili naši gorski gozdovi večkrat posekani do tal. Goloseki so spreminjali površje v opuste kamnite površine. Trajalo je vsaj sto in več let, da so zrasli novi gozdovi. Ne povsod: Lepa Komna, zgornji del

4 Grafika iz knjige G. Agricole (1556) kaže razne oblike transporta rude z gora v dolino, tudi z velikimi sanmi ali vleko z vrečami.

5 Ošiljeni vrh Palca nad Zgornjo Laško nekoliko spominja na znameniti Machu Picchu v Peruju. Med velikimi kamni na srednji zelenici so odkrili tloris antične stavbe. Foto: France Stele

6 Na tej zelenici nad Velikim Lepočem so pred 2000 leti bivali rudarji; zadaj Bogatin. Foto: France Stele

7 Komaj 80 cm visok vhod v rudniški rov v strminah Srednjice visoko nad Trento kaže na velik pogum staroveških rudarjev, ki so tu vstopali v podzemlje. Foto: Janez Bizjak

8 Skrita in po strmem brezpotju dostopna konta pod Tolminskim Kukom in Zelenim vrhom (na levi Vrh nad Škrbino) leži blizu staroveškega, tako imenovanega *transalpinskega* prehoda čez Škrbino in predstavlja šolski primer 2000 let starega rudarjenja. Različno velike površinske rudne jame ali kotanje ter odkritje ostalin antičnih rudarskih bivališč na zelenih tratah ob kotanjah – to so še danes vidne sledi dela prvih visokogorskih rudarjev, ki so prekopavali površje in iskali železovo rudo.

Foto: Miran Bremšak

Doline Triglavskih jezer ter planote na območju Dleskovca in Korošice si niso več opomogli. Spremenili so se v svet kamnitega morja, vedno bolj zaraščen s težko prehodnim rušjem. Ponavljajoča se opustošenja gozdov in spreminjanje ekosistemov so dokumentirana v številnih pisnih virih. Neodgovorno uničevanje je spodbudilo cesarje in deželne kneze, da so sprejeli gozdne in rudarske rede. Prvi poznani red je že iz 14. stoletja.

Posebno poglavje je rudarjenje v gorah nad Trento in Sočo, dokumentirano od 16. do konca 18. stoletja. Da je bilo tam prisotno že v antiki, nedvomno dokazujejo najdbe rimskodobne lončnine, daritvenih (votivnih) predmetov in skoraj dva tisoč let stare ostaline skromnih rudarskih bivališč pod Pelci nad Planino Zapotok, v Karnovi dolini, na Planini V Plazeh, v kontah nad Planino Za skalo, na soški strani pod Bogatinom idr. Novoveške talilne peči

in fužine pri cerkvi v Zgornji Trenti so oskrbovali z rudo, ki so jo kopali visoko pod vrhovi Mojstrovke, Srednjice in Pelcev.

Predvsem Srednjica je simbol ne-predstavljivega trpljenja in najtrših

pogojev preživetja. Gora je prevrtana z labirintom stopničasto razvejanih rudarskih rovov, širokih komaj 50–60 cm in visokih največ do 140 cm, vhodna luknja v strmem pobočju pa je visoka le 70 cm. Kopanje rude v takih utesnjenih rovih in vleka nakopanega materiala na površje je bilo skrajno težaško delo; nevarno, nezdravo in za današnje predstave skoraj nemogoče. Na najbolj strmih delih gore so rudo spravljali v dolino po lesenih žlebovih,

na položnejših tleh pa so jo nosili na hrbtu ali vlačili na okovanih saneh.

Posledice rudarjenja v visokogorju so vidne še danes

Najvišji trentarski rudnik leži pod grebenom Velike Dnine na višini 2048 m. Opisano rudarjenje in železarstvo je v dolino Trente in Soče privabilo nove priseljence, železarske mojstre iz Ponadižja ter Tridentskega, prebivalcem pa prineslo 200 let dostojnega

preživetja. Druga plat te medalje je manj znana. Brezglavo izsekavanje nekdanjih pragozdov za drva in oglje v talilnih pečeh je sprožilo neustavljive erozijske procese. Najbrž se v zadnjih 500 letih ni nikjer v današnji Sloveniji podoba kulturne in naravne krajine tako opazno in večkrat spreminjala kot na Bovškem, predvsem v Soči in Trenti. Opustitev fužin in rudnikov leta 1781 je ljudi ob Gorenji Soči pahnila v danes nepredstavljivo revščino, saj sta bili Trenta in Soča v 2. pol. 19. stoletja znani kot najrevnejši vasi v avstroogrski monarhiji.

Ali ste kdaj pomislili, kdaj in zakaj so nastala slovita okrogla jezerca na razgledišču pod Slemenovo špico, kdaj kot lunina pokrajina prekopano površje na Dolgih njivah med Korenom in Kalškim Grebenom, v kontah pod Dleskovcem in pred Korošico, nad Planino Vodotoče (Vodotočnik), v gorah nad Trento in Sočo, v Lepočih pod Bogatinom, na Lepi Komni in Govnaču, na Studorskih/Fužinskih planinah, na Planini Klek itd.? Našteta območja s površinskimi rudnimi jamami ali okroglimi kotanjami z nasipi v obliki kolobarjev različnih velikosti predstavljajo krajinski zapis, ki so ga v dolgi tisočletjih v naših gorah oblikovali in pisali rudarji, začetniki velikih sprememb v človeški zgodovini, začetniki kovinskih dob, ki trajajo še danes. ●

Življenje v Alpah

Od bronaste dobe do zgodnjega srednjega veka

Marija Ogrin

Alpe so z visokimi vrhovi, obsežnimi dolinami in nizkim gričevjem pravi čudež narave. So življenjski prostor človeka, ki tod že od pradavnine sobiva z naravo. S svojo prisotnostjo je posegal v prostor in tako sooblikoval kulturno krajino. Materialne ostaline so se kot človekove sledi skozi tisočletja ohranile v zemeljskih plasteh in so odraz takratnega gospodarskega, političnega in kulturnega življenja.

Mogočni skalnati vrhovi Alp in travnate planjave pod njimi so bili za človeka mikavni že od prazgodovine, predvsem zaradi osvajanja neznanega sveta in dodatnega vira za preživljanje. V hriboviti svet Julijskih Alp je človek sprva zahajal zaradi lova, nabiralništva, kasneje kot pastir in rudar. Z rudarstvom so nastala obširna območja rudnih jam, ki so preoblikovala površje. Z izsekavanjem lesa za kuhanje oglja so krčili bukov gozd.

Po sledeh prvih ljudi v gorah

Visokogorski svet, kjer gozd prehaja v naravna travnata območja, ki se ponekod zajedajo tudi v skalnate vrhove gora, je življenjski prostor kozoroga, gamsa, svizca, belega zajca in orla. Skalnati previsi in jame so primerni za prezimovanje medveda.

V alpskih pokrajinah je v preteklosti lov omogočil preživetje in je še danes priljubljena dejavnost. Lov je dajal hrano in

surovino, kot so koža, kosti in rogovje za izdelavo obleke, orodja in orožja. Sledi prvih lovcev v jugovzhodnih Alpah so znane iz Potočke zijalke pod Olševo, kjer so bile odkrite koščene in kamnite konice, stare okoli 32 tisoč let. Koščene konice so uporabljali za puščično ost pri lovu z lokom. V jami so bile odkrite tudi kosti jamskega medveda, ki se je tod zadrževal pred 34–26 tisoč leti.¹ Druga visokogorska postojanka ledenodobnih lovcev je bila odkrita v Mokriški jami nad Kamnikom.²

Človek je ohranil paleolitski način življenja še v mezolitik (8000–4500 pr. n. št.) in za lov še vedno uporabljal lokostrelsko opremo. Kamnite puščice za lok so bile najdene tudi na planinah Pretovč in Kuhinja v Krnskem pogorju.³

¹ Odar B., 2011, 433–456.

² Odar B., 2006, 61.

³ Turk M., 2006, 76.

Kamnita orodja počasi izpodriva bron in železo

Najnovejše raziskave kažejo, da se v bronasti dobi (2300–800 pr. n. št.) obljudenost visokogorskega sveta Julijskih Alp poveča, kar dokazujejo tudi deponije bronastih predmetov, ki so v tem času običaj.⁴ Na območju Lepe Komne se ob poti proti Oslovi škrbini nahaja opuščena planina Poljanica, kjer so še vidni novoveški tlorisi stanov in njim pripadajoči ogradi. Na jugovzhodnem delu planine smo leta 2005 odkrili postojanko, ki je bila obljudena že vsaj v bronasti dobi, radiokarbonske analize pa kažejo še na starejši čas, 2800 pr. n. št. V zemeljskih plasteh so

⁴ Horvat J., 2006, 22.

1 Puščični osti, najdeni na Poljanici na Lepi Komni. Risba: Dragica Lunder - Knific

2 Na območju Vodenih Rup nad Planino v Lazu so med arheološkimi raziskavami našli antični bronasti zvonček. Na sredini plašča je vrezan napis URS, ki morda kaže na ime lastnika ali izdelovalca. Foto: Tomaž Lauko

3 Železarsko orodje iz Ajdovske luknje pod Mokrim logom v Bohinju: ukrivljena železna rovnica, kopača s sekiri in sekira. Foto: Tomaž Lauko

bili najdeni odlomki posod, ognjišče, kosti divje kože in številni kamniti odbitki. Med kamnitimi odbitki so razpoznavna tudi orodja in orožje, kot sta dve pušični osti za lok. Tehnika lova se skozi časovna obdobja spreminja in izpopolnjuje. Srednjeveške železne sulične osti so bile najdene na planini Krstenica.⁵ Kovana železna sulična ost s ploščatim listom s presegajočimi krilci in trnastim nastavkom za nasadilo je po svoji obliki svojevrstna.

Na območju jugovzhodnih Alp je izmed najstarejših železnih predmetov poznan meč iz 10. stoletja pr. n. št., ki so ga našli v Mušji jami pri Škocjanu. Meč je uvožen iz egejskega prostora, kamor se postopek pridobivanja železa razširi v 13. stol. pr. n. št. po propadu Hetitskega kraljestva, kjer so poznali večšine metalurških postopkov že zelo zgodaj.

Začetki intenzivnega rudarstva in železarstva

Uporaba železa sovпада z začetkom železne dobe v evropskem prostoru v 8. stol. pr. n. št. in za potrebe taljenja železove rude so začeli iskati rudna nahajališča. Na območju jugovzhodnih

Juljskih Alp se nahaja kvalitetna železova ruda; v obliki zaobljenih, svetlečih zrn različnih velikosti od rjave do sive barve – bobovec, limonitne rude in redkeje primarne rude.

Prav zaradi bogatih nahajališč železove rude je območje Bohinja intenzivno poseljeno že v času starejše železne dobe (7. stol. pr. n. št.). Nastale so prve naselbine na dobro varovanih in za bivanje ugodnih legah, kot so Ajdovski gradec, Gradišče nad Lepencami, Dunaj pri Jereki in njim pripadajoča grobišča Bitnje, Lepence, Jereka in Žlan.⁶ V grobišču na Bitnjah je bilo odkritih 25 žganih grobov z grobnimi pridatki: nakit, posode, orodje in orožje. Značilni pridatki tega časa so bronaste zaponke, med katerimi je za območje Bohinja in Posočja svojevrstna zaponka z obeski kragulčkov, prstanov in različnih obeskov. Take zaponke so značilne za svetolucijsko kulturno skupino s središčem na Mostu na Soči, v katero je sodil tudi Bohinj. Trgovske poti v Posočje in nadalje v severni italjski prostor so potekale preko gorskih prelazov v Spodnjih Bohinjskih gorah. Prebivalci Bohinja so verjetno trgovali predvsem z železom. Sledi železarske dejavnosti so bila odkrite na Ajdovskem gradcu, Dunaju pri Jereki in pod Studorom.⁷ V bližini so domnevna rudišča železove rude na Šavnici in Rudnici, znana pa so tudi

nahajališča rude v visokogorskem svetu Juljskih Alp.⁸

Kopanje rude v Bohinju in vzporedne dejavnosti

Železovo rudo so kopali na območju Pokljuke, Triglavskega pogorja, Spodnjih Bohinjskih gora in Jelovice. Na planinah Klek, Pečana in Dolga Planja na Voglu so bile izvedene arheološke raziskave na mestih, kjer so se ljudje zadrževali že v rimskem času, z gotovostjo pa so si tod postavili začasna bivališča v 5. stoletju. V zemeljskih plasteh je bilo med odlomki keramičnih posod najdeno veliko železove rude – bobovca, na osnovi česar lahko sklepamo, da so v tem času na teh planinah površinsko kopali železovo rudo in jo tudi začasno skladiščili. Najkvalitetnejša ruda je bobovec, ki se nahaja tik pod površjem, zato je bilo rudarjenje enostavnejše. Sledovi površinskega kopanja železove rude so okrogle jame v premeru od enega do več metrov, ki so obdane z nasipom odpadlega materiala na samem robu. Za kopanje železove rude so uporabljali železne kopače z rovnico, kopače s sekiro ali sekiro.

Vzporedno z železarsko dejavnostjo je prisotno tudi oglarstvo. Za taljenje železove rude, sprva v manjših jaškastih pečeh, kasneje v fužinah, so bile potrebne ogromne količine oglja. Obsežni gozdovi Pokljuke, Jelovice so nudili les za kuhanje oglja. Na planini Klek so

4 Nekaj je ostalo še za zanamce.

Vapnenčaste sklade vpeta železova ruda pod Malim Draškim vrhom.

Foto: Miran Bremšak

5 Domišljajska risba površinskega kopanja železove rude na Voglu

Risba: Tamara Korošec

⁶ Gabrovec, Stane, Latensko obdobje na Gorenjskem. *Arheološki vestnik* 17, 1966, str. 243. *Arheološka najdišča Slovenije*, 1975, str. 164; Gabrovec, Stane, Halštatske nekropole v Bohinju. *Arheološki vestnik* 25, Ljubljana 1974, str. 287–305.

⁷ *Arheološka najdišča Slovenije*, 1975, str. 168.

⁸ Valič, Andrej, Pregled ledin in arheoloških najdišč. *Bohinjski zbornik*, Radovljica 1987, str. 38–45. Rjazancev, Aleksander, Tehniški železarski muzej Železarne Jesenice v Juljskih Alpah, *Planinski vestnik* 6, 1964, str. 265–271.

bile opravljene pelodne analize, ki kažejo na pestrost drevesnih vrst pred 5000 leti: smreka, jelša, hrast, bukev in trave.⁹ V naslednjih obdobjih je odstotek drevesnih vrst nizek. V časovnem obdobju od 4800 do 500 pr. n. št. se pojavi tudi pelod žitarice, kar je presenetljivo. Šele v času okrog leta 1000 je začetek zaraščanja gozda, kakršnega poznamo danes. ●

Literatura:

- HORVAT, J., 2006, Arheološki sledovi v slovenskem visokogorju. – In: T. Cevc (ed.), Človek v Alpah. Desetletje (1996–2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. 21–40, Ljubljana.
- KNIFIC, T., 2006, Železni zvonci iz Kamniško-Savinjskih Alp. – In: T. Cevc (ed.), Človek v Alpah. Desetletje (1996–2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. 138–149, Ljubljana.
- LAVRENČIČ, L., 2015, Arheološki sledovi na planini Krstenica v Bohinju, Ljubljana.
- ODAR, B., 2006, Ledenodobni lovci v visokogorju. – In: T. Cevc (ed.), Človek v Alpah. Desetletje (1996–2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. 59–70, Ljubljana.
- ODAR, B., 2011, Archers at Potočka zijalka?/Lokostrelci v Potočki zijalki? V: Arheološki vestnik 62, 433–456, Ljubljana.
- OGRIN, M., 2006, Arheološke raziskave v Julijskih Alpah, Bohinj in Blejski kot. – In: T. Cevc (ed.), Človek v Alpah. Desetletje (1996–2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. 96–110, Ljubljana.
- OGRIN, M., 2007, Železna pot/The Iron Route, Sledi človeka na območju vzhodnih Julijskih Alp od bronaste dobe do zgodnjega srednjega veka/Traces of Man in the Eastern Julian Alps from the Bronze Age to the Early Middle Ages.
- OGRIN, M., 2016, Arheološko najdišče Vogel – Dolga Planja. Informativne table, postavljene na arheološkem najdišču v sklopu arheološke poti Vogel, ki predstavlja nadgradnjo prve visokogorske pohodniške poti Železna pot.
- TURK, M., 2006, Mezolitski lovci pod Krnom. – In: T. Cevc (ed.), Človek v Alpah. Desetletje (1996–2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. 96–110, Ljubljana.
- ANDRIČ, M., HORVAT, J., OGRIN, M., VIDIC, N. J., 2011, Paleoeološki podatki o človekovem vplivu ob gozdni meji na planini Klek v Julijskih Alpah. Arheološki vestnik 62, Ljubljana.

Pomen kovin za človeštvo

Predantični in antični rudarji v naših gorah

Miran Bremšak

Kako pomembna kovina je železo, četrti najpogostejši element v zemljini skorji, pove vrstni red žlahtnosti odlikovanj, ki gre od brona, srebra in zlata do železa. Najpomembnejše vojaško odlikovanje je železni križec, visoki duhovniški jubilej je železna maša in še bi lahko naštevali. Ker je dandanes železo naš vsakdanji spremljevalec v nešteti oblikah, moramo njegovo pomembnost iskati daleč nazaj v zgodovini. Poglejmo v sam začetek odkrivanja in pridobivanja železa.

Kako je železo nekoč zamenjalo bron

Smo v času množične uporabe brona. Bronasto je orodje, orožje, pretanjeno oblikovano okrasje kneginj, brhkih mladenk in postavnih bojnikov. V tem času je človek stalni obiskovalec slovenskih planin. V gorah nabira borovnice, brusnice, pogleduje za divjadjo, pase drobnico ter nabira temno rjavo, mestoma skoraj črno, gladko in svetleče kamenje. Marsikje ga je toliko, da poime-nuje kraj kar Črna njiva. Ni enakomerno raztreseno po površju, pač pa ga je v globini še več in ga je marsikje treba izkopati z nemalo truda. Planjave in vrtače so prvi cilji nabiralcev. Vendar pa le redki

poznajo skrivnost, ki jo skriva v sebi – kako to kamenje uporabiti, da iz njega nastane železo. Črno magijo poznajo le najbolj posvečeni, skrivnostni gomolji (bobovec) pa tisočletja ostanejo najbolj cenjena in zaželena dobrina iz gora. Najnovejša odkritja arheoloških poselitvenih točk v slovenskih gorah iz bronaste dobe in številni bronasti predmeti nakazujejo, da so obiskovalci naših planin nabirali in odnašali železovo rudo davno

1 Tudi Rudno polje pod domom na Korošici skriva svojo rudarsko zgodovino – tako v imenu kot na terenu.
Foto: Miran Bremšak

⁹ Andrič, 2011, str. 384.

pred časom, ki ga pripisujemo začetku tako imenovane stare železne dobe. Tehniški muzej Železarne Jesenice je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja izvedel obširno raziskavo prazgodovinskega in antičnega železarstva Bohinja, okolice in fužinarskih planin. Aleksander Rjazancev in sodelavci so postavili izredno kvalitetne temelje za raziskave začetkov in razvoja železarstva ter osnove rudnih ležišč v naših planinah. Teoretične osnove je v zadnjih dvajsetih letih podprlo skoraj osemdeset lokacij, kjer smo poleg rudnih polj našli ostanke bivališč ter predmete prazgodovinskega in antičnega železarja. Vseh arheoloških lokacij je čez devetdeset. Sodelavci

Tehniškega muzeja so bili osredotočeni na raziskave v Julijskih Alpah (bližina in dostopnost), popolnoma pa so bile spregledane Kamniške planine ter na novo odkrita rudišča v Karavankah. Do pred nekaj leti je bil čas stare in tudi mlajše železne dobe zaradi pomanjkanja najdb nekako zapostavljen oziroma odsoten pri odkrivanju. Na novo odkrite arheološke lokacije s predmeti nesporno dokazujejo močno in dolgotrajno prisotnost človeka v planinah in ta je bil predvsem rudar.

Zapuščina dr. Toneta Cevca

Prelomno leto za raziskave v slovenskih gorah je leto 1996, ko je dr. Tone Cevc s svojo ljubiteljsko ekipo dokazal

2 Izredno oddaljeno območje z železovo rudo – Velika planina pod Skutnikom. Noben napor ni bil prehud, ko je šlo ljudem za to strateško in gospodarsko pomembno kovino.

Foto: Miran Bremšak

3 Prekopana konta pod Velikim Šmohorjem s številnimi kotanjami, iz katerih so nekoč rudarji mukama izkopali železovo rudo.

Foto: Miran Bremšak

4 Antično bronasto ustje za kožno čutaro iz Čohavnice predstavlja zelo zanimiv primer dela "opreme" starodavnih obiskovalcev naših gora.

Foto: Miran Bremšak

obstoj "divjih" mož in belih žena, ki so gospodovale v nam nepoznanem zgodovinskem obdobju na Veliki planini. Prvi topografski pregledi so temeljili na ideji, da je bil človek v planinah samo pastir in lovec. Na začetku raziskav so materialne ostaline to do neke mere potrjevale. Prva arheološka najdišča so bila odkrita v centru pašnih planin (Velika planina, Planina Koren, Planina Dolga njiva, Pri pastirjih pod Kamniškim sedlom ...). V dvajsetih letih topografskih raziskav pa se je pomnožilo število lokacij brez dokazov o pašništvu. Pregledana gorska območja so neobljudena, prekopana in preprosto povedano – preveč razrita za pašo. Za večše oko je satelitska in letalska fotografija najboljši izhodišče za odkrivanje. S sledenjem prekopanim območjem je bilo v povprečju vsako kopno sezono v gorah odkritih od pet do deset novih arheoloških najdišč. Pri tem je zanimivo, da je bilo treba arheološko stroko sploh navdušiti za idejo rudnih polj.

Ob tem se pojavlja zanimivo vprašanje, na katerega je treba odgovoriti vzporedno z raziskavami rudišč zgodnjega antičnega obdobja. Arheoloških lokacij iz mlajše železne dobe in najzgodnejše antične oziroma rimske dobe v naših planinah skoraj ni. Množično se je v višavah spet rudarilo po prvem stoletju oziroma v času tako imenovane pozne antike. Odgovor je morda bolj enostaven, kot se zdi. Zgodnje antično rudarjenje se je po prazgodovinskem rudarjenju po vsej verjetnosti preselilo nekoliko

nižje, torej na planote Mežakle, Jelovice in Pokljuke. Do sedaj še ni bil opravljen noben topografski pregled oziroma ni znana nobena arheološka lokacija, čeprav je bila na Berjanci nad Zatrnikom najdena antična lončenina, nad Sotesko v Ajdovski luknji pa so bili najdeni številni antični predmeti, med drugim tudi rudarsko orodje. Na Berjanco in tam najdeno antično lončenino se bomo še vrnili v nadaljevanju prispevka.

Rudarjenje in z njim povezani rituali

V času pozne antike so se pri rudarjenju zanašali na starejše izkušnje zaradi nestabilnega in občasno nevarnega življenja na nižjih območjih. Marsikje je na enem rudnem območju moč zaslediti več temeljev antičnih bivališč. Številni predmeti materialne kulture tudi že nakazujejo način življenja in dela antičnih gorskih rudarjev. V pomoč so tudi predmeti, najdeni v avstrijskih Alpah, ki jim pa žal pripisujejo napačno namembnost. Vsaj ena najdena arheološka lokacija z objektom in bogastvom bronastih predmetov, kovancev ter uporabnih železnih predmetov je bila tudi kulna. Na Poljanici na Komni se je očitno zbirala smetana antičnih rudokopov, kjer so darovali in opravljali nam neznane rituale.

Dotaknimo se še Karavank, ki s svojo geološko strukturo za obiskovalce v prazgodovini in antiki očitno niso bile tako zelo zanimive. Kot izjema izstopa Smokuška planina s svojimi lokacijami iz antike in zgodnjega srednjega veka.

Zakaj? Pozorno oko poletnega obiskovalca Zelenice lahko izven izravnanih smučišč opazi intenzivno prekopan teren, poln značilnih rudnih jam, ki se začnejo na delu Pungarta in se nadaljujejo v smeri planinskega doma na Zelenici. Kako intenzivno je bilo izkoriščanje rudnega bogastva, pove že samo dejstvo, da je tu izredno težko najti ostanke železne rude. V tem delu ne gre za klasični bobovec, značilen za Julijce, Dleskovško planoto, planjave pod Kalškim Grebenom in Kompotelo v Kamniško-Savinjskih Alpah ter Raduho, pač pa za obliko limonita in železovca. Ob tem velja omeniti ime gore Vrtača, ki se gotovo navezuje na vrtačam podobne rudne jame ob samem vznožju gore,

5 Po izkopu kremenčevega peska so nastala mala jezerca pod Ojstrico. Ste ob tem pomislili tudi na mala jezera na Slemenu, od koder se tako lepo vidi Jalovec? Ne ena ne druga niso nastala po naključju. Foto: Miran Bremšak

6 Rude ni več, so pa ostale prepoznavne jame pod Velikim Selišnikom. Foto: Miran Bremšak

7 Gema poznoantičnega železnega prstana, najdenega na Sedelcu pod Dleskovcem. Na njej je izpraskana podoba staroveškega rudarja. Skromna obleka, pokrivalo, lesen bat in jekleno dleto. Foto: Miran Bremšak

podobno kot ime Vrtaška planina v Julijcih s svojimi izrazitimi vrtačami, rudnimi jaški ter klasičnimi rudnimi jamami.

Iznajdljivost in znanje staroveških metalurgov

Z usmerjenimi topografskimi pregledi planin in gora v ospredje stopa še prezrta zanimivost. Brez dvoma bo v bodoče potrjena z metalografskimi raziskavami rude ter predvsem žlindre iz prazgodovinskih in antičnih najdišč v predgorjih. Vsak planinec in tudi širša javnost zelo dobro pozna mala jezerca pod vrhom Slemena s pogledom na Jalovec. Kako so lahko nastala jezerca, v okolici pa se kvišku pnejo vodoprepustne apnenčaste kamenine? Podobna situacija je pod Ojstrico, nekaj minut hoje od Moličke planine. Spet čudovita mala

jezerca, žal nepoznana zaradi dokaj neugledne vedute. Oboja so nastala po izkopu večje količine kremenčeve kamenine (kremen ali silicijev dioksid), kremenčeve zemlje ali kremenčevega peska kot pomembnega dodatka železarjev. Kremen z različno mineralno sestavo so dodajali zaradi zniževanja talilne temperature rude in doseganja pogojev pri taljenju rude kakor tudi pri kovaški obdelavi jeklenih predmetov. Kot so ugotovili v Tehniškem muzeju Jesenice (leta 1960 ter 1962), so to znanje izkoriščali že v prazgodovini in antiki. V slovenskih gorah je še kar nekaj območij z očitno izkopanimi jamami, kjer na ožjem območju ni mogoče najti železove rude, kremenčeve zemljine pa je v izobilju (Doliči, Berjanca, Ravne, Planina Rzenik ...).

Do sedaj v gorah ni bila najdene tolikšne količine žlindre ali celo "volka" (po metalurškem segrevanju v kepo izloženo jeklo z žlindro), da bi lahko zanesljivo trdili, da gre za predelavo rude že v gorah. Raziskovalci Tehniškega muzeja Jesenice omenjajo najdeno žlindro na Komni, vendar topografoma in raziskovalcem v dvajsetih letih ni uspelo dokazati oziroma odkriti teh lokacij. Najdena pa so bila območja z izredno velikimi količinami oglja v arheološki plasti, kar vzbuja sum, da so rudo samo pražili, čistili in očiščeno odnašali v dolino (Gracija, Kasarne pod Šmohorjem, Vodotočnik, Korošica nad Ljubeljcem ...).

Transport rude s planin v dolino

V srednjem in novem veku so rudarji po naših planinah speljali številne tovarniške poti. Najlepše med njimi so danes ohranjene kot planinske poti nad Lipanco, manj poznane okrog Vodičnega vrha ter poti po Suhi v smeri Šije, če omenimo samo troje. Večina planinskih poti sledi tovarnim potem, ki si so jih po odhodu rudokopov prilastili pastirji. V planinah je moč najti obilo konjskih žeblicev ter podkev, torej ni napačno sklepanje, da so rudo tovorili s konji. Ime planine Krošnja nad Govnačem v Julijcih pa izdaja še en način odnašanja rude, ki namiguje na starejši prazgodovinski in antični način transporta. In sicer s krošnjami, katerih naslednica ali bolje rečeno etnološka dediščina je znana krošnja ribniških krošnjarjev. Kako težavno je bilo odnašanje rude na hrbtih, si lahko zgolj predstavljamo. Redki planinci poznajo zahtevni prehod med Podrto goro in Zelenim vrhom, v antiki pa je glede na arheološke lokacije in najdbe obstajal tako rekoč delovni

prehod. Vzorednic v svetovnem merilu je veliko in samo zamislimo si lahko žilavost in vztrajnost naših daljnih prednikov gornikov ter rudokopov.

Vsakdan rudarja – rudokopa

Vsakdan rudarja v planinah ni bil lahek in ni presenetljivo, da je kot priprošnje v daritev polagal tudi najdragocenejše predmete. V bodoče bo treba več pozornosti in raziskav usmeriti na gibanje (transporte poti), prehrano in predvsem simbiozo med rudarjem in pastirjem, ki je skrbel za kolege rudarje (Vodene rupe, Planina Koren, Snežna konta, Planina Dolga njiva ...). Prvo in do sedaj edino predstavo o videzu antičnega rudokopa dobimo ob pogledu na gemo (poldragi kamen z vrezano podobo) železnega prstana, najdenega na Sedelcu pod Dleskovcem. Več kot skromna obleka, pokrivalo iz polstene volne za zaščito pred soncem in dežjem, v desni roki lesen bet ter v levi jekleno dleto. Na tleh pred nogami leži gomolj, vendar ne katerikoli – brez dvoma gre za bobovec.

Lončenina je na območjih rudarjenja skromna. Predmeti lesene kulture so propadli. Arheologija se lahko nadeja lesenih, usnjenih in roženih predmetov le z obširnimi ter zahtevnimi raziskavami v močvirjih in jezerih v bližini arheoloških lokacij (Vodotočnik, Dolina Triglavskih jezer, Krnsko jezero, Jezero v Lužnici). Predmeti, ki so omogočali dnevno preživetje, so redki. Največ je bilo najdenih tipičnih manjših nožev, ki so že davno ostali brez lesenega ročaja, tu so značilna šila z zanko, ki so služila za prebadanje oziroma šivanje. Veliko je brusnih kamnov, najdena pa je bila tudi kovana špica pohodne (pastirske) palice. Posamezni obdelani kosi kremenca so predvidoma služili netenju ognja. Zanimiv predmet, ki nakazuje shranjevanje vode za pitje, je bil najden na Čohavnicah nad Presedljajem, in sicer bronasti liček za čutaro iz kozje kože, ki je omogočal tudi tesno zapiranje. Zelo lepa primerjava je z znano francosko čutarico iz kozje kože, t. i. *bota*. Leto 2016 je pomembno za naše vedenje o obiskovanju gora. 23. maja smo obeležili dvajset let, odkar je bila Pri pastirjih pod Kamniškim sedlom najdena prva lončenina, ki je pripadala obiskovalcu iz rimskega časa. Sledila so leta topografskih ogledov in arheoloških raziskav s presenetljivimi najdbami ter še bolj presenetljivimi odgovori: železo je bilo tako dragoceno, da mu je pripadalo najvišje in najdragocenejše priznanje. ●

(Pre)drzen mladenič – odgovoren mož

Grega Lačen

Pogovarjala se je Marta Krejan Čokl.

Eden izmed (do zdaj) sedemnajstih Slovencev, ki so imeli možnost občudovati razgled z najvišje točke sveta, je bil ob vzponu na Mount Everest star štiriindvajset let. Z dvaindvajsetimi je stal na vrhu Daulagirija. Leta 1996, ko je bil star dvajset let, je sam preplezal smer s tehnično oceno A4 v Grand Capucinu. Letos, pri štiridesetih, je prosto preplezal smer z oceno VIII+/IX– v Kirgiziji; v vseh letih je nabral zavidljivo število težkih smeri, od tega veliko prvenstvenih. Oče dveh hčera in uspešen poslovnež si življenja brez gora in plezanja ne predstavlja. Starejšo hčer sta z ženo Evo celo poimenovala po eni od himalajskih lepotic (po gori Jannu) – Žanu.

pot, pri štirinajstih pa sem stal na vrhu najvišje avstrijske gore. Prva smer v gorah pa ni bila z očetom, saj se ni ravno navduševal nad mojim spogledovanjem z alpinizmom, ampak z mojim prvim alpinističnim inštruktorjem Milanom Plescem, in sicer v Raduhi – seveda znamenita klasika Plate.

Ampak vaš domači poligon je Peca.

Peca mi je res pri srcu, pa saj kako mi ne bi bila, če pa je najlepša gora na svetu. (smeh) V Kordeževi rami¹ sem preplezal vse smeri, večinoma sem opravil njihove prve proste ponovitve pa tudi prvenstvenih je kar nekaj. Najbolj mi je v spominu ostala prvenstvena smer Divja jaga, v katero sem tam vložil tudi največ truda.

V mlajših letih ste bili nekoliko zaletavi, zdaj pa, se mi zdi, izbirate "varnejše" cilje in načine za njihovo doseganje, čeprav še vedno plezate v zelo zahtevnih in različnih smereh.

Cilji se z leti spreminjajo, včasih so bili vsekakor bolj drzni, na začetku mogoče tudi ne ravno najbolj premišljeni, če se samo spomnim preplezane smeri v El Capitanu s prvim raztežajem z oceno A5 ... Vsaj tako vidim zdaj, seveda pa dopuščam možnost, da sem se z leti pomehkužil. Sam sebe imam za *allround* plezalca: preplezal sem težke tehnične smeri z oceno A5, v plezališčih smeri z oceno 8a+, v gorah do ocene IX, preplezane imam vse tri probleme Alp, težke kombinirane smeri v Alpah, Peruju, Patagoniji. Stal sem tudi na dveh osem-tisočakih. Cilji, ki jih izbiram danes, so objektivno varni, zaradi amputiranih prstov na nogah ne rinem več v mrzle in visoke stene. Najbolj uživam v prostih ponovitvah dolgih alpskih smeri, kjer po moje resnično najbolje prideta do izraza pripravljenost in občutek za plezanje.

¹ Proti jugu obrnjena stena Pece.

Grega Lačen iz Alpinističnega kluba Črna svojih črnjanskih korenin najbrž nikoli ne bo mogel zatajiti, čeprav se je pred kratkim preselil na Prevalje, kjer sta z Evo zgradila pravljichen dom. Zakaj pravljichen? Dvorišče hiške so smrekove iglice, borovnice, maline, razgled pa je sanjski, če je v človeku vsaj malo koroške krvi: Peca. In zakaj ne bo mogel nikoli zatajiti svojih korenin? Ker so Črnjani eni najbolj *gajstnih* ljudi pri nas!

Črna na Koroškem je za plezalca ali alpinista kar dobro izhodišče, vendar ste alpinist zaradi drugih razlogov, kajne? V katerih skalah ste najprej pustili svoje odtise?

Gore so mi nedvomno bile položene v zibelko, saj moj oče Marijan kot alpinist in vodja prve koroške odprave leta 1980 v Peru tudi po zaključku svoje alpinistične poti nikoli ni pretrgal vezi z gorami. Že kot trinajstletni *mulec* sem skupaj z družino imel v žepu Slovensko planinsko

Amputacija je torej precej vplivala na vaše plezanje in življenje?

Na nogah imam le tri prste, ki so takšnih oblik, kot so bili ob mojem rojstvu, ostalih sedem je bolj ali manj pristrizanih. Leta 2000, ko sem po Everestu zaradi omrzlin v različnih časovnih obdobjih imel amputacije, je moja alpinistična pot vsekakor krenila v drugo smer. Dve leti pred tem sem stal na vrhu Daulagirija, dve leti za tem pa sva s Tadejem Golobom poskušala plezati v Vzhodni Khumbakarni, a zaradi slabega vremena nisva niti vstopila v smer – še sreča, bog ve kaj bi bilo z mojimi takrat še ne dobro sanitiranimi prsti. No, to sem lahko okusil še pozimi leta 2003, ko smo preplezali severno steno Eigerja, kjer sem zopet dobil površinske ozeblin. Skratka, moja alpinistična pot, ki je vsekakor vodila

proti himalajskim vršacem, se je takrat obrnila drugam.

Z amputacijo je povezana nekoliko obešenjaška šala, kajne?

Da, odrezani prsti so bili na omarici poleg moje postelje, ko sem se zbudil iz narkoze! Jurij Gorjanc,² ki je opravil poseg, se je tako pošalil z mano. Seveda pa mora človek vedeti, kakšni so naši medsebojni odnosi, in poznati nam svojstven humor, da lahko to razume. Sploh ker gre za odličnega in priznanega kirurga. (*smeh*) No, ampak to še ni nič, Tedi³ jih je cel mesec vlačil po uredništvu *Playboya* in z njimi strašil sodelavke in sodelavce.

Vrniva se v sedanost in k ciljem. Zakaj je bil zadnji cilj ravno Ak-Suu v Kirgiziji?

Zdaj izbiram take lokacije, kjer še nisem bil – razen seveda Patagonije. Odločitev za Ak-Suu je bila zelo preprosta, saj me

je zamikal že, ko sem gledal Tinine in Hrasteljeve fotografije od tam.⁴ Smer Perestrojka Crack pa je pravi biser in si jo najbrž želi preplezati vsak skalni plezalec.

V Kirgiziji sta imela z Andrejem⁵ precej težav, ki pa niso bile prav nič povezane s plezanjem.

Zelo se pozna, da v to dolino odhajajo predvsem plezalci, pa še teh ni veliko, zato je tudi organizacija agencij bolj slaba. Največ težav sva imela z najinima *base camp managerjema*, kuharjem in pomočnikom. Dvajsetletna fant sta bila prvič izven prestolnice Kirgizije, in to brez vsakršnega poznavanja narave in brez vsakršnega kuharskega znanja! Ko sta se na tridnevnem dostopu izgubila za dva dni, sva tako in tako mislila, da sta jo popihala domov. Potem pa sta končno vsa prezebla in izmučena

1 Grega Lačen Foto: Andrej Gradišnik

2 V Britanski smeri v Grandes Jorasses Foto: Matej Flis

² Jurij Gorjanc, kirurg, reševalec letalec, alpinist.

³ Alpinist Tadej Golob.

⁴ Alpinistka in gorska vodnica Tina Di Batista in alpinist Miha Hrastelj.

⁵ Alpinist Andrej Gradišnik.

Idejo sva kovala skupaj s Francem,⁸ in sicer takoj po odpravi Everest 2000. Tik pred njegovim nesrečnim Manaslujem sva okvirno dorekla termin. Sploh zato se je odprava morala zgoditi!

S Tomažem Jakofčičem sta v Patagoniji leta 2007 v zelo slabih vremenskih pogojih preplezala zahtevno prvenstveno smer Zadnji dnevi raja in se v bazni tabor vrnila po dvainsedemdesetih urah brez minute spanja. Kako človek lahko zdrži kaj takega?

Niti pomisliti si ne bi upal, da sta moja telo in um sposobna preživeti takšne obremenitve in preizkušnje, če bi to kdo poprej opisal. Res neverjetno, kaj zmore človeško telo! Nekaj dni po tem, ko sta se glava in telo pomirila, sem se resno spraševal, kje so meje, do kod bi sploh še lahko šel.

prispela v bazni tabor in takrat sva vedela, da je glavni cilj odprave, da ju živa pripeljeva nazaj v dolino.

Tudi vreme vama je nagajalo. Kako vama je kljub vsakodnevni dežju uspelo preplezati smer?

Preprosto sva zarinila na vse ali nič. Za smer, v kateri se večinoma pleza dva do tri dni, sva porabila dan in pol! Ob prihodu v bazni tabor je vremenska napoved predvidevala, da bo vreme tisti dan lepo do popoldneva, ko ga bo prekinila krajša nevihta, drugi dan pa naj bi bilo jutro lepo, opoldne pa naj bi se začelo večdnevno poslabšanje. Kot se je izkazalo, je bila napoved točna. Zaradi tega sva se že prvi dan zapodila v steno in bila že kar visoko, ko naju je začelo "zalivati". Dobro uro visela na štantu, pokrita z *bivakarco*,⁶ in ko je šla nevihta mimo, sva plezala vse do teme. Drug dan naju je točno ob napovedani uri na zadnjem spustu že pošteno pralo. Ni bilo druge, kot da se časovno izide, drugače ne bi bila uspešna! Deževje se je nadaljevalo še naslednjih deset dni, ko sva že odletela proti domu.

Poleti leta 2012 ste vodili koroško odpravo na Broad Peak. Od sedmih članov jih je pet stalo na vrhu, saj je eden od njih med vzponom zbolel. Odločili ste se, da ga namesto zdravnika, ki je bil z vami, pospremite v bazni tabor. Zakaj?

Odločitev je bila zelo preprosta; seveda je Jurij vztrajal, da on kot zdravnik

sestopi z njim, vendar Sašo⁷ ni bil bolan, le zelo izčrpan, zato Juriju nikakor nisem pustil, da se ponovno, kot se je že na Everestu, žrtvuje in mu vrh, ki si ga je tako zelo želel in za katerega je res močno delal, zopet izmuzne. Prav tako pa je bila moja motivacija za vzpon praktično na ničli, nikakor nisem našel smisla zanj. Bolj ko sem se vzpenjal in hodil, bolj sem razmišljal, da se mi ne da in da bi raje nekje plezal. Ko tako razmišljaš, tam nimaš kaj početi. Dejstvo pa je, da je bil moj glavni cilj dosežen že, ko je odprava odšla na pot, da jih je pet stalo na vrhu, pa je bilo sploh več, kot smo pričakovali.

Ta odprava je bila za Korošče nekaj izjemnega.

Resnično je bila izjemna – kdo v Sloveniji pa se v tem trenutku še lahko pohvali, da v nekem ožjem okolju – pa tudi širšem – lahko spravi skupaj takšno ekipo, da sploh odide na odpravo na najvišje gore sveta in da potem še v tako številni zasedbi osvoji vrh osemstisočaka! Zame pa je ta odprava imela poseben pomen predvsem iz neke moralne odgovornosti do zgodovine koroškega alpinizma. Korošci so vedno želeli organizirati odpravo v Himalajo, prvič se je ideja pojavila po uspešni odpravi leta 1980 v Peru, vendar jim takrat finančne razmere tega niso omogočale. Pobudnik je bil moj oče in zaradi tega sem se čutil še bolj dolžan to obuditi.

Tisoč šeststo metrov visoka stena je res visoka, a to ni bil razlog, da sta bila v pogonu tako dolgo. Kaj vaju je zadrževalo na gori?

To je bila zame brez dvoma najtežja preizkušnja, ki jo je težko opisati v nekaj stavkih ... V tisočšeststometrski severni steni sva preplezala osemsto metrov prvenstvene smeri in jo priključila k Francoski smeri ter po njej splezala na vrh Fitz Roya. Vstopila sva ob petih jutraj in do vrha neprekinjeno plezala šestintrideset ur, ponoči v soju čelnih svetilk. Kakšnih dvesto metrov pod vrhom naju je ujelo značilno patagonsko poslabšanje vremena z orkanskim vetrom, ko nič več ne slišiš in ne vidiš. Za ta del sva porabila sedem ur. Vedela sva, da sestop po smeri vzpona ni več mogoč in da je najina edina možnost vrnitve čez vrh in po Francosko-argentinski smeri. Čeprav je Jaka bil že dvakrat na vrhu Fitz, nama niti približno ni bilo jasno, kam morava. Veter se je rahlo pomiril in zdelo se nama je, da sva našla pravo smer, ko je začelo "na polno" snežiti. Za povrh se je Jaku zlomila dereza. Mimo naju in čez naju so se z vršnega ledišča začeli valiti snežni plazovi. Kljub večkratnim spustom in poskusom nadaljevanja sva se vedno vrnila na izhodišče, saj ničesar nisva videla. Na strmlem ledišču sva več ur stala na mestu, pripeta na en klin, da so se sneženje in plazovi umirili. Ko se je zdanilo, je bilo nevihte po dvanajstih

⁸ Alpinist in gorski reševalec Franc Oderlap, ki je stal na vseh najvišjih vrhovih celin, se je smrtno ponesrečil leta 2009 pod Manaslujem.

⁶ Štant – varovališče, *bivakarca* – bivak vreča.

⁷ Alpinist Sašo Prosenjak.

3 Na vrhu Perestrojke Crack je bilo vreme še lepo. Foto: Andrej Gradišnik

4 Grega Lačen na vrhu sveta s prijateljem Tadejem Golobom Foto: Matej Flis

urah konec. V jasnem in mrzlem jutru sva nadaljevala spust do vznožja gore pod južna pobočja Fitz Roya, kjer naju je čakal globok sneg. V gaženju sva prečila podnožja Fitz Roya, Mermoza in Guillaumeta ter se vzpela na prelaz Quadrado, kjer sva imela šotor. Zaradi pomrznjenega Jakovega palca na roki sva takoj nadaljevala proti dolini. Oba sva že halucinirala in se izgubljala, v glavah so se nama pletle različne zgodbe. Kljub vsemu nama je po dvainšedemdesetih urah neprekinjene akcije uspelo priti do šotora v bazi.

Zadnje dni raja sta s Tomažem nekomu posvetila. Ali to pogosto naredite?

Smer v Fitz Royu sva posvetila mojemu prijatelju in soplezalcu Ožbeju Povsodu, ki se je leta 2006 smrtno ponesrečil. Menim, da je najmanj in tudi največ, kar lahko alpinist stori za ponesrečenega soplezalca, da prepleza lepo in zahtevno smer in mu jo posveti v spomin. Resnično pa si želim, da mi tega ne bi bilo treba več početi, saj jih je bilo že preveč!

Je za vas zelo pomembno, s kom se navežete na vrh?

Soplezalci so vedno moji prijatelji, izredno redko se na vrh navežem kar z nekom. Zadnje časa mi je to še bolj pomembno. Plezam z ljudmi, s katerimi

se razumem tudi v vsakodnevnem življenju, s katerimi imam tudi neke skupne vrednote in poglede na življenje. Vsekakor pa mora biti ta združljivost še pristnejša pri izbiri soplezalca za odprave, kjer vse skupaj traja dlje. Ne predstavljam si več, da bi šel na odpravo z neznanimi ljudmi, kar tako nabranimi skupaj, kot je bilo to na primer leta 1998 na Daulagiriju. Seveda pa je bila to zelo lepa izkušnja, saj sem tam spoznal ljudi, s katerimi smo postali zelo dobri prijatelji in soplezalci.

Ste lastnik in direktor dveh podjetij.

Navadno poslovneži pravijo, da ravno zato nimajo prostega časa.

Kako vam uspe voditi uspešni podjetji, plezati na tako visoki ravni in biti dober oče in mož?

Če nisi solist, je vedno vse odvisno od ekipe, ki sestavlja neko celoto. Ker imam v obeh podjetjih odlično ekipo, ker imam doma odlično ekipo, ker si zaupamo, ker se razumemo, uspeh ne more izostati. Glede časa za plezanje pa je tako, da teh podjetij ne bi bilo, če ne bi bilo plezanja. Če bi torej zdaj nehal plezati zaradi podjetij in dela, kakšen smisel bi še vse skupaj imelo?

Kaj vam predstavlja izzive? Pri plezanju imate vedno nove cilje, nikoli se po uspehu ne ustavite, češ to je to, zdaj pa malo počitka. Drži? In pri poslu?

Da, drži. Dejstvo je, da uživam bolj, ko cilj uresničujem, kot ko je dosežen, in to iz čisto preprostega razloga: ker to pač rad počnem. Seveda se je treba doseženega veseliti in ga proslaviti, da s

tem postaviš neke ločnice v delovanju in da vse skupaj ne postane monotono. Pri poslu je filozofija enaka.

Stvari, ki ste se jih naučili v gorah, prenašate tudi v vsakdanje življenje?

Prav gotovo je alpinizem oblikoval mene in mojo osebnost in to tudi s pridom izkoristim v življenju, saj drugače ne znam.

Veljate za izredno vztrajnega, nemirnega, včasih menda celo grobega ...

To težko komentiram, beseda grob se sliši kar preveč "grob", sploh če je uporabljena v povezavi z vsakodnevnim življenjem ... Upam, da nisem. Sem pa najbrž grob, ko je treba zabiti dober klin, takrat, upam, da sem dovolj. (smeh)

Z vztrajnostjo in nemirom pa bi se lahko poistovetil. Včasih mi ta nemir gre kar na živce, saj se ne znam sprostiti, ko na primer kje *zabušavam*. Uf, kako šele lahko s tem živciram Evo! Vendar mislim, da se tudi v tem segmentu izboljšujem.

Ali sanjate in ste romantik, kljub temu da ne marate "pocukranega" opisovanja alpinističnih vzponov?

Brez sanj ne moreš ustvariti idej, ki bi jih osmisli. Potem lahko samo životariš in čakaš na svoj bridki konec, da se reinkarniraš v muho ali komarja. (smeh) Po duši sem romantik, kaj pa je alpinizem drugega kot ena sama romantika!? Pri izražanju le-te pa sem bolj zadržan oz. jo delim le s svojimi najbližjimi. ○

Kje se gre tu na Cojzarico?

Razlika je, če gremo v gore sami ali z društvom

Nina Pisk

Njegov cilj je bila Skuta. Mimo *Cojzarice*, da bo najlažje, so mu svetovali. Zgodnja jutranja pot s Štajerske, mimo Kamnika do Kamniške Bistrice je minila hitro in mirno. Na zadnji jasi je pod zelenimi vejami bukev komaj še našel primerno mesto za avto. Zaman pa je iskal označevalne table in planinske markacije, ki bi ga usmerile na pravo pot. "Ah, ti škrti Gorenjci," si je rekel nejevoljno. Odločil se je za kolovoz, ki se je počasi zožil v dobro uhojeno pot. A kaj, ko tudi tod ni bilo prav nobene table ali bele pike z rdečim kolobarjem! "Bom že srečal koga in vprašal," se je naglas bodril v prvi strmini.

Bilo je precej soparno, zato mu je dobro delo, ko je pot zapustila gozd in je začel hoditi po strmem zagruščenem pobočju. Megla je preprečevala, da bi videl kaj več, mogoče celo kočo. To bi mu potrdilo, da je na pravi poti. V ozadju se je vsake toliko pokazala le stena. K sreči je kmalu zaslišal glasove, dohitevala ga je manjša skupina planincev.

"Kje pa se gre na *Cojzarico*?" je hitro vprašal prvega. Najbrž je ta vodnik, ker hodi prvi, si je mislil. In še dodal: "Ti škrti Gorenjci, šparajo, niso nič označili poti. Spodaj ni bilo prav nobenih oznak." Nekam čudno so ga gledali, a dobil je nasvet: najprej do Podov, tam je tudi novi bivač, potem pa pod steno v levo in po plezalni poti na Skuto. Naj kar vpraša, ko bo spet srečal kakšnega planinca.

Bivač v megli

Megla je bila vse gostejša, tudi temperature niso bile nič avgustovske, zato je bil vesel, ko je po dobrih treh urah zagledal lep lesen bivač. Res, pravo zatočišče! Veselje je bilo še večje, saj sta bili v bivaču dve mladi planinki in še stoječ med vrati je vprašal: "Dekleti, kje se gre tu na *Cojzarico*? Danes je res slab dan zame. Ni čudno, trinajstega."

"Ja, gospod, kam pa bi radi šli?"

"Najprej na *Cojzarico* in potem na Skuto. Z našim planinskim društvom ni nič. Sem že večkrat predlagal Skuto,

Eni so mi tam spodaj rekli, naj grem na levo in potem kar na vrh. Še dobro, da sem zdaj vaju srečal."

"Zdaj morate še malo naprej po Podih, ampak previdno, ker je megla, potem pa levo pod steno in po zavarovani plezalni proti vrhu. Ja, koliko pa imate izkušenj v gorah?"

"O, dekleti! Jaz sem bil letos že v Himalaji. Do 4500 višine. Pa sem moral obrniti, ni šlo čez sedlo."

"Ampak zakaj *Cojzovi* koč, ki ima nekaj z zgodovino, rečete *Cojzarica*?" je zanimalo eno.

"Ja, tako so mi rekli. Pa tudi, če tako škrtarijo z markacijami, jim tudi jaz lahko vrnem pri črkah," je odgovoril in prigriznil jabolko in se čudil dekletoma, kako sta obe skoraj otročje navdušeni nad lepim bivačem. Zaman sta ga poskušali prepričati, da je pot v megli orientacijsko kar zahtevna, naj malo počaka, da se megla razkadi in gredo nato skupaj naprej. Morali pa sta dobro poznati te kraje, saj sta mu s pomočjo zemljevida razlagali: tu so Mali Podi, Skuta severno, Rinke in Turska gora bolj proti vzhodu, v

"Megla je preprečevala, da bi videl kaj več, mogoče celo kočo." Risba: Lorella Fermo

pa niso bili za to. Pa sem šel sam. Nisem videl nobenih markacij, Gorenjci pač, pa sem šel od parkirišča po kolovozu in potem naprej. Je bilo dobro uhojeno."

"Saj za vas je to še bolje, ste zdaj bližje Skuti. Najbrž ste načrtovali mimo *Cojzove* koč, od tam bi bilo malo dlje."

"Hm, pa se od tu gre tudi na *Cojzarico*"

smeri Kamniškega sedla ... Do konca je použil vitamine, si za pas zataknil malo vijoličasto brisačo, se zahvalil in poslovil. Odločil se je, da se bo držal navodil: malce bolj v levo in čez steno proti vrhu.

Po plezalni proti vrhu

Megla se je vsake toliko malce razkadila. V daljavi je nekje na levi v steni zaslišal in nato opazil dve osebi. Tam bo prav, si je rekel. Previdno je hodil po skalah in se izogibal kotanjam. Moral se je

nekoliko spustiti, nato pa spet stopiti strmo navzgor. Dosegel je malo sedelce, pravzaprav škrbino. Z obema rokama je tipal za oprimki in se vztrajno pomikal navzgor po steni. Vedno bolj se je bližal osebi, za katero je po postavi ugotovil, da je ženska. Mora biti pa prava planinka, ima čelado, pas in še navezana je na vrh, je premišljeval. Tudi ona ga je opazila in mu začela naenkrat na ves glas razlagati, da tu ni prav, naj obrne in gre previdno nazaj. Tu da se samo pleza.

Ja, saj on bi rad šel po plezalni poti na vrh, tako so mu razložili spodaj. In danes bi rad prišel mimo *Cojzarice* na Skuto. A ženska je glasno vztrajala, celo vpila je, naj gre nazaj dol, nato pa desno po melišču in šele potem navzgor po zavarovani plezalni poti. Še celo plezalec nad njo se je nekaj vmešaval in vpil, naj neha klepetati in naj raje njega *zihra*. Potem je le ubogal. Spustil se je do sedelca in malo nižje na večji skali res zagledal planinsko markacijo. Pot po melišču navzgor ga je jezila, a ni mu vzela volje niti želje po vrhu. Spet je zagledal nekaj ljudi pred seboj, videl je, kako si na glave nadevajo čelado in med njimi prepoznal tudi dekleti iz bivaka. Bili sta predaleč, da bi jima rekel, naj počakata, da gredo skupaj. A k sreči je po poti že prihajala neka planinka, bo pa njo ujel in prosil za pomoč, če bo potrebno. In res, rade volje mu je pomagala pri vzpenjanju, hoji ob jeklenici in po klinih. Skupaj sta stopila tudi na vrh.

Na vrhu Skute

Vesel, da je dosegel vrh, se je za vso pomoč iskreno zahvalil zadnji spremljevalki. "Pravi angel ste. Danes je bil res slab dan zame, a sem srečal dobre ljudi, hvala Bogu. Ti škrti Gorenjci, *šparajo* z barvo in niso nič označili poti. Jaz sem načrtoval mimo *Cojzarice* na Skuto," je ponovno začel razlagati vsem prisotnim planincem svojo zgodbo. Ti so se ravno veselili toplote sončnih žarkov, ki so končno pokukali skozi meglo. On je medtem začel z iskanjem skrinjice. "Kje pa je skrinjica? Moram pritisniti žig. A ima kdo blazinico?" Planinka, ki mu je pomagala na vrh, mu je posodila še blazinico. Ko je žig pritisnil v dve planinski knjižici, je ponosno povedal, da naslednji teden pridejo na vrsto Prehodavci in Kanjavec, potem pa bo. Pogled je usmeril proti Julijcem. "To je v načrtu planinskih izletov od našega društva. Upam, da bo vreme in da bomo res šli."

"Gospod, vi pa večinoma hodite z društvom, kajne?" je zanimalo fante. "Seveda, zjutraj nas poberejo z avti in gremo na vrh, ki je v načrtu. Pa ni treba

nič misliti. Samo greš za vodnikom. Ampak za Skuto pa niso bili, zato sem šel sam. Mislim sem mimo *Cojzarice*. Saj res, kje se pa zdaj gre tu dol na *Cojzarico*?" se je zdrznil. Opazil je, da so se prisotni planinci vedno bolj smejali. Le kaj jih je motilo? Neko dekle je v smehu komentiralo: "Danes je pa res poseben dan. Jaz sem na Dolgem hrbtu srečala nekega tekača, ki me je spraševal, kje lahko steče v dolino skozi nekakšen Gamsov skret, pa niti za Kokrsko sedlo ni znal ugotoviti, na kateri strani je. Dekleti iz bivaka sta le še pridali: "Sva ga tudi midve srečali spodaj v Koncu. Je rekel, da se je ravno priselil v Kamnik in da vsak dan gleda te vrhove in ker ima danes ravno čas, se je odpravil v hribe." Hkrati so sicer mladi planinci gospoda pohvalili, da je pri ne več tako mladih letih zmozel ta vzpon. Spraševali so ga, če zna uporabljati planinski zemljevid, in mu svetovali, naj se nauči, če bo še sam hodil po gorah. Zaskrbelo jih je, ko je povedal, kako je spodaj zašel celo v plezalno smer. Potem se je spet zahvalil za dobre ljudi.

in dolino, obsijano s soncem. Hodil je dokaj hitro, imel je precej kondicije. Okolica ga ni preveč zanimala, želel si je le do koč. Do *Cojzarice*. A k sreči so bile zdaj tu vsaj planinske markacije in varno se je držal označene poti. Na križišču se je že odločil za spust, čeprav spet ni bil popolnoma prepričan. Malce je postal. Ko je pogledoval naokrog, je zaslišal glasove in nato spet zagledal dekleti iz bivaka.

"Dekleti, a se gre tu dol na *Cojzarico*?"

Bil je dovolj blizu, da je lahko videl smeh na njunih obrazih. A bili sta prijazni in mu na skali pokazali velik napis *Cojzova* koč, puščico in markacije.

"No, tu so pa le zapisali *Cojzova* koč, ti škrti Gorenjci," je zadovoljno zabundal, saj je končno našel napis, ki ga je pravzaprav iskal že od zgodnjega jutra.

Konec dober, vse dobro

V Koncu smo se srečali, obe dekleti iz bivaka in alpinisti. Ob osvežilni pijači smo si izmenjali dogodivščine dvodnevnega obiska kamniških gora. Ugotovili smo, da nas ne povezujejo le gimnazijska

"Bil je dovolj blizu, da je lahko videl smeh na njunih obrazih." Risba: Lorella Fermo

Sestop proti Cojzarici

Z vrha se je odpravil v skupini z drugimi sestopajočimi planinci. Dekleti iz bivaka sta odšli že prej in videl je, kako sta zavili na sosednji vrh. Najbrž mora biti Štruca, ko vedno skupaj govorijo o Skuti in Štruci. Ostali so bili celo počasnejši od njega, saj so si ogledovali okoliške vrhove

leta, temveč tudi gospod, ki je šel na Skuto "mimo *Cojzarice*", in tako skupaj stkali to njegovo zgodbo. Bili smo enotnega mnenja, da je bil gospod vztrajen, saj ni obrnil. Zaključili pa smo, da obisk gora s planinskim društvom prevečkrat pomeni le varno hojo v koloni z vodnikom, brez kakršnih koli obveznosti glede poznavanja poti, orientacije in uporabe zemljevida. Mogoče celo le priložnost, da se gre od doma, češ, saj je danes izlet z našim planinskim društvom. ●

Prezrta gora nad Remšendolom

Breitkofel, 1988 m

Janez Turk

Breitkofel (1988 m) je ena najbolj pozabljenih gora v Julijskih Alpah, čeprav je na poti med Ratečami in Trbižem vsem dobro na očeh. Razloga sta verjetno dva: gora na vse strani pošilja prepadna pobočja in razmeroma skromna višina, saj vrh ne dosega dva tisoč metrov. Breitkofel še največ pozornosti vzbuja iz Rut pred Trbižem (poljana, za katero se cesta spusti po klancu navzdol v Trbiž). Od tod kaže gora skupaj s svojimi severnimi, vendar nižjimi sosedi, videz divjih in nedostopnih stolpov. Večina ljudi jih zamenja za sosednje Rabeljske špice, ki pa iz Trbiža niso vidne. Že Julius Kugy piše, da v Trbižu lahko vernim turistom radi pokažejo Breitkofel, rekoč, to so slavne Rabeljske špice.

Breitkofel je sicer ena izmed najizrazitejših gora v grebenu, ki se vleče od Malih Špic nad Mangartskim sedlom proti severu. Pomembnejši vrhovi v tem grebenu so Bukovnik (2076 m), širšemu krogu planincev bolj znana Kopa (imenovana tudi Poldnik/Picco di Mezzodi, 2063 m), na katero vodita dve markirani poti, Turn (Remšenturn/Torre di Valromana, 1972 m), Breitkofel (1988 m), Ranftkofel (1891 m), Gesperter Kofel (1888 m) in Šenek (Schöneck/Montebello – "Lepi rob", 1844 m). Omenjeni greben gora, ki je vzporeden z vrsto Ponc, s katero se spogleduje

žal potonilo v pozabo. Zato uporabljamo nemško ime Breitkofel, kar v prostem prevodu pomeni široki vrh.

Zgodovina prvih pristopov

Prvopristopniki na Breitkoflu so bili divji lovci, najverjetneje že v davnih časih. Prvi znani turistični pristop je opravil Adolf Gstimer (1855–1940), in sicer 12. septembra 1895. Na goro ga je vodil Valentin Franz iz Bele Peči, ki je smer pristopa dobro poznal. Profesor Gstimer iz Gradca je vzpon dokaj podrobno opisal,¹ vendar je njegov opis na nekaterih ključnih mestih napačen, če ne celo zavedljiv. Morda je to storil nenamenoma, saj je pristop opisoval šest let po opravljeni turi, ali pa morda le ni želel razkriti vseh Breitkoflovih skrivnosti in je smer vzpona namenoma zakril. Šele po mojih prvih bližnjih srečanjih s to goro in kasneje po temeljitih premislekih sem uspel razvozlati uganko Gstimerjevega pristopa. V zvezi z Breitkoflom se moramo spomniti tudi na Maria Premudo (1901–1931), ki je septembra 1931 opravil

dolgem grebenu, na Šeneku. Premuda je bil Italijan hrvaških korenin, starši so bili doma iz Malega Lošinja. Oče je bil mornar, mamin deklinski priimek je bil Ivančič. Premuda je bil vsestranski športnik, navdušen jamar in izvrsten plezalec. Njemu v spomin se imenuje koča pri vstopu v sotesko Glinščice pri Trstu.

Prvi poskus

O skupini Breitkofla je pred leti pisal Andrej Stritar.² Stritarjevi so raziskali pristop na Turn (Remšenturn, 1972 m), ki ga od Breitkofla loči prepaden greben. Pri mojem prvem poskusu vzpona na Breitkofel sem si pomagal s profesorjevimi zapiski iz leta 1901, ki pa so me na koncu privedli pod Šenek, daleč stran od vrha Breitkofla. Pri tem prvem poskusu bi se popolnoma zadovoljil tudi z nižjim Šenekom, in bolj ko sem se mu bližal, bolj sem bil prepričan, da mi bo uspelo priti na njegov vrh. Tako je bilo vse do škrbine v severnem grebenu, nad katero se je dvigovala strma stopnja. Usmeril sem se v vzhodno pobočje, ki sem si ga pred tem

onstran Mangartskih jezer, uvrščamo v Mangartsko skupino. Čeprav Breitkofel ni najvišja gora v grebenu, je morda najbolj divjega videza, zato so že prvi raziskovalci skupinico gora med Šenekom in Kopo imenovali skupina Breitkofla. V času Avstro-Ogrske so te gore pripadale deželi Kranjski, zadnjih slabih sto let pa se nahajajo v Italiji.

Morda nekoliko presenetljivo je dejstvo, da Breitkofel nima slovenskega imena, čeprav se nahaja na slovenskem etničnem ozemlju. Skoraj zagotovo so Ratečani, ki so imeli okoli Mangartskih jezer in tudi v Remšendolu svoje posesti, goro nekoč imenovali s slovenskim imenom, ki pa je

1 Bledo decembrsko sonce osvetljuje Breitkofel (1988 m), Remšenturn (1972 m) in Kopo (2063 m). Zadaj Dobrač.

Foto: Janez Turk

2 Breitkofel (1988 m) in Kopa (2063 m) nad Remšendolom Foto: Janez Turk

verjetno prvo prečenje grebena Kopa–Breitkofel–Šenek. Imel je namen napisati vodnik po Mangartskih gorah, vendar se mu nevarna in samotna pot ni izšla. Ponesrečil se je prav na zadnjem vrhu v

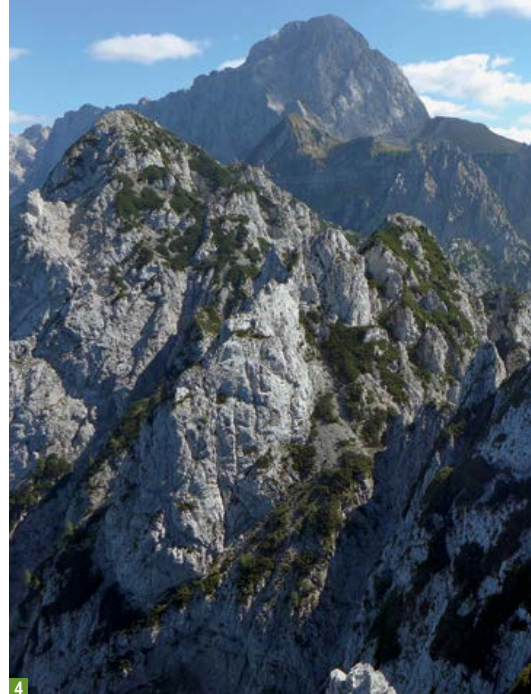
med potjo podrobno ogledal. Kljub večkratnim vztrajnim poskusom na različnih krajih se je vzhodno šeneško pobočje zame izkazalo za pretrd oreh, zato sem se odločil za umik. Bilo je na dan, ko se je tu pred 84 leti ponesrečil Mario Premuda.

Gora posebnega kova

Ker sem tistega dne spoznal, s kakšno goro imam opravka, sem za naslednji poskus pritegnil Matijo in Jožeta, ki je nasploh specialist za raziskovanje pristopov na zahtevne brezpotne gore. Podobno kot Stritarjevi, smo tudi mi predvidevali,

¹ Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins, 1901

² Planinski vestnik 2011, št. 10.

da se nam bo na Breitkofel uspelo še najlažje prebiti čez vzhodna pobočja in južni greben. Ko smo prišli v škrbino v glavnem grebenu, smo se ob pogledu na nažagan greben proti Breitkoflu tudi mi raje odločili za bližnji Turn. Tej odločitvi je botrovala tudi časovna stiska, saj je bil vrh Breitkofla videti še zelo daleč. Tistega dne smo se torej najprej povzpeli na Turnov severni stolp, od koder se je pokazal pred tem skriti južni, višji vrh. Sestopili smo nazaj proti škrbini in prečili pobočje do grape, iz katere smo dosegli še glavni vrh Turna, ki je precej lažje dostopen od severnega stolpa. Ko smo z vrha Turna opazovali Breitkofel, sem prišel do spoznanja, da bo treba prehod nanj iskati iz zahodne, remšendolske strani. Navsezadnje je tudi Valentin Franz iz Bele Peči profesorju Gstirnerju povedal, da obstaja dostop iz Remšendola. Zmenili smo se, da ponovno poskusimo še isto leto. Remšendolska stran je popolnoma brezpotna in preprejena z globokimi grapami, ki jih prekinjajo številni navpični skalni skoki. Vendarle se nam je zdelo, da Breitkofel s te strani deluje za spoznanje prijazneje kot z vzhodne strani.

Davno pozabljeni lovski prehodi

Na pobočjih nad Remšendolom svoj mir uživajo gamsi, saj človeška noga sem zlepa ne zaide. In vendar ni bilo vedno tako. Nekoč so vse te strmali in grape pogosto obiskovali divji lovci, ki so sledili gamsom. Prihajali so iz bližnje Bele Peči, iz Rateč in tudi iz doline Koritnice. Po gamsjih sledeh so se povzpeli na vse glavne in stranske vrhove v grebenu Breitkofla. To so bili neki drugi časi, ki so minili tam nekje s pričetkom prve svetovne vojne. Od tedaj v pobočjih vzhodno

nad Remšendolom vladata samota in mir, ki smo ju nekega septembrskega dne prekinili Jože, Matija in jaz na poti proti vrhu Breitkofla.

Na zapletenem, pestrem in slikovitem vzponu smo prečkali številne grape in se prebijali čez gosto ruševje in strme skalne skoke, korak za korakom proti vrhu gore. Največ preglavic in skrbi nam je delalo prečkanje grap, saj so te globoko zarežane v strma pobočja in prehodi vanje so možni le na redkih mestih. Že v spodnji tretjini vzpona je kazalo, da bomo ostali ujeti na ozkem slemenu med dvema globokima grapama in da bomo morali gori priznati poraz. Možnosti napredovanja so se zdele skorajda brezupne, ko se je iznenada pojavila gamsja steza in popolnoma enostaven prehod čez grapo in mimo naravnega okna. To je bil star, že davno pozabljen lovski prehod, po katerem smo vedeli, da smo na pravi poti. Naslednje ključno mesto je bilo pod steno Rutarskega stolpa. Napredovanje navzgor ni bilo več možno, možnosti sestopa v bližnjo grapo na desni pa nejasne. Tudi tu se je pojavil lep gamsji prehod. Vendar že kmalu zatem tretje odločilno mesto. Vedeli smo, da bomo naleteli na gladke plošče, ki bi znale biti za nas nepreplezljive. Bile so resnično gladke, strme in visoke, preprejene z ozkimi žlebiči, ki jih je izdolbla voda. Vendar je bil ob robu plošč ravno dovolj globoko zarezan žleb, da smo po njem lahko premagali tudi to oviro. Postajalo je jasno, da se bomo uspeli prebiti do krnice v bližini vrha, kjer se bomo pridružili Gstirnerjevi smeri. Vmes nas je presenetil še en kratek, navpičen skalni pas, ki se je vlekel vzdolž pobočja, po katerem smo se vzpenjali. Ko smo

pod vrhom rušnate glave (kota 1831 m) prvič zagledali krnico, so naši upi, da bomo dosegli vrh, postali uresničljivi. Vendar profesor Gstirner omenja, da je vzpon čez skalni skok nad krnico težaven zaradi gladke skale. Poglejmo, kaj pravi: "Nad nama se je dvigal graben, prekinjen z gladkimi ploščami, ki so se stopničasto dvigale. Z bosimi nogami so bile premagljive ..." Tam, kjer je profesor zaradi gladke skale plezal bos, smo se mi raje plazili navzgor pod nekakšnim preduhom in si podajali nahrbtnike, da se ne bi z njimi zagozdili v ozkem preduhu. Ura se je prevesila v popoldne, ko smo stopili na sedelce v glavnem grebenu, južno od vrha Breitkofla. Vendar tudi od tod pogled na sklepni, vršni del vzpona ni obetal lahkega napredovanja. Ko smo se povzpeli na vršni greben, smo tehtali možnost, da po izpostavljeni polici na vzhodni strani gore prečimo do kamina, ki pripelje v bližino vrha. Iz Gstirnerjevega opisa sklepam, da sta se z Valentinom Franzem na vrh povzpela po omenjenem kaminu. Jože je menil, da bosta dva skoka v kaminu težko preplezljiva, zato se je raje usmeril proti grebenski rezi. Z Matijem sva mu z zamudo sledila in se previdno vzpenjala, držeč se z rokama za ostre grebenske roglje, ter stopala po nekakšnih ozkih poličkah. Spodaj je zijala spoštljiva globel. Še posebno siten je bil obvoz grebenskega žandarja, ko je bilo treba splezati čez gladko ploščo brez oprimkov. Kot nalašč je ob plošči štrlela velika zagozdena skala, ki bi dala odličan oprijem, vendar kaj, ko je grozila, da bo ob obremenitvi zgrmela navzdol in midva z njo. Tik pred vrhom smo naleteli na prvo človeško sled po sedmih urah hoje po

3 Sestop čez Bele Plati, spodaj v senci Remšendol. Foto: Matija Turk

4 Pogled z vrha Breitkofla. Levo Kopa (2063 m), nad njo Mangart. Foto: Matija Turk

brezpotju: kamniti močvirje in na vrhu še eden. Torej vendarle obstajajo ljudje, ki hodijo na goro, ki ji glede samote v Julijskih Alpah in širše skoraj ni para. Le kdo so ti njeni obiskovalci, morda znani zamejski alpinisti, ki živijo ob vznožju Breitkofla, ali kakšen drug domačin, ki skrbno varuje breitkoflovsko skrivnost? Vrh je bil presenetljivo prostoren in prijazen. Čeprav sem na ta trenutek čakal vrsto let, nam pozna ura ni dovoljevala daljšega postanka, tako da mi ni uspelo zaužiti vseh lepot, ki se nam kažejo z vrha. Zavedali smo se, da smo pozni, vendar si tega, da nas bo na sestopu lovila noč, verjetno ni mislil nihče izmed nas.

Na vrhu sem pustil steklenico z vpisnimi lističi in posvetilo zanamcem. Ker smo imeli s seboj vrvi, smo se odločili, da se na sestopu na težjih mestih varujemo. Ko smo se zavedali, kako čas hitro teče in kako visoko smo še, smo si zadali nalogo, da moramo še pred mrakom prečkati najnižjo grapo na poti v dolino. In nazadnje se je res tako izteklo, do doline pa je bilo še dobre pol ure lomastenja in pretikanja po strmih brezpotjih. Na srečo je Jože zadnji del poti dobro poznal, saj ga je raziskal že štirinajst dni pred našim skupnim vzponom, tako da nas je varno privedel v Remšendol. Tu smo si v trdi temi stisnili roke, uspelo nam je, do parkirišča na začetku doline pa nas je čakalo še pol ure hoje po makadamski cesti.

Ledinska imena

Zagotovo so v zahodnem breitkoflovskem pobočju obstajala številna ledinska imena, ki pa so po vsej verjetnosti potonila v pozabo. Zato sem si dovolil, da za glavne topografske posebnosti predlagam nekaj ledinskih imen. Slikovite skalne plošče, čez katere smo se vzpenjali na Breitkofel, si zaslužijo svoje ime. Jože si je domislil posrečeno ime, Bele plati. Nemara so celo lepše kot tiste v Triglavski severni steni. Izraziti brezimni skalni stolp v stranskem grebenu zahodno od Šeneka naj bo Rutarski stolp, imenovan po bližnjih Rutah pred vhodom v Remšendol. Ta vrh je na karti Tabacco označen s koto 1742 m, vendar je v resnici vsaj 50 metrov višji. Krnico, v kateri smo se pridružili Gstirnerjevi smeri, je profesor dosegel po polici, ki poteka skozi škrbino med Breitkoflom in ostrim skalnim zobom, za katerega predlagam ime Gstirnerjev zob. Omenjeno krnico imenujem Krnica nad Zadnjo grapo. Nad krnico je v Breitkoflovem zahodnem ostenju rušnata glava (na Tabaccovi karti označena kot kota 1831 m) z zelo izrazitim jugozahodnim razom, ki pada globoko navzdol v Remšendol. Med Breitkoflom in Remšenturnom sta drug ob drugem dva ošiljena vrhova, prvi v glavnem grebenu in drugi v stranskem grebenu pomaknjem na remšendolsko stran. Vsi trije vrhovi bi si zaslužili svoje ime, morda po katerem od zgodnjih ali pa tudi kasnejših raziskovalcev Breitkoflove skupine.

Nerazkrita skrivnost

Namen tega prispevka ni razkriti skrivnosti, ki jih varuje Breitkofel, zato omenjam le glavne orientacijske točke, ki

so nam v pomoč pri zapletenem vzponu. Dodam lahko le namig, da na Breitkofel obstajata vsaj dva pristopa, poleg "našega" remšendolskega še Gstirnerjev, ki večji del poteka po vzhodni strani gore. Oba se v sklepnem delu vzpona združita.

Verjetno obstaja še tretji pristop, saj sem danes skoraj prepričan, da v grebenu med Turnom in Breitkoflom obstajajo skriti gamsji prehodi, ki ne presegajo običajnih "trentarskih" težavnosti. Vsi trije dostopi so seveda rezervirani le za zelo izkušene raziskovalce najbolj zahtevnih brezpotnih gora, ki se zavedajo vseh pasti in nevarnosti, ki jih skrivajo takšne gore. Plezalne težave v remšendolski smeri, ki je v celoti gledano visoka tisoč metrov, ocenjujem mestoma z zgornjo drugo težavnostno stopnjo.

Breitkofel je ena izmed zelo redkih gora, ki obiskovalcem še ponuja veliko pustolovščino in pristna gorska doživetja, kakor jih je doživljal profesor Gstirner leta 1895. Od njegovega obiska se na tej gori ni spremenilo popolnoma nič. Ko prebiramo njegove zapise in hodimo po njegovih sledih, se nam zdi, kot da tu zgoraj čas teče popolnoma drugače. V svetu, kjer se vse hitro, prehitro spreminja, in kjer ni prav nič gotovega razen tega, da se bomo nekega dne poslovili, obstaja pred našim pragom kraj, ki stoletja ostaja enak. Zatorej naj Breitkofel še naprej ostane pribežališče tistih, ki hrepenijo po neokrnjenih gorah, ljudi, ki za seboj ne puščajo nepotrebnih sledi, razen morda kakšnega kamnitega močvirja, nikakor pa ne klinov in podobne navlake, ki bi oskrunila to ponosno goro. Za konec naj dodam, da ta zapis posvečam ne samo pozabljeni, izjemno čudoviti gori, temveč tudi vsem, ki so kdaj koli stali na njenem vrhu. ●

Informacije

Breitkofel (1988 m) iz Remšendola

Vzpon na Breitkofel iz Remšendola je zelo dolga in zapletena tura, ki v celoti poteka po brezpotju (1100 višinskih metrov, plus vsaj 100 m dodatnih vmesnih vzponov in spustov). Vzpon brez predhodnega ogleda in poznavanja gore skoraj ni mogoč, saj bomo v nasprotnem primeru težko držali pravilno smer, ali pa se bomo izgubili v labirintu grap, ki praviloma niso prehodne.

Vzpon: V Breitkoflova zahodna pobočja zavijemo kmalu za prvim plezališčem v Remšendolu. Ker je vzpon preveč zapleten, da bi ga lahko opisal, sem v prispevku navedel glavne orientacijske točke, po katerih bomo vedeli, da smo na pravi poti. Smer vzpona je sicer zelo logična in predvsem sledi gamsjim prehodom. Napredujemo

predvsem po pobočjih in slemenih med grapami, po slednjih hodimo le malo časa.

Zahtevnost: Zelo zahtevno brezpotje s plezalnimi mesti I. in II. težavnostne stopnje.

Oprema: Čelada, 20 m vrvi.

Višinska razlika: 1100 do 1200 m.

Izhodišče: Parkirišče pred vstopom v dolino Remšendol.

Časi: Vzpon na vrh okoli 7 ur, sestop okoli 5–6 ur, skupaj torej 12 do 13 ur. V časovnico je všteta ura hoje po makadamski cesti v Remšendol, vse ostalo je brezpotje.

Sezona: Od junija do septembra, dokler je dan še dovolj dolg, da lahko dolgo turo srečno sklenemo v dolini še pred večerom.

Zemljevida: *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Alpi Giulie Occidentali Tarvisiano*, Tabacco 019, 1 : 25.000.

Napačno izbrana tura

Olga Kolenc

Bila je nedelja. Poletno sonce se je že odbijalo od okenskih stekel sosednjega bloka, jaz pa sem zatajila. Mešalo se mi je, kajti lahko bi bila že v naravi, nekje visoko v hribih. Če se na hitro nekam ne odpravim, bo ves naslednji teden hudo. Gledali me bodo s povešenim nosom. Nastjo in Piko je že počasi razganjalo, vrteli sta si plošče ansambla Duran Duran in se hihitali. Da bi silili nekam navzgor, je bilo zadnje, kar jima pade na pamet.

Naslonila sem se na balkon, iskala ideje in zrla v smer Sabotina. Skalni raz, ki ga vidim od tu, mi vedno znova blaži nostalgijo. Lasti si ga vojska in ker je obvezna najava prihoda, se v letih življenja v dolini še nisem povzpela na vrh. "Ti, priseljenka, kaj še ne veš, kaj je meja? Poteka čez Sabotin, na njem sta naša in italijanska karavla," so mi naslednji dan med smehom pojasnili v službi. Nisem znala držati jezika za zobmi in sem izblebetala prigodo.

"Valjda, da vem, kaj je meja!" Nenavajena mej sem se tukaj stalno počutila potisnjena nekam v kot, včasih me je kar dušilo. Posebno po tisti grenki izkušnji, ko sem ostala brez lonca. Peljala sva se čez solkanski prehod. Slabšo polovico je pretipal carinik, zame pa so poklicali žensko. Po dolgem času se je pripeljala

lepa in stroga dama, vranje črni lasje, ki so ji padali čez uniformo, so ji še poudarjali moč in oblast. Zaprla me je v mali trikotni prostor in ko me je slekla, se je končno prebila do bankovca, skritega v žepu.

Neljubi spomini na mejo so v hipu zdrsnili skozi zavest in gora, četudi polna preprek, je danes klicala k sebi vse "izvisele".

Stopila sem dva koraka nazaj in preglasila *Duranovce*:

"Ajde, punce, gremo na Sabotin!"

Bilo je nekaj upora, nazadnje sta le popustili. V nahrbtnik smo dale vsaka svoj *panin*,¹ sok ter nekaj zgodnjih jabolk in hrušk. Vzdolž mestnih ulic v smeri Solkana smo kot za stavo z gojzarji

tolkle asfalt, bila sem namreč brez avta. Odločila sem se, da bomo šle do tja, do kamor se sme brez najave, nato se bomo vrnile. Ni šans, da bi dvignila telefon in se najavljala vojski.

Dolgočasen korak skozi mesto je nad železniško progo našel zagon. Prava planinska steza je strmo zavila navzgor in bilo je kot v predgorju pravih vršacev.

"Joj, kako lepo, kako čudovito, le zakaj še nikoli nismo zavile sem gor?"

Srce je igralo, pot je curljal, dvigale smo se vse više in više. Kot prave planinke smo kmalu dosegle skalni greben, ki je sameval v popolni tišini. Čudile smo se in energična Pika je v valu navdušenja že hitela naprej. Smuknila je v leseno stražarnico in skozi malo lino v strelski drži uperila roki:

"Tttttt... tttttt... tttttt... tttt... tttttt...." je odmevalo vse do Vodic.

V istem trenutku nam je nasproti pritekel vojak in nas povabil, naj gremo za njim. O, kako fino, sem mislila sama pri sebi, čaka nas čaj, prilegel se bo. Peljal nas je v karavlo in že je vstopil visok in postaven predstavnik višjega čina. S šopom obrazcev v roki se mi je zdel strog in zadržan.

Z grebenske poti čez Sabotin

Foto: Olga Kolenc

¹ Podolgovato pecivo iz kvašenega testa, navadno prerezano in nadevano z mesnimi izdelki, sirom.

"Srce je igralo, pot je curljal, dvigale smo se vse više in više." Risba: Lorella Fermo

Vprašal nas je po osnovnih podatkih, kdo smo, od kje smo, kam gremo, če nas je kdo poslal in podobno, medtem pa pisal in pisal. Nazadnje smo morale pokazati vse, kar je skrival nahrbtnik

"Počakajte malo," je rekel in šel skozi vrata. Za njim je vstopil nov vojak, morda je bil desetar, oficir ali pa sam general, na čine se nisem nikoli spoznala. Tudi on je prinesel obrazce, spraševal in beležil, skratka, vsa zgodba se je ponovila. In ponovila se je še tretjič, četrtič in petič, le kdo bi še štel.

Potem sta začela vstopati po dva, pa po trije in prostor se je napolnil s postavnimi mladci. Stali so v vrsti kot hiše v Trsti in se čudili trem skrajno nevarnim *baburam*. Bili so kot ilustracija dobrega mojstra iz *Kurirčka* ali podobne revije naše mladosti. Kot preskakujoča se igla na plošči so navzkrižno sledila vprašanja, že neštetokrat zapisana v formular, nadaljevalo se je mešanje jabolk in hrušk v nahrbtniku. Minila je ura, minili sta dve in končno sem le dojela, v kaj sem spravila sebe in punce.

Čez čas se je zrak umiril in nekaj mladih iskrivih oči se je že paslo na dveh prebujajočih se mladenkah. Vsi skupaj smo se počasi sprostiti. Enolična vprašanja so že prehajala v prijeten klepet in čutilo se je drobno, komaj opazno preskakovanje

iskric. Meni, povsem neopaženi, se je rodilo vprašanje: "Madonca, kaj bo pa zdaj? Še včeraj sta se mi zdeli kot punčki iz škatle, spregledala sem, da popje brsti."

"Od kje si pa ti, kdaj greš domov, koliko si star, s čim se ukvarjaš?" Zdaj sta spraševali punc in prišlo je celo do izmenjave naslovov.

Doživela sem kratek preblisk, drugo večje soočenje z dejstvom, da nisem več mlada. To bo to, nikogar več ne zanimam, zame so le še vprašanja za formular! Prvi me je na leta opomnil ginekolog. Pri sedemindvajsetih letih mi je dejal, da nisem več mlada, naj se že vendar zaščitim. Takrat sem to dejstvo z vso silo odrinila stran, zdaj pa se znova soočam z resnico.

Pozabljena sem sedela na klopi, le par soljih in nezaupljivih oči se je po uradni dolžnosti pasel po meni. In zdaj, ko so končno dojeli, da nismo nevarne, vsaj zdelo se mi je tako, je Sabotin preletel avion. Prostor je v hipu zamrznil, vrata so zaječala, podplati so zabobneli. Sledili so klici, povelja, bilo je kot v filmu, kjer kri ledeni. Ostale smo same s stražarjem. Čez čas so se vidno vznemirjeni znova vrnili nazaj in odločitev je padla. Po nas bo prišla policija. Sledil je preblisk – čaka me kazen ali arest.

Čakanje na prihod policije je trajalo in trajalo, zdelo se je, kot da prihajajo peš in da na lep, sončen dan službeno pot združujejo s turo v hribe. Čez čas je

motor *marice* le zabrnal, nato je celotno širino vrat zavzela modra postava.

Morda je celo naredila rahel zamik, da je lažje zdrsnila v prostor. Zastal mi je dihanje – veliki kapi navkljub, ki je segala vse do podboja, sem v trenutku spoznala človeka iz moje vasi.

Tudi on me je prepoznal in obema je bilo malce nerodno. Postavil nam je nekaj podobnih vprašanj kot prej vojska, in vedela sem, da se bo dobro končalo.

"Kaj vam bolj ustreza, da vas z *marico* peljem do Brd ali da se v grebenskem delu poti v spremstvu vojaka vrnemo v smeri prihoda?"

Hitro sem izstrelila: "Ne, ne, hvala, res hvala, šle bomo peš, da v celoti izpolnimo danes zastavljeno turo."

Zaslišanje se je na hitro končalo. Kot prava rojaka sva poklepetala okoli naše vasi, o poti, ki nas je zanesla v dolino. Ko je odhajal, se mi je sklonil k ušesu in mi prišepnil prijazen namig:

"Naslednjič raje pojdite na Čaven, Kucelj ali pa Škabrijel, tukaj je vojska, tukaj je meja, sami problemi."

Posloville smo se od fantov vseh činov in v spremstvu vojaka prečile mejo, ki vodi čez vrh. Pomahali smo si v slovo in se po lični planinski stezi, ki to ni bila, vrnile v dolino. V časopisu smo že v naslednjih dneh brali opozorilo, naj brez najave nihče ne zahaja na Sabotin. Dodali so še: "Raje pojdite na Čaven, Kucelj ali pa Škabrijel, kajti nezakonito prečkanje meje je namreč kaznivo dejanje." ●

Športna panoga, ki nas je zaobšla

Ferate niso nevarne, če gremo z glavo nanje

Tomaž Oprešnik

Slovar slovenskega knjižnega jezika termin ekstremen razlaga kot skrajn ali pretiran. Pogovorno med ljudmi vsakemu početju s takšno oznako ljudje pripisujejo bolj ko ne slabšalni pomen. Tako je tudi pri plezanju ekstremnih ferat, čeprav velja to za vse športe, večje nerazumevanje pa se pojavlja pri tistih, ki še nimajo dolge zgodovine.

Sam se bom osredotočil na ekstremne ferate, saj bi rad iz lastnih izkušenj zainteresiranim gornikom približal razmah tega športa, ki zadnja leta nezadržno širi krog svojih privrženec, čeprav v resnici nikoli ne bo množičen pojav.

Vse pogostejše zelene zime so v znanih smučarskih središčih poleg ostale zunajsezonske ponudbe spodbudile tudi nadelavo športnih ferat. Športnim feratom, posebno še ekstremnim, ne smemo iskati podobnosti s klasičnimi oziroma tistimi zelo zahtevnimi zavarovanimi potmi na vrhove, kot jih poznamo še iz časov po prvi svetovni vojni. Pri ekstremnih feratah namreč ni več pomemben vrh, temveč težavnost in divjost, v končni fazi pa tudi estetika smeri v navpični steni in lepi okolici. Ekstremne ferate imajo naslednje skupne značilnosti: kratek in praviloma enostaven dostop ter sestop in gladko vertikalno steno, po možnosti opremljeno le z jeklenico in brez dodatnih pomagala. Zato le v glavi premagan strah pred višino in trden prijem še zdaleč nista dovolj, dolgoletne gorniške izkušnje in potrebno fizično kondicijo pa nadomesti predvsem vztrajnostna moč v rokah (za razliko od klasičnih ferat, kjer glavno delo opravijo noge) in dobra psihična pripravljenost. Zakaj bi se izkušen gornik *feratar* sploh podal v svet ekstremnih ferat? Vsekakor zato, ker si želi nadgraditi svoje dosedanje početje, ga pa po drugi strani alpinizem kot športna panoga ne zanima.

Težavnost oziroma razlika med navadno in ekstremno ferato

V strokovni literaturi je začetna težavnost ekstremne ferate označena z E (*extrem*), nato pa se enakomerno stopnjuje na E/F, F in F/G ter G. Tako je vsaj v Avstriji, ki je na tem področju najbolj razvita, in kjer je ljubiteljem tega športa na voljo na stotine športnih ferat. Italijanska in nemška lestvica se sicer malenkostno razlikujeta, enotna pa je barvna oznaka v vseh vodnikih in skicah, ki je za ekstremne ferate črna. Potrebno je vedeti, da si najvišjo oceno v realnosti zasluži le ključni del smeri, najpogostejše varianta v zelo izpostavljenem in previsnem delu stene, kjer po pravilu obstaja tudi prehod,

- 1 Ferata Kristall Weißsee. V previsni prečnici D/E, ki ogreje roke že v startu. Ključno mesto E se nahaja šele tik pred izstopom. Arhiv Tomaža Oprešnika
- 2 Že takoj na vstopu v ferato Adrenalin prečnica v vlažni skali pokaže, zakaj takšno ime. V ferati je možna tudi varianta z imenom Luna (gre za 20 m previsnega vzpona z oceno E). Arhiv Tomaža Oprešnika

Omenjena Extraplomix na Kanarskih otokih trenutno velja za najtežjo ekstremno ferato na svetu. Kogar zanima, kako je videti plezanje v njej, naj vpiše ime na spletno stran youtube, kjer je na voljo več posnetkov, pa tudi na splošno skoraj ni ekstremne ferate, o kateri na spletu ne bomo našli poleg vseh podatkov še kakšnega filmčka. Na najtežje ferate, ki ne zaostajajo dosti za Extraplomixom, naletimo v vseh alpskih državah, še najbolj zaostaja Slovenija, zato so se navdušenci prisiljeni podajati čez mejo. Ferate v alpskih državah zadnja leta dejansko rastejo kot gobe po dežju. Trenutni podatki (2016) pa so: Avstrija 663, Italija 510, Nemčija 232, Francija 211, Švica 182, Španija 150, torej blizu dva tisoč. Svojo tržno nišo so tu našli tudi mnogi gorski vodniki, ki goste spremljajo in varujejo med vzponi čez ključna mesta. Kolikšen priliv to pomeni v lokalnem turizmu, si lahko le mislimo. Zato tudi ideja nekaterih zanesenjakov o našem Zasavju kot velikem feratarskem potencialu morda ni brez osnove.

Prečnica pred vstopom v ekstremni del ferate Wilde Gams. 25 m visoka previsna stena z oceno E/F se zaključuje z izstopno prečnico in vertikalno ploščo z oceno D/E. Arhiv Tomaža Oprešnika

Moje priprave in moja pot

Vstop v svet ekstremnih ferat se ne zgodi čez noč in tudi moj se ni. Šlo je za postopno nabiranje izkušenj in napredovanje po lestvici težavnosti. Osebnosti priprave sem si razdelil v dva sklopa: vaje za moč rok in ramenskega obroča, visenje na posamezni roki do meje zmogljivosti, dodatna obremenitev s težkim nahrbtnikom, plezanje krajših zahtevnih ferat navzdol in seveda nizanje števila ponovitev v enem dnevu (na primer več ponovitev učne ferate Gonžarjeva peč, ki je relativno blizu mojega doma).

Kot psihično pripravo štejem: kompleksno načrtovanje ture, proučevanje vodnikov, iskanje razpoložljivih informacij po spletu, proučitev težavnosti ključnih mest, aktivna izmenjava izkušenj z drugimi *feratarji*, spremljanje vremenske napovedi in navsezadnje tudi študija potovalne poti do izhodišča, saj so nekatere najbolj ekstremne ferate, ki si jih občasno privoščim, oddaljene tudi nekaj sto kilometrov vožnje v eno smer. V tem primeru je še toliko bolj zaželeno, da se človek s kom poveže in tako razdeli stroške potovanja.

Z vsem naštetim lahko zatrdim, da imam zaradi takih priprav že nekaj dni pred turo le-to do potankosti izdelano v glavi, kar zelo pripomore k uspešnosti in varnosti vzpona.

Na mojo pot v ekstremne ferate je najbolj vplivala Gonžarjeva peč. Z izboljšanjem tehnike plezanja in uporabe opreme je ob vsakem obisku postajala lažja in zmožem sem jo z minimalno porabo energije. Po nekaj letih mi je tako postal standard, odvisno od časa in počutja, 10–15 vzponov in spustov po njej brez počitka. Aktivno sem vključen tudi v skupini najboljših *feratarjev* pri naših severnih sosedih.

Vloženi trud se mi obrestuje z uspehi v svetu jeklenih vertikal in previsov, kar je trenutno način mojega gorniškega življenja v prostem času. Cilj, ki ga imam trenutno v glavi, je izjemna Extraplomix (trenutno edina z oceno G, vendar le v primeru, da je splezana brez dodatnega varovanja, sicer ima stopnjo manj). Kljub težjim izzivom v tujini pa se z velikim veseljem vsak teden vračam v našo učno lepoto nad Vinsko goro. 📍

ki je nekoliko lažji. Zato je pomembna tudi umestitev tega najtežavnejšega odseka v celoto ferate, saj ni vseeno, ali se ta nahaja na začetku, sredini ali tik pod vrhom, ko je plezalec že utrujen. Zasilnih izhodov po tem ni več, odločiti se je treba prej, preden zavijemo v težavnejšo varianto! Na vstopu (in v vodnikih) je dodano tudi opozorilo, da je namenjena le izkušenim *feratarjem* – z obveznim varovanjem z vrvjo.

Najboljši *feratarji* lahko smer zmorejo tudi brez dodatnega varovanja, vendar z vso potrebno opremo. Ta se načeloma ne razlikuje od standardne samovarovalne opreme za ferate. Posebej izpostavljam le obvezno kratko popkovino, ki nam na ključnem mestu, ki ga ne zmoremo v enem zamahu, omogoča kratek počitek in razbremenitev rok.

Pri večji težavnosti, denimo E/F, je jeklenica mnogokrat speljana v že tako gladkih vertikalah, da nikakor ne bodo odveč niti plezalniki. Poudariti tudi velja, da vse ekstremne ferate plezamo brez vse nepotrebne dodatne opreme, torej nahrbtnika.

Varnost in nevarnosti v ekstremnih feratah

Kjer ferata v previsni steni obiskovalcu postreže le z ohlapno jeklenico, pritrjeno na sidra, plezanje na trenje ni mogoče, ker je pod podplati plezalnikov le še zrak. Če drugih pomagal ni, morajo v določenih trenutkih vse delo opraviti

zgolj roke, če nam je to všeč ali ne. Nujna je vztrajnostna moč v rokah, pa tudi osnovne tehnike športnega plezanja. Poleg popolne zbranosti in fizične moči je v najtežjih odsekih obvezno varovanje z vrvjo od zgoraj. Opozoriti velja na nekontrolirano odpiranje zapestja, če plezalec predolgo odlaša na ključnem mestu, česar se premalo zavedajo predvsem začetniki. Ob padcu zgolj na popkovini lahko hitro pride tudi do poškodb, v tem primeru pa sledi težaven boj z zavarovalnico, ki bo seveda iskala luknje v neupoštevanju varnostnih navodil, preden se je nekdo podal v takšno smer. Varovanje od zgoraj vzpenjajočemu sicer fizično ne pomaga, ima pa zagotovo pozitiven vpliv na psihično stabilnost. Zato so na primernih mestih že nameščena sidrišča za varovanje.

Ekstremne ferate torej niso poligon, v katerega bi se lahko odgovoren človek zagnal z optimistično mislijo – če bo, bo, če ne, pa ne! Treba se je zadeve lotiti postopoma, tako kot pri vsaki drugi dejavnosti. Znani avtor feratarskih vodnikov Axel Jentzsch-Rabl (založba Alpinverlag) trdi, da je z intenzivnim pristopom vsak dober *feratar* v dveh letih sposoben doseči primerno raven za uspešno plezanje ekstremnih ferat, pri tem pa nedvoumno izpostavlja, da je najboljši trening večkratno plezanje krajših zahtevnih ferat ali takšnih z večjo absolutno višinsko razliko.

Izjemna narava, ujeta med vulkanskimi vrhovi

Ekvadorski Andi

Južna Amerika gotovo sodi med dežele velikih nasprotij, pri čemer Ekvador ni izjema. Država, ki je ime dobila po ekvatorju, leži na treh različnih območjih. Na zahodu je nižinski priobalni del, na skrajnem vzhodu neprehodni deževni pragozd amazonskega porečja, med njima pa se raztezajo visoki Andi, kjer že milijone let vladajo vulkani, ki se občasno oglasijo z nevarnimi izbruhi. Prav ti geološki pojavi so razlog, da je pod njimi izjemno lepa narava in da je tam uspevala vrsta civilizacij.

Med vulkani

Andi s svojo veličastnostjo, predvsem pa z dolžino prekašajo vsa gorstva na svetu. Raztezajo se vzdolž celotnega

zahodnega roba Južne Amerike in v povprečju dosegajo višino štiri tisoč metrov nad morjem. Zelo intenzivna vulkanska dejavnost, erozija in tektonsko dogajanje,

Matija Križnar

posledica katerega je bil tudi zadnji večji ekvadorski potres, so botrovali nastanku zelo razgibanih gorskih vrhov in dolin. Že prihod v glavno mesto Quito predstavlja za marsikoga določen problem, saj leži na višini okoli 2800 m.

Pobočje in vrh vulkana Cotopaxi nenehno preletavajo oblaki. Na levi strani, pod rdečim gruščem, lahko vidimo zavetišče in planinsko kočo, ki nudita zavetje pohodnikom na vrh in varujeta tudi pred morebitnim izbruhom vulkana.

Foto: Matija Križnar

Najvišji vrhovi niso nepregledne gmote skalovja, ampak pogosto visoki in zaobljeni vrhovi vulkanov, redkokdaj pokriti s snežno kapo. Naša pot nas je vodila po tako imenovani aveniji vulkanov, med katerimi so nekateri še kako aktivni. Na severu smo se peljali pod s snegom pokritim vulkanom Cayambe (5790 m) in nekoliko nižje ležečim vulkanom Cotacachi (4944 m). Pod zadnjim se je v enem izmed kraterjev ustvarilo jezero Cuicocha, kjer so zavetje našle mnoge ptice. Kljub velikosti pa je jezero prazno, saj pod gladino še vedno potekajo različne vulkanske aktivnosti, kar smo opazovali tudi v obliki mehurčkov na vodni gladini. Južneje od Quita se v višave vije mogoče najbolj tipičen predstavnik andskih vulkanov – Cotopaxi (5987 m). S svojim snežnim pokrovom in redkimi izbruhi je ustvaril fotogeničen vulkanski stožec, vreden našega postanka ob zelo prometni avtocesti. V njegovi bližini lahko najdemo še druge, a že ugasle vulkane, kot so Corazon (po slovensko srce), Rumiñahui (tudi Rumiñawi) in Sincholagua ter

mnoge druge. Vsi ti vulkani so ustvarili zelo rodovitno zemljo, ki jo danes andski staroselci s pridnimi rokami obdelujejo na nepredstavljenih višinah. Njive posadijo z različnimi in običajno že vnaprej dogovorjenimi pridelki. Tako smo lahko ob naši poti, visoko nad mestom Pujili, videli njive s čebulo, ki je bila očitno letošnji pridelek. Približno na sredini ekvadorskih Andov dviga svoj stožec najvišja gora Ekvadorja, vulkan Chimborazo (6310 m). Ta očak je skozi vse leto pokrit s snegom, ki ob poletnem taljenju polni številne potoke in rečice; te tečejo proti vzhodu in končajo v porečju Amazonije. V neposredni sosesčini Chimboraza se dvigujeta tudi vulkana El Altar (5319 m) in občasno še aktivni Tungurahua (5029 m). Tungurahua s svojo aktivnostjo pripomore k termalnemu turizmu mesta Banos, ki predstavlja tudi vstopno točko v amazonska prostranstva. Južneje od omenjenih vulkanov se konča njihova prevlada, a še vedno ostajajo gorovja in vrhovi, ki so jih ustvarile tektonske sile

iz kamnin različnih starosti. Za vse pa velja, da so prepreženi z nepretrdnimi dolinami, po katerih včasih ni prostora niti za potoček, kaj šele cesto. A vendar so ljudje na strmih pobočjih speljali ceste in celo železnico. Enega izmed železniških krakov, ki velja za najbolj slikovitega in je tudi izjemen gradbeni dosežek, smo srečali pri mestu Alausi. Seveda smo se popeljali tudi z vlakom in se sami prepričali o neverjetnem pogumu in iznajdljivosti graditeljev.

Pohajkovanje po parkih

Ekvador slovi tudi po nekaterih svojih parkih, med katerimi gotovo izstopa otočje Galápagos, ki leži daleč od obale sredi oceana. Tudi v visokogorju Andov najdemo mnoge izmed zavarovanih območij, od rezervatov do narodnih

V Andih rodovitno zemljo obdelujejo na velikih višinah. Vse še vedno obdelujejo ročno, saj strma pobočja ne omogočajo uporabe mehanizacije.

Foto: Matija Križnar

parkov. Njihovo pestrost in naravo so oblikovali številni vulkani in to okolje domačini poznajo pod imenom páramo (vrsta visokogorskega ekosistema). Eden prvih zavarovanih območij je krater Pululagua (ali tudi Pululahua), s pristo- pom, ki je zahteven tudi za izkušene hribolazce. Ta ugasli vulkanski krater je danes geo-botanični rezervat, njegovi robovi so porasli z gostim grmičevjem in nizkimi drevesi, med katerimi so zavetje našli mnogi ptiči, plazilci in sesalci. Na drevesnih vejah so zavetje našle bromelije, ki s svojimi rdečimi listi izstopajo iz okolice. Ob našem pohajkovanju smo srečali domačinko, ki je na tržnico v glavno mesto nesla več deset kilogramov zelišč, ki uspevajo v rodovitni zemlji znotraj kraterja. Nekoliko drugačno okolje se je obliko- valo na planoti pod vulkanom Cotopaxi. Velik naravni park, poimenovan po omenjenem vulkanu, se razprostira na višini preko tri tisoč petsto metrov. Na planoti pod Cotopaxijem so tudi majhna jezerc, kjer je najbolj znano jezero Limpiopungo. S planote je speljana tudi

planinska pot proti vrhu vulkana, ki pa je bila ob našem obisku zaprta, dovoljen je bil le vzpon do planinske kočice na pol poti. Kratek trekking okoli jezera je ponudil mnogo zanimivih pogledov na oddaljene, že davno ugasle vulkane in prelepo naravo. Gotovo najbolj izstopajoče so bile rastline, ki so se na visokogorske razmere dobro prilagodile z nizko ležečimi cvetovi in zelo mesna- timi listi. Tudi jezero oziroma majhni otočki sredi njega nudijo vsaj malo zato- čišča nekaterim pticam, med katerimi so najopaznejši črno-beli andski galebi. Nad mestom Cuenca v osrčju Andov leži eden najlepših parkov, naravni park Cajas (ali El Cajas). Ta zanimivi del Ekvadorja leži le malo pod štiri tisoč metri, na njem pa je okoli dvesto tride- set jezer in jezerc ledeniškega izvora. Nad jezери se vzpenjajo skalnati vrhovi in grebeni, poraščeni z ostro travo. Skozi park vodijo številne planinske poti, veliko je tudi nezahtevnih pešpoti. Ob našem obisku nas je presenetilo deževno vreme, ki so ga spremljale tudi meglice. Vreme, primerno zgolj za

krajšo turo po razbrazdani pokrajini med mnogimi ledeniški balvani. Pot iz parka Cajas nas je vodila preko 4310 m visokega prelaza, od koder smo se pričeli spuščati proti obalnim delom Ekvadorja oziroma proti mestu Guayaquil.

Ekvadorski Andi so gotovo enkratno doživetje in primerni za daljše ali krajše trekinge, hkrati bi tudi bolj zahtevni planinci našli vrhove za vzpone. Naša pot nas je vodila čez neštete vzpetine in vrhove, ki ležijo za slovenske razmere zelo visoko, ob tem pa nismo naleteli na večje težave. Za Ekvador lahko povem, da je to dežela nasprotij in hitrih sprememb, v kateri pa andski staroselci ostajajo izredno skromni in prijazni. Drugi, južnejši predeli Andov za zdaj ostajajo na seznamu ciljev, ki jih bo vredno obiskati. ●

Prostranstva visokih trav z ledeniški jezeri so zaščitna podoba narodnega parka Cajas.

Foto: Matija Križnar

Po krivici zapostavljene

Štajerski tisočaki

Andreja Erdlen

Če bi povprečnega planinca poprosili, naj imenuje kakšno goro na Štajerskem, ki presega višino tisoč metrov, bi se najverjetneje vsak spomnil na Pohorje z najbolj poznanimi vrhovoma Črni vrh, 1543 m, in Roglo, 1517 m, morda bi se kdo celo odločil za Boč, podaljšek oziroma predgorje Karavank, čeprav mu do tisočice manjka še dobrih dvajset metrov.

Le redkim planincem sta poznani Stenica, vrh Male gore z višino 1091 metrov, in Konjiška gora, ki s Stolpnikom doseže višino 1012 metrov. Le šest metrov do tisočice manjka romantični Kislici, ki žal ni opisana v vodniku *Po gorah*

severovzhodne Slovenije. K podaljšku Karavank spada tudi Paški Kozjak (opisan v PV 1/2015) z najvišjim vrhom Basališče, 1273 m, ki pa je z vrhom Špik, 1108 m, nad planinskim domom, obvezna točka Razširjene slovenske poti (SPP) in zato planincem bolj poznan. Niti Stolpnik niti Stenica nista točki Slovenske razširjene poti – obvezni točki pa sta Boč in Donačka gora. Morda bi veljalo razmisliti o dopolnilu SPP, ki lahko upošteva dve možnosti, tako kot je to pri Zasavskem

hribovju (Kum ali Mrzlica) ali v Julijskih Alpah (Špik ali Škrlatica) – na primer Boč ali Donačka gora in Stenica ali Stolpnik.

Mreženje

Že nekaj let sem razmišljala o tem, da bi bilo potrebno planincem malo bolje predstaviti zapostavljene lepote na Štajerskem. Seveda sem jih vse po vrsti obiskala – ne le enkrat, prava sreča pa se mi je nasmehnila takrat in tam, kjer tega sploh nisem pričakovala. Na planinskih potovanjih poleg novih krajev in poti namreč spoznavam tudi zanimive ljudi. Tako sem spoznala predsednika

Planinskega društva Vitanje, prijaznega Ferija Kropca, ki mi je bil takoj pripravljen pomagati z informacijami, fotografijami in nasveti. Hvala, Feri!

Kratka in sladka

Pred leti sva se z Mihom namenila bolje raziskati področje Konjiške gore. Osvajala sva jo po različnih poteh in smereh, najbolj pa mi je ostalo v spominu veliko presenečenje ob srečanju z "zelo zahtevno potjo". Konjiški planinci oziroma markacisti so namreč pot na Skalo ustrezno označili z napisom Zelo zahtevna pot. Ko sva prišla do te oznake, sva se nasmehnila, češ kaj pa bo tukaj tako zelo zahtevnega? In sva se, namesto proti Stolpniku, podala na levo, proti Skali. Nekaj klinov, jeklenic – nič posebnega. Kar naenkrat, tik pred koncem pa se je pot "nagnila nazaj". Ja, res je zelo zahtevna in prav bi bilo, da bi imela samovarovalni komplet in čelado. Zlezla sva do vrha in si obljubila, da še prideva – naslednjič primerno opremljena. Skala ni vrh, je prijetno razgledišče, do katerega lahko pridemo tudi po povsem običajni poti, ki jo tisti, ki se povzpnejo po tej, sicer zelo kratki, a presenetljivo zahtevni poti, uporabijo za sestop.

Poglejte na skali ...

Ko se odločimo za obisk kateregakoli od naštetih vrhov, je prav, da zlasti če prihajamo od dlje, nekaj časa posvetimo tudi krajem v dolini. Včasih, ko med Mariborom in Ljubljano še ni bilo avtoceste, smo se vozili skozi Frankolovo, o kraju pa smo tisti malce starejši slišali tudi v šoli. V drevoredu starih jablan je okupator leta 1945 obesil sto talcev, ki so pokopani v dveh grobnicah ob glavni cesti. A zgodovina Frankolovega in okolice sega še dlje. Pravokotna zgradba iz 16. stoletja s parkom, graščina Frankolovo, ki ima na obeh vogalih poudarjena, povprek postavljena neenaka stolpiča, je bila podložna lindeškemu gradu.

Lindeški grad, katerega ruševine so vidne s ceste, je bil zgrajen v 13. stoletju. Do 16. stoletja so tu še živeli, zadnji je na gradu do leta 1758 prebival Franc Wolf. V 19. stoletju je grad dokončno propadel. Do razvalin se lahko povzpne po markirani poti iz Belega potoka pri Frankolovem ali pa se zapeljemo tudi po cesti, ki se odcepi z magistralne ceste mimo kamnoloma v hrib v neposredno bližino gradu – parkiramo ob cesti pri avtobusni postaji in se v desetih minutah po zložni poti vzpnejo do razvalin. Zgodovina gradu še vedno buri ljudsko domišljijo, o njegovih prebivalcih krožijo različne pripovedi. Turistično društvo

Kozjek in Kislica Foto: Feri Kropc

Frankolovo jih obudi vsako leto, ko ob novem letu pripravi pohod na grad. Omenja ga tudi ljudski pesnik Jurij Vodovnik v svoji pesmi *Od Landeskiga grada*:

Poglejte na skali Landeško grajščino, kak' žalostno gleda na celjsko dolino, iz starega sveta največji razgled, tam gor je stanvala gospoda popred!¹

Gradov je bilo v teh krajih še nekaj. Tudi pri vzponu iz Slovenskih Konjic na Stolpnik bomo šli mimo gradu, ki je bil eden največjih in najimenitnejših na Štajerskem, njegovi ostanki pa sodijo med naše najpomembnejše grajske razvaline. Mesto Slovenske Konjice, prejemnik različnih nagrad in priznanj za lepo urejeno in gostoljubno okolje, v starem delu mesta ohranja zasnovo iz zgodovinskih časov; leta 2013 so uredili stari mestni park z mestnim jedrom, v okolici pa so si prebivalci zgradili moderne, nove hiše. Slovenske Konjice pa so poznane tudi

Zanimivosti

Kulturno središče evropskih vesoljskih tehnologij (KSEVT) http://www.ksevt.eu/2015/?page_id=778; Stari grad v Slovenskih Konjicah, <http://tic.konjice.si/index.php/turisticne-zanimivosti/lorem-ipsum/stari-grad>; Muzejska zbirka predmetov iz avstro-ogrskega obdobja v Slovenskih Konjicah, <http://tic.konjice.si/index.php/turisticne-zanimivosti/lorem-ipsum/newsfeeds/muzejska-zbirka>; Žička kartuzija in gostišče Gastuž, <http://tic.konjice.si/index.php/turisticne-zanimivosti/lorem-ipsum/newsfeeds/muzejska-zbirka>.

¹ Izsek iz pesmi Jurija Vodovnika *Od Landeskiga grada*. V Fran Mišič: *Izbrane pesmi pohorskega pevca in pesnika Jurija Vodovnika (1791-1858)*. Samozaložba, 1941. (www.lovrencan.si/datoteke/jespa/fran-misic-izbrane-pesmi-pohorskega-pevca-jurija-vodovnika-1791-1858/vodovnik.pdf).

1 Razvaline lindeškega gradu

Foto: Feri Kropec

2 Vinorodne Škalce s Konjiško goro, Kislico in Malo goro v ozadju

Foto: Feri Kropec

3 Zavarovana plezalna pot na Skalo

Foto: Feri Kropec

4 Na vrhu Stenice

Foto: Tone Toplak

5 Razpotje na Grofovem štantu

Foto: Tone Toplak

po Zlatem griču in po vinu konjičanu, zato ob obisku tega zanimivega mesta le nabavite kakšno steklenico!

Raj za planince, plezalce

Ko se pripelješ v Vitanje – s katere koli strani se mu približaš po ozki dolini – te prevzame nekakšen občutek romantike. Naselje ob reki Hudinji, ki ga obdajajo Paški Kozjak, Pohorje in Stenica, daje obiskovalcu občutek mirnosti, kraj leži v zelenem, zlato rumenem ali pa belem objemu hribov – pač glede na letni čas. Pravi raj za planince! Pa tudi za plezalce, ki se preizkušajo v stenah bližnjega Kozjeka, 749 m (ne Paškega Kozjaka!), na katerega pa ne vodi nobena nadelana, označena pot. Naselje je začelo nastajati v 11. stoletju, ko so krški škofje v Vitanju postavili grad in sedež za upravljanje svojih posesti na slovenskem Štajerskem. Vitanje je le nekaj kilometrov oddaljeno od turistično zelo razvitih Zreč. A Vitanje je drugačno. Kaj imata Vitanje in Zreče skupnega? Pot na Roglo! Pot iz Vitanja na Roglo je sicer dokaj dolg, a morda eden najlepših pristopov do tega turističnega središča. Seveda, hodili bomo tudi po asfaltni podlagi, a pogledi in razgledi v dolino, na pohorsko vasico Skomarje, na mokrotno pohorsko planoto, na mušnice

Vezne in krožne poti

Slovenska planinska pot – v starih izdajah sta bili za prečenje Pohorja dve možnosti, tudi Rogla; v novejši izdaji je točka SPP Pesek (30 min od Rogle); Pot kurirjev in vezistov NOV Slovenije (Rogla); Vezna planinska pot XIV. divizije Sedlarjevo Ljubno s krajšim imenom Planinska pot XIV. divizije, ki jo vzdržuje Savinjski MDO, je v fazi obnove.¹ Na tem območju poteka od Senegaškega mlina v Socki in pelje mimo Strnadovega travnika zahodno po pobočju Kislice do odcepa za Špičasti vrh. Tu se nadaljuje po gozdni poti okoli severozahodnega obronka Kislice mimo Sodina in Vrhevškega prelaza ter mimo vasi Gregač do Pavleka, kjer je žig 16 Beli potok. Pot se nadaljuje mimo gradu Lindek do spomenika stotim talcem, naprej mimo ribnikov, Čretveža in Koroške kočje do Grofovega štanta na Konjiški gori ter naprej mimo Sojeka proti Dramljam. Pot je vrisana na karti PZS. Osek okoli Kislice pa je napačno vrisan od Strnadovega travnika do Gregača. Slovenska turnokolesarska pot (STKP) pelje z Osankarice do Koče na pesku in Ribniške kočje (Rogla ni žig STKP).

¹ Informacije o poti je posredoval Ivan Šalamon, vodja OPP Savinjskih PD.

6

ali celo jurčke – vse to bo poplačalo naš trud.

Le slabih pet kilometrov od Vitanja je oddaljen kraj Socka, izhodišče za morda najmanj poznano goro – Kislico. Ali pa vstopna točka za plezalce, ki so namenjeni v steno Kozjeka, ki je grebensko povezan s Kislico. Če se odločimo za prečenje iz Socke preko Kislice in Stenice v Vitanje, bomo porabili šest, sedem, še raje pa osem ur ali več – a naužili se bomo razgledov, miru ..., lahko se povzpemo še do ruševin gradu Lindek. Pot iz Socke na vrh Kislice je markirana – po obisku vrha se vrnemo do križišča, kjer se s široke gozdne ceste odcepi pot na Kislico, in nadaljujemo po cesti. Cesta bo zdaj boljša, zdaj slabša, kmalu bomo prispeli na asfaltirani del, sledimo ji do križišča, kjer se odcepita poti na Stenico (levo) in na grad Lindek (desno). Z vrha

Kislice do tega križišča bomo potrebovali morda dve uri hoje. Potem pa še uro in pol za vzpon do vrha Stenice in uro za sestop v Vitanje. Seveda bomo šli tudi do razvalin lindeškega gradu, kjer moramo biti posebej pazljivi, saj so razvaline resnično že v slabem stanju, na kar nas ob vstopu opozarja tudi tabla. Zakaj bi hiteli? Na avtobusne povezave med Vitanjem in Socko ob koncih tedna kar pozabite – rešitev sta dva avtomobila – ali pa morda kar "na štop" za tistih pet kilometrov. Avtomobilov je tudi zaradi avtobusne odrezanosti običajno vedno dovolj.

Pogled v vesolje

Iz Vitanja izhaja tudi rod Hermana Potočnika s psevdonimom Hermann Noordung, pionirja vesoljskih poletov. V kraju je bila urejena njemu posvečena

6 Konjiški grad in Konjiška gora iz Škalc

Foto: Feri Kropec

7 Šotna barja na Pohorju

Foto: Franci Horvat

spominska soba do leta 2012, ko so odprli Kulturno središče evropskih vesoljskih tehnologij (KSEVT), ki domuje v mogočni stavbi z okroglo obliko. Kot se za vesolje spodobi. V središču so ob koncih tedna vodeni ogledi. V vesolje iz Vitanja sicer ne boste poleteli, lahko pa se podate na okoliške vrhove in prav gotovo boste zadovoljni! 📍

informacije

Dostop: Do izhodišč se pripeljemo po avtocesti Ljubljana–Maribor, kjer izberemo izvoza Slovenske Konjice (Stolpnik, Rogla) ali Celje oz. Vojnik (Kislica, Stenica). S Koroške se pripeljemo skozi Slovenj Gradec, Mislinjo do Vitanja, od koder gremo v Slovenske Konjice ali Vojnik.

Literatura: Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007.

Željko Kozinc: *Lep dan kliče 3*. Modrijan, 2003.

Spletna stran: www.planinskodrustvo-konjice.si/2013/01/15/stolpnik-1012m/.

Zemljevidi: *Posavsko hribovje Boč–Bohor*, PZS, 1 : 50.000.

Zreče in okolica, karta občine, Kartografija, 1 : 25.000.

Pohorje, vzhodni del, PZS, 1 : 50.000.

Pohorje, PZS, 1 : 50.000.

Celjska kotlina, turistična karta, Geodetski zavod Slovenije, 1 : 50.000.

7

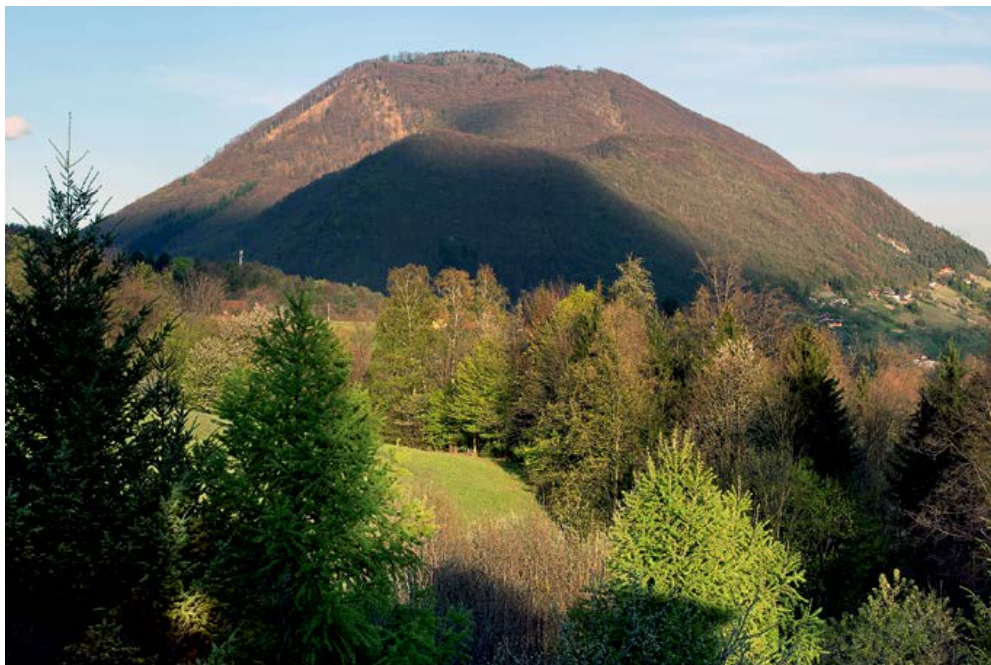

Konjiška gora z več vrhovi, izmed katerih je s 1012 metri najvišji Stolpnik, oblikuje naravno pregrado med Dravinjskimi goricami in Celjsko kotlino. Na vrhu je petindvajset metrov visok razgledni stolp, s katerega se odpira pogled proti Pohorju, na Dravinjsko dolino, Celjsko kotlino, seže pa tudi do Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp.

Ob vznožju Konjiške gore, v kraju Stare Slemene, v bližini naselja Žiče, stoji zgradba nekdanjega kartuzijanskega samostana Žička kartuzija (možno tudi kot izhodišče).

V gostilni Gastuž se je mogoče dogovoriti za spremstvo po samostanu.

Na severozahodnem robu Konjiške gore ležijo ostanki enega najstarejših gradov v Sloveniji – iz 12. stoletja.

Konjiška gora z zahoda Foto: Feri Kropec

Za tiste, ki si želijo zahtevnejših vzponov, je zanimiva kratka, a zelo zahtevna plezalna pot

na Skalo, razgledno točko nad Slovenskimi Konjicami. Legenda pravi, da v Konjiški gori še vedno

spi zmaj, zato bodimo pri hoji previdni in ne povzročajmo hrupa – da ga ne zbudimo.

Špičasti vrh, 994 m, iz Socke

Pogled na Kislico z Lindeškega gradu Foto: Feri Kropec

Kislica, ki ji manjka le 6 m, da bi jo uvrstili med tisočake, je pri slovenskih planincih, razen pri domačinih, malo poznana. Z vrha ni pravega razgleda, krasen razgled na Celjsko kotlino pa se nam ponudi, če z

vrha nadaljujemo pot po grebenu še približno deset minut do klopce, kjer je tudi žig. Drugo razgledišče s Kislice se nam ponuja na zahodni strani, kjer je bilo včasih vzletišče za padalce (večja poseka). Na drevju jugozahodno

od bivšega vzletišča še vedno naletimo na neobičajne markacije v obliki padalca, ki pričajo o tem, da je tod nekoč vodila steza. Na pobočju Kislice, na razglednem mestu, ležijo razvaline gradu Lindek, vendar je obisk te

točke bolj priporočljiv za pot na Stenico iz Belega potoka pri Frankolovem. Z nekaj orientacijske spretnosti pa lahko Kislico tudi obkrožimo (poti niso ali pa so le slabo označene) in se pri tem povzpemo še do gradu.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot in zelo zahtevna zavarovana plezalna pot (če želimo). Plezalna pot na Skalo na zemljevidih ni označena.

Oprema: Običajna planinska oprema, za vzpon po plezalni poti na Skalo pa tudi čelada, pas in samovarovalni komplet.

Višinska razlika: 679 m

Izhodišče: Slovenske Konjice, 333 m. Na izhodišče se pripeljemo po avtocesti Celje–Maribor. Parkiramo na parkirišču pri pokopališču.

WGS84: N 46,336257°, E 15,414901°

Koča: Planinskih koč ni. Na vrhu sta neoskrbovana brunarica in bivak.

Časi: Slovenske Konjice–Stolpnik 2 h
Sestop 1.30 h
Skupaj 3.30 h

Sezona: Kopni letni časi;

Vodnik: Milan Cilenšek in

Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007.

Zemljevida: *Posavsko hribovje Boč–Bohor*, PZS, 1 : 50.000; *Zreče in okolica*, karta občine, Kartografija, 1 : 25.000.

Vzpon: Pot začnemo v Slovenskih Konjicah pri pokopališču, kjer nas smerokazi v bližini cerkve sv. Ane usmerijo najprej do

razvalin gradu. Pod gradom se odcepi pot na Skalo (750 m; zavarovana plezalna pot), mi pa nadaljujemo po gozdni cesti nekoliko navzdol, na lokalno cesto. Tukaj nas markacije po približno sto metrih usmerijo v levo, na začetku dokaj strmo pot. Prečkamo cesto in nadaljujemo po lovski stezi, ki se nato spusti do razgledne gozdne ceste,

ta nas pripelje do razpotja na Grofovem štantu, 820 m, na sedlu med vrhovoma Stolpnik, 1012 m, in Jelenov vrh, 924 m. V nadaljevanju poti se vzpnemo na pobočje Stolpnika do razglednega stolpa. Žig je na prvem platoju razglednega stolpa.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Andreja Erdlen

Špičasti vrh, 994 m, iz Socke

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Nadmorska višina: 994 m

Višinska razlika: Pribl. 660 m

Izhodišče: Naselje Socka, 332 m. Sem se pripeljemo iz Celja, zavijemo na sever in skozi Vojnik peljemo v smeri proti Vitanju (skozi Višnjo vas in Novo Cerkev). Približno kilometer in pol za naseljem Socka je na levi strani možnost parkiranja pri opuščnem kamnolomu.

WGS84: N 46,349986°, E 15,277265°

Koča: Planinskih koč ni. Na Strnadovem travniku stoji zavetišče Športnega društva Socka, ki pa ni stalno oskrbovano.

Časi: Socka–Kislica 2 h
Sestop 1.30 h
Skupaj 3.30 h

Sezona: Kopni letni časi, po možnosti v suhem vremenu.

Zemljevida: *Posavsko hribovje Boč–Bohor*, PZS, 1 : 50.000; *Pohorje, vzhodni del*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Markacije ob glavni cesti nas usmerijo čez reko Hudinjo strmo v hrib. Dobro označena pot nas skozi gozd pripelje na

jaso Strnadovega travnika z neoskrbovanim zavetiščem. Pot nadaljujemo po gozdni cesti levo navzgor do odcepa na pot, kjer nas smerna tabla usmeri na vrh Kislice. Pot je zelo strma, v mokrem zlasti za spust ni primerna. Pripelje nas na greben Kislice, po katerem nadaljujemo do z gozdom poraslega vrha

Špičasti vrh, 994 m, nato pa v desetih minutah prispemo do razgledne točke na Kislici, s katere se nam ponuja eden od najlepših pogledov na Celjsko kotlino.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Andreja Erdlen

Stenica, 1091 m, iz Belega potoka pri Frankolovem

Konjiško/paško
hribovje

Stenica je z višino 1091 metrov najvišji vrh pogorja Mala gora, s strmim pobočjem na južni in jugozahodni strani in redko poseljenimi, manj strmimi pobočji na vzhodni in severovzhodni strani. Vrh je porasel z gozdom. Pred desetletjem in več je bila tik pod vrhom na južno stran jasa, od koder je bil lep razgled na Kislico – ta pa je zakrivala ves pogled na Celjsko kotlino. Takrat je bila Stenica deležna veliko večjega obiska, danes pa je izmed štirih vrhov (Stenica, Kislica, Kozjek, Lindek) to mesto prevzela Kislica. Poleg opisanega je mogoč dostop na Stenico tudi iz Vitanja (krajši, približno uro in pol). Na vrhu je skrinjica z žigom in vpisno knjigo.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Vitanje s Stenico na desni zadaj Foto: Feri Kropec

Oprema: Običajna planinska oprema.

Višinska razlika: Pribl. 660 m

Izhodišče: Beli potok pri Frankolovem, 435 m. Sem se pripeljemo iz Celja, zavijemo na sever in skozi

Vojnik peljemo v smeri proti Frankolovemu. Nadaljujemo severno proti Mariboru, kjer bomo na

PLANINSKI VESTNIK | DECEMBER 2016

Rogla, 1517 m, iz Vitanja

Rogla je poznano slovensko smučišče, poleti in jeseni pa se tukaj radi zadržujejo nabiralci borovnic ali gobarji. Pot iz Vitanja na Roglo radi obiskujejo domačini, manj pa je poznana ostalim planincem. Na vrhu Rogle je 30 m visok razgledni stolp, s katerega lahko uživamo v razgledu na Julijske Alpe, Triglav, Visoke in Nizke Ture, Svinško planino, Kobansko, Boč, Donačko in Konjiško goro, Paški Kozjak in Mozirske planine. Največ obiskovalcev Rogle, ki si želijo tudi pohodniške aktivnosti, se sprehodi do Lovrenških jezer. Do hotelov na Rogli namreč pripelje dobro vzdrževana asfaltirana cesta iz Zreč, zato je Rogla za mnoge tudi izhodišče za potepanje po Pohorju (Klopni vrh, Pesek,

Osankarica, Ribniška koča). Tudi gorski kolesarji bodo v okolici Rogle našli zanimive cilje.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Višinska razlika: 1055 m

Izhodišče: Vitanje, 462 m. Z avtoceste Ljubljana–Maribor zapeljemo lahko na izvoz za Celje oz. severno za Vojnik ali pa za Slovenske Konjice. V obeh primerih peljemo proti naselju Stranice, kjer zapeljemo na zahod proti izhodišču. Parkiramo v centru Vitanja pri Kulturnem središču evropskih vesoljskih tehnologij (KSEVT). WGS84: N 46,381172°, E 15,293985°
Koče: Planinskih koč ni, so pa hoteli na Rogli.

Razgledni stolp na Rogli Foto: Tone Toplak

Časi: Vitanje–Rogla 3.30–4 h

Sestop 3–3.30 h

Skupaj 6.30–7.30 h

Sezona: Kopni letni časi, po možnosti v suhem vremenu.

Vodnik: Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007.

Zemljevid: *Pohorje*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo po "Cesti na Roglo" do mosta čez Hudinjo (smerokaz) in ob reki Hudinji nadaljujemo po cesti do kamnitega mosta. Čezenj pridemo do žage, tu pa moramo biti pozorni na smerokaz na drevesu,

Stenica, 1091 m, iz Belega potoka pri Frankolovem

Konjiško/paško
hribovje

levi opazili oznake za grad Lindek, ki nas usmerijo na ožjo ter vzpenjajočo se asfaltno cesto, kjer na primernem mestu parkiramo.

WGS84: N 46,348232°,
E 15,323243°

Časi: Beli Potok–Stenica
2 h

Sestop 1.30 h

Skupaj 3.30 h

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnik: Milan Cilenšek in
Viktorija Dabič s sodelavci:

*Po gorah severovzhodne
Slovenije.* PZS, 2007.

Zemljevida: *Posavsko
hribovje Boč–Bohor*, PZS,
1 : 50.000; *Pohorje, vzhodni
del*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Hodimo po
asfaltni cesti do križišča,
kjer gremo naravnost
po kolovozu (markirano)
v smeri gradu Lindek,
Kislice, Stenice ter ob
strugi Belskega potoka, ki
ga nekoliko višje prečimo,

pridemo do Lindeške-
ga slapa. Nad slapom se
pot nadaljuje po nekoliko
strmejšem pobočju, nato
pa se položi, zavije rahlo
v desno in nas pripelje
na makadamsko cesto.
Zavijemo desno do
razpotja na prevalu.
S prevala se lahko (pri-
poročljivo) po poti desno
odpravimo do razvalin
gradu Lindek (10 min) in

se vrnemo do razpotja.
Sledimo smerokazu in
oznakam za Stenico, sprva
po cesti, ko prispemo
na večjo senožet, pa se
usmerimo v levo (puščica
na asfaltu) ob robu gozda
po razmeroma strmi poti
navzgor. Kasneje sledimo
travnatemu kolovozu, ki
nas pripelje do kmetije.
Med gozdom in garažo
opazimo markacijo, nato

sledimo poti ter v 45 min
dosežemo vrh Stenice,
1091 m. Obisk razvalin
gradu nam celotno pot
podaljša za približno pol
ure.

Sestop: Sestopimo po poti
vzpona.

Andreja Erdlen

PLANINSKI VESTNIK | DECEMBER 2016

Rogla, 1517 m, iz Vitanja

ki nas s ceste usmeri v
desno, strmo navkreber
na travnik in v gozd. Strma
pot se nadaljuje skozi
smrekov gozd do travnika,
s katerega se nam odpre
pogled na Vitanje. Pot
ponovno vodi skozi gozd,
nato čez pašnik in mimo
kapelice navzgor, čez
cesto. V bližini kmetije
zavijemo desno navzgor,
kjer stopimo na cesto, po
kateri gremo do zaselka
Sveti Vid.

Na razpotju sredi gozda
(desno cerkva sv. Vida, 5
min) zavijemo levo. Z ma-
kadamske ceste pri veliki
lipi stopimo na asfaltno
cesto, po kateri gremo še
približno pol kilometra,
dokler nas smerokaz ne
usmeri zopet v levo ob
rob gozda in v bližini hiš
navzgor. Nadaljujemo
po makadamski cesti, v
bližini kmetije smerokaz na

električnem drogu pokaže
pot desno navzgor, mimo
dvorišča in nato levo v
gozd, kjer nas markacije
vodijo po kolovozu
navzgor.

Hodimo po gozdni vlaki,
kasneje pa nas makadam-
ska cesta pripelje do jase,
kjer zavijemo levo in spet
ob robu gozda mimo poč-
tniških hišic navzgor skozi

gozd. Prečimo gozdno
cesto, gremo čez izkop na-
hajališča skrilavca. V bližini
Ovčarjevega vrha, 1286 m,
se nam z desne priključi
pot iz vasi Skomarje.
Kmalu prispemo do
prvih apartmajskih hiš,
za hišama Janko in Metka
zavijemo levo na pešpot
in po nekoliko bolj strmi
poti pridemo do asfaltne

ceste Zreče–Rogla (levo
se odcepi pot za Mislinjo).
Pot nadaljujemo po cesti
najprej do RC Rogla ter
mimo igrišča, kapelice, do
vrha z razglednim stolpom.
Sestop: Sestopimo po poti
vzpona.

Andreja Erdlen

Rotlahner v belem Foto: Tanja Jankovič

Rothlaner je gotovo glavna turnosmučarska trofeja v Gsiese Talu. Smuka po visokogorski krnici v zgornjem delu je naravnost veličastna. Morda celotna tura ni ravno za začetnike,

vendar večjih težav na tej turi vseeno ni pričakovati. Najbolj jo priporočamo v spomladanskem srencu.

Zahtevnost: Srednje zahteven turni smuk.

Oprema: Osnovna turnosmučarska oprema in plazovna oprema: žolna, sonda, lopata.

Višinska razlika: 1270 m
Izhodišče: St. Magdalena/Santa Maddalena, parkirišče pri koči

Talschlusshütte, 1465 m, oz. pri smučarski vlečnici. Navadno si lahko vzpon še malce skrajšamo in nadaljujemo z vozilom do začetka sankajske steze. WGS84: N 46,841383 °, E 12,248214°

Gail, 2492 m

Gail – vršna kupola na levi Foto: Tanja Jankovič

Zaradi pretežno severne nebesne lege na celotni turi je Gail rezerviran za lovce na pršič. Kljub temu ni neobiskan, čeprav gre za manj izrazito goro. Je nekakšen skriti adut Gsieser Tala.

Zahtevnost: Manj zahteven turni smuk. Najbolj zahteven del je vzpon po vršni kupoli Gaila.

Oprema: Osnovna turnosmučarska oprema in plazovna oprema: žolna, sonda, lopata.

Višinska razlika: 1027 m
Izhodišče: St. Magdalena/Santa Maddalena, parkirišče pri koči Talschlusshütte, 1465 m, oz. pri smučarski vlečnici. Navadno si lahko vzpon še malce skrajšamo in

nadaljujemo z vozilom do začetka sankajske steze. WGS84: N 46,841383 °, E 12,248214°

Koča: Koča Talschlusshütte, 1465 m, telefon +39 047 494 85 53, e-pošta talschlusschette-gsies@

Koča: Koča Talschlusshütte, 1465 m, telefon +39 047 494 85 53, e-pošta talschlusshuette-gsies@rolmail.net (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 3.30 h

Sezona: December–marec.

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: *Skitourenführer Pustertal*. Bergverlag Rother, 2007.

Zemljevid: *Antholzer Tal, Gsieser Tal/Valli di Anterselva e Casies*, Tabacco 032, 1 : 25.000.

Vzpon: Od izhodišča se podamo po urejeni sankiški stezi (gozdna cesta, markirana pot št. 48) naravnost po dnu gozdnate dolinice ob potoku. Po kakšnem kilometru se gozdna cesta razcepi, kjer skrenemo levo (markirana pot št. 47) in po naslednjem kilometru dosežemo leseno hišico. Tu cesta

naredi serpentino, mi pa jo pri hišici zapustimo in sledimo markirani poti (št. 47a) naravnost skozi gozd. Po tem kratkem in strmem odseku dosežemo planino Kasermähder Alm, 2048 m, in hkrati prostran svet nad gozdno mejo. Pred nami se odpre širok planotast svet, čez katerega se poljubno vzpnemo v zatrep. Rotlahner, 2735 m,

je sedaj ves čas viden. V zatrepu se vzpenjamo vedno strmeje, dosežemo neizrazito sedelce in po nezahtevnem grebenu pridemo na vrh Rotlahnerja. Na drugo stran imamo odličen pogled v dolino Villgraten in v nove ali že osvojene cilje.

Spust: Spust poteka v smeri vzpona. Najlepši del spusta je do planine

Kasermähder Alm. Glede na snežne razmere lahko pri spustu smučamo levo od planine (gledano navzdol) in se skozi strm gozd prebijemo direktno do kočice na serpentinu. Zaključek po gozdni cesti vodi naravnost na izhodišče.

Tomaž Hrovat

PLANINSKI VESTNIK | DECEMBER 2016

Gail, 2492 m

skupina
Villgraten

rolmail.net (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 3 h

Sezona: Februar–marec.

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: *Skitourenführer Pustertal*. Bergverlag Rother, 2007.

Zemljevid: *Antholzer Tal, Gsieser Tal/Valli di Anterselva e Casies*, Tabacco 032, 1 : 25.000.

Vzpon: Od izhodišča se podamo po urejeni sankiški stezi (gozdna cesta, markirana pot št. 48) naravnost po dnu gozdnate dolinice ob potoku. Po kakšnem kilometru se gozdna cesta razcepi, približno 1620 m, kjer skrenemo desno in nadaljujemo po gozdni cesti, ki je hkrati markirana pot št. 48. (Možna je tudi bližnjica, in sicer po približno petsto metrih od izhodišča desno navzdol gremo čez manjši

mostiček. Če jo spregledate, vam ostane osnovna varianta.) Smrekov gozd preide v redke macesnov gozd z vedno večjimi čistini, kar nas bo razveseljevalo pri spustu. Na 1970 metrih dosežemo planino Tschernied Alm/Malga Tschernied, 1976 m, in nadaljujemo rahlo desno na širok greben.

Na njem dosežemo majhen smučarski bivač, ki je primerno mesto za manjše okrepčilo. Sedlo Kalksteinjochl, 2349 m, je le streljaj nad nami. Ko dosežemo sedlo, se malenkostno spustimo proti levi in nato enostavno dosežemo vrh Gaila, 2492 m. Tudi z Gaila je lep razgled v Villgraten.

Zagotovo bomo uzrli turne smučarje na sosednjem popularnem Kreuzspitze.

Spust: Spust poteka v smeri vzpona. Najboljše razmere si lahko obojamo nad in pod planino Tschernied. Pršič (skorajda!) zagotovljen.

Tomaž Hrovat

Vrh gore Hoher Mann vidimo pred sabo. Foto: Tanja Jankovič

Tura je preprosta, uživaška in primerna za prvo pregledno turo v dolini.

Poleg Rotlahnerja je verjetno najbolj poznan turni smuk v Gsieser Talu.

Priporočamo ga v vsej zimski sezoni. Začetek gre po smučišču, vendar turnih

smučarjev zaradi tega ne gledajo postrani.

PLANINSKI VESTNIK | DECEMBER 2016

Regelspitze, 2775 m

skupina
Villgraten

Strmi začetek spusta z Regelspitze Foto: Tanja Jankovič

Tura na Regelspitze se nekje na polovici odcepi od tiste na Hoher Mann, tako da se lahko odločamo kar sproti. Je pa malce

zahtevnejša od Hoher Manna, vendar vse v okviru klasičnega turnega smučanja. Verjetno tudi na Regelspitze ne boste sami,

čeprav se večina poda na sicer nižjega "Visokega moža". V obeh primerih vključite udobno na terasi Talschlussütte.

Zahtevnost: Srednje zahteven turni smuk. Najstrmejša je vršna stopnja.
Oprema: Osnovna turnosmučarska oprema in

Zahtevnost: Nezahteven turni smuk. Primeren tudi za začetnike.

Oprema: Osnovna tur-nosmučarska oprema in plazovna oprema: žolna, sonda, lopata.

Višinska razlika: 1200 m
Izhodišče: St. Magdalena/ Santa Maddalena, parkirišče pri koči Talschlusshütte, 1465 m, oz. pri smučarski vlečnici.
WGS84: N 46,841383 °, E 12,248214 °

Koča: Koča Talschlusshütte, 1465 m, telefon +39 047 494 85 53, e-pošta talschlusshuette-gsies@rolmail.net (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 3.30 h

Sezona: December–marec.

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: *Skitourenführer Pustertal*. Bergverlag Rother, 2007.

Zemljevid: Antholzer Tal, Gsieser Tal/Valli di

Anterselva e Casies, Tabacco 032, 1 : 25.000.

Vzpon: Od izhodišča gremo vzdolž smučišča (brez skrbi, nihče vas ne bo nestrpno preganjal) do gozdnega roba oziroma do zgornje postaje žičnice. Tu ujamemo gozdno cesto proti levi. Na poti prečimo večji potok (Kaserbach, tu je tudi odcep za Regelspitze, 2774 m) in

nadaljujemo po cesti do planine Aschtalm, 1899 m. Nadalje gremo proti zahodu, kjer dosežemo ljubke kočice pod sedlom na levi in Hoher Mannom na desni. Izbira je sedaj prosta. Lahko se vzpnemo do sedla in nato na enega od obeh vrhov. Hoher Mann je možno doseči tudi z desne, torej brez

predhodnega vzpona na sedlo. Po tej možnosti bo na kratkem grebenu potrebno sneti smuči.

Spust: Spust poteka po smeri vzpona.

Tomaž Hrovat

Regelspitze, 2775 m

plazovna oprema: žolna, sonda, lopata.

Višinska razlika: 1200 m
Izhodišče: St. Magdalena/ Santa Maddalena, parkirišče pri koči Talschlusshütte, 1465 m, oz. pri smučarski vlečnici.
WGS84: N 46,841383 °, E 12,248214 °

Koča: Koča Talschlusshütte, 1465 m, telefon +39 047 494 85 53, e-pošta talschlusshuette-gsies@rolmail.net (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 4 h

Sezona: December–marec.

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: *Skitourenführer Pustertal*. Bergverlag Rother, 2007.

Zemljevid: Antholzer Tal, Gsieser Tal/Valli di Anterselva e Casies, Tabacco 032, 1 : 25.000.

Vzpon: Od izhodišča gremo vzdolž smučišča

(brez skrbi, nihče vas ne bo nestrpno preganjal) do gozdnega roba oziroma do zgornje postaje žičnice. Tu ujamemo gozdno cesto proti levi. Na poti prečimo večji potok Kaserbach, zapustimo gozdno cesto in se ob potoku vzpenjamo navzgor. Smo v široki dolini in se ves čas držimo levega brega.

Višje nas svet obrača proti levi in vrh Regelspitze, 2775 m, lahko dosežemo po strmi stopnji naravnost ali pa prej zavijemo levo na greben in po njem do vrha. Sicer neprostoren ga vrha je razgled odličan. Hoher Mann (Visoki mož) je zdaj pod nami kot nepomembna vzpetina. Vse je relativno!

Spust: Spust poteka po smeri vzpona.

Tomaž Hrovat

Sončna dolinica v senci bolj znanih sosed

Turno smučanje v dolini Gsieser Tal/Val Casies

Tomaž Hrovat

Dolina Gsieser (nem. Gsieser Tal, it. Val Casies) je ena od stranskih dolin slovenskim turnim smučarjem kar poznane Pustriške doline/Pustertal/Val Pusteria. Njena desna soseda je turnosmučarsko dandanes že razvpita dolina Villgraten/Villgratental. Villgratnu je s pogumnim turističnim sloganom "Kommen Sie zum uns, wir haben nichts." (slov. "Pridite k nam, nimamo prav ničesar.") uspelo privabiti v svoje idilično okolje prave trume turnih smučarjev. Leva soseda Gsieser Tala, dolina Antholz/Antholzer Tal/Val di Anterselva je zelo poznana po smučarski tekah in biatlonskem centru.

Kaj pa nam lahko ponudi torej naša dolina Gsieser? Za vsakogar nekaj, kar pa nikakor ni negativna oznaka. V dvajset kilometrov dolgi dolini nam že pri vožnji vanjo pade v oko izredna skladnost narave z ohranjeno južnotirolsko

Pogled na Hoher Mann in Regelspitze, v ozadju na desni Hochgall

Foto: Tanja Jankovič

1

2

podeželsko arhitekturo. Dolina je relativno široka in položna in daje vtis prijaznosti in sončnosti. Večja zaselka sta Sv. Martin/St. Martin/San Martino na sredini in Sv. Magdalena/St. Magdalena/Santa Maddalena na koncu doline. V Sv. Magdaleni je manjše družinsko smučišče (vlečnica) in na nasprotni strani doline urejena sankajska proga. Po vsej dolini se vije tekaška proga in kar je za nas najpomembnejše – okrog in okrog se dvigujejo razgledni vrhovi, vsi po vrsti primerni za turno smučanje!

Pri kom smo v gosteh?

Prebivalstvo doline Gsieser je navkljub nesrečni zgodovini južne Tirolske tudi po sto letih ostalo praktično v celoti nemško govoreče. "Italijani so spodaj v Toblachu in v upravnih službah, tu na kmetih smo sami domačini," mi ne brez

odtenka mednarodne napetosti pove stanodajalka pri enem od obiskov doline, ko se zapleteva v pogovor. Dialekt v Gsieser Talu je zaradi orografske zaprtosti logično zelo močan in se precej razlikuje od tistega v sosednjem Villgratnu. Bojda so sosedje vzajemno predmet mnogih vicev in šal. Prav nič nenavadno, narcizem majhnih razlik, kakor je to poimenoval že Sigmund Freud.

Sanje južnih Tirolcev o priključitvi k matičnemu narodu so še vedno žive, čeprav tega kot turist prav nikjer ne boste občutili. Nasprotno, križanje kultur ima za obiskovalca prav poseben prežetek. Germanska urejenost se namreč začini z italijansko kulinariko, kar je dodaten razlog za turnosmučarski dopust v dolini Gsieser. Turizem je tu nevsiljivo in organsko prepleten s kmetijstvom, ki v dobršni meri

1 Trud navzgor – užitek navzdol

Foto: Tanja Jankovič

2 Zatrep doline Gsieser Tal/Val Casies

Foto: Tanja Jankovič

3 Zadovoljni na vrhu Gaila

Foto: Tanja Jankovič

4 Zadnje hiše in vaška vlečnica so naše izhodišče. Foto: Tanja Jankovič

5 Zložen vzpon na Hoher Mann

Foto: Tanja Jankovič

omogoča preživetje. Pogosto prazno govoričenje o trajnostnem turizmu je tukaj na ogled in uživanje.

Namestitev je v dolini veliko in segajo v široki paleti od hotelčkov višje kategorije, prijetnih domačih gostiln, apartmajev ali sob na turističnih kmetijah. Kakor je komu ljubo in žepu primerno. Naša turnosmučarska četita si je tako v

3

4

letu 2013 našla po podobi in zvezdicah sicer skromnejši penzionček, ki pa je poleg dobre kuhinje in savne nudil celo manjši plavalni bazen! Edino za zgodnji zajtrk se ni dalo izpogajati, vendar v mesecu januarju to ni pomenilo resne turnosmučarske zadrege. Šlo je bolj za inercijo spodaj podpisanega, ki po mnenju turnosmučarskih sotrudnikov boleha za *maloniviofobijo* (strah pred slabo smuko kot posledico časovno zamujenega spusta).

Kako do doline Gsieser?

Zelo preprosto. Geografsko povedano, ko enkrat dosežete Dravo (Štajerci so v prednosti, ker so že tam), lepo ob njej do izvira. Tam se Pustriška dolina prevesi na drugo stran in nadaljujete še malce ob reki Rienz nizvodno do prvega desnega pritoka, ki je že naš Gsieser

Bach. Avtomobilsko imamo iz Ljubljane do Toblacha okroglih dvesto petdeset kilometrov. Nadaljujemo še deset kilometrov proti zahodu, kjer nas v velikem krožišču smerne table napotijo v Gsieser Tal. Potovanje nam bo vzelo dobre tri ure vožnje. Primorski rojaki se bodo morda namenili preko Cortine.

Turnosmučarski cilji ...

... imajo izhodišče v zatrepu doline. Tam je večje urejeno parkirišče in ob njem koča Tallschlusshütte, prijeten lokal s teraso, kjer bomo okronali naše dnevne uspehe. Z izhodišča imamo pred seboj cel venec gora. V opisih bom predstavili štiri, ostale boste brez težav nadalje raziskovali sami. Nekaj dodatnih turnih smukov ima izhodišče nižje v dolini Gsieser. Le-ti imajo malce daljši dostop skozi gozdni obroč v spodnjem delu. Vsi turni smuki v dolini Gsieser so nekako srednje zahtevnosti tako po dolžini vzpona kot po zahtevnosti smučanja. Tudi orientacija ni težka, saj smo večinoma v preglednem in razglednem svetu. Skratka – turnosmučarki užitek. Cepin in dereze mirno pustite doma. Za boljše predstavo je na spletnih povezavah nekaj filmskega gradiva k opisanim turnim smukam. Turnosmučarska trofeja Gsieser Tala je Rotlahner. Sedemsto višinskih metrov dolg spust po široki krnici Stiereshoden ne gre zlahka v pozabo. Sosednji Gail nam bo čez sedlo Kalksteinjochl postregel s konzerviranim pršičem v senčni legi pod sedlom. Obe turi, tako Rotlahner kot Gail, imata udoben in neizgledljiv skupni začetek po urejeni

sankaški progi. Na drugi strani doline nad vlečnico je klasika vzpon in spust s Hoher Manna (Visokega moža). Na vršno kupolo je možno z dveh strani ali pa na sosednji Fellhorn, tako da se gneče ni bati. Enako izhodišče nad vlečnico ima severni sosed Hoher Manna, Regelspitze. Malce višja, za odtenek zahtevnejša, a v celoti prijetna, prava gsiesertalska tura. ●

informacije

Dostop: Do izhodišča se lahko pripelje po avtocesti skozi karavanški predor do Spittala, nato zavijemo levo v Lienz in po Pustriški dolini/Pustertal/Val Pusteria skozi Toblach/Dobbiaca do Welsberga/Monguelfo, kjer zavijemo desno v dolino Gsieser Tal/Val Casies.

Literatura: Rudolf in Siegrun Weiss: *Ski-tourenführer Pustertal*. Bergverlag Rother, 2007.

Spletne povezave: <http://www.gsieser-tal.eu/>
<http://www.suedtirol.info/Reiseziele--Aktivitaeten/Kronplatz/Gsieser-Tal---Welsberg---Taisten.html>
<https://de.wikipedia.org/wiki/Gsieser>
<http://www.suedtiroler-freiheit.com/kartakazgodovina-juzne-tirolske-od-1918-danes/>
<https://vimeo.com/84806989>
<https://vimeo.com/84807610>
<https://vimeo.com/84936422>

Zemljevida: *Antholzer Tal, Gsieser Tal/Valli di Anterselva e Casies*, Tabacco 032, 1 : 25.000.

Bruneck/Toblach/Hochpustertal - Brunico/Dobbiaco/Alta Pusteria, Kompass, 57, 1 : 50.000.

Ženski nasmeh v objemu gora

Petindvajset let od nesreče
Marije Frantar

Urša Erman

Iščem nevarnosti, ne zaradi smrti, temveč zaradi življenja, ki je tam v strmih stenah in previsih najbogatejše in najlepše. To je moje življenje in veliko doživetje.
(Marija Frantar)

Mariča, Marička, uradno pa Marija Frantar, rojena Sabolek, članica alpinističnega odseka Rašica. 3. maja 2016 je minilo petindvajset let od njene smrti. Skupaj z Jožetom Rozmanom, članom AO Tržič, sta med sestopanjem s Kangčendzenge – slabe vremenske razmere so preprečile pristop na vrh gore – zdrsnila na temračno stran himalajskih zgodb.

Le kdo še ni slišal zanjo? Ali pa vprašajmo drugače – kdo je že slišal za Maričo? Vrhunsko športnico, dobitnico Bloudkove nagrade, zagnano alpinistko, ob tem pa učiteljico geografije, mamo in ženo, skrbno pomočnico na domači kmetiji in zvesto članico svojega alpinističnega odseka? Kolikokrat se njeno ime pojavi v literaturi slovenske alpinistične zgodovine? Bolj redko, pa še takrat spolzi v odmev

1 Marija Frantar Arhiv družine Frantar

2 Članice ženske odprave na Južno Anapurno. V zadnji vrsti od leve proti desni: Maja Dolenc, Sanja Vranac, Ana Mažar, Vlasta Kunaver, Dana Mlinar, v prvi vrsti od leve proti desni: Nives Boršič, Mariča Frantar, Mira Uršič, Irena Komprej.
Arhiv družine Frantar

3 Mariča med vzponom na Južno Anapurno Arhiv družine Frantar

tragične mednarodne odprave na Kangčendzengo. Ne da bi ji storili krivico, njeno življenje predstavlja podobo neomahljive volje, predanosti in gorečnosti v iskanju sanj. V petnajstih letih od 1976 do 1991 je v svojo knjigo vzponov zapisala petsto šestdeset vzponov. Skrbno, natančno, da bralec v njih zazna pristno človekovo spoštovanje gora. Njena sposobnost in ambicioznost sta spadali v krog svetovno priznanih alpinistk. Vzporednica Miri Marko Debelak ali Pavli Jesih. Če bi jo postavili v njun čas, bi k tedanjemu razvoju alpinizma dodali ženske ponovitve najtežjih plezalnih smeri. No, verjetno več prvenstvenih smeri, saj je v ženski navezi najraje plezala prva, tako da bi se vse tri bolj opazovale kot sodelovale.

Začetki

Mariča je od rojstva živela na domačiji, kjer so upravljali z eno največjih kmetij v Vižmarjah pri Ljubljani, katere del opravil je prevzela sama. Saj je šlo za rutino, a še vedno je terjalo čas in energijo. Mati je podpirala njeno zahajanje v gore, oče pa je zadržano in od strani opazoval hčerino furijo. V začetku je plezala skrivaj, brez vednosti staršev, rekla je, da se gre malo shodit v hribe. Pa je nekega dne poklical gospod in se materi zahvalil za Maričino pomoč, saj je rešila življenje plezalcu. Od takrat so

se materi pojavljale skrbi, sploh ob mali Marjeti. Še danes začuti nemoč, ker ni premagala njene trme. A kako bi lahko, Mariča je živela svojo zgodbo, kjer je bilo malo prostora za kompromise. Soplezalca je našla kar na domačem dvorišču, njen brat Janez Sabolek (aka Sabla), je bil znan po svoji iznajdljivosti v tehnično najzahtevnejših smereh. Na primer v januarju 1981 sta v treh zaporednih dneh nanizala tri smeri v Vežici (Perčičev steber, VI-, A1; Lahova smer VI, A1, A2 in Zajeda usmiljenja V+, IV, A2). Prva dva dneva sta ponudila idealne razmere, v zadnjem dnevu ju je ujela snežna nevihta, Mariča je v opombah zapisala "strašno". Še danes odmeva zgodba o Sabli in radiu v Paklenici. Vzel je akumulator iz svojega avta in v takrat še zgornjem kampu pod Aniča Kukom nanj priklopil radio, da je poskrbel za pravo plezalsko *štimungo*. Toliko o njegovi iznajdljivosti tudi na trdnih tleh.

Spodbujanje ženskega alpinizma

Eden od Maričinih ciljev je bil ponoviti čim več smeri v ženskih navezah. Njena želja po razvijanju in spodbujanju ženskega alpinizma se je kazala tako v izbiri soplezalcev kot vodenju ženskih odprav. Pri svojih šestindvajsetih letih je vodila prvo žensko jugoslovansko odpravo na Pik komunizma (7495 m),

na katerega so se plezalkice povzpele po severni steni in preplezale Borodkinov steber, ki sega do šest tisoč dvesto metrov. Po petih dneh vzpona je na vrhu stalo vseh sedem udeleženk, ki so s tem vzponom dosegle tudi jugoslovanski ženski višinski rekord.

Uspeh iz leta 1982 ji je dal zagon za organizacijo naslednje ženske odprave spomladi 1986 na Južno Anapurno po JZ grebenu. Na odpravi so napele tri tisoč petsto metrov fiksnih vrvi, a so morale zaradi slabih vremenskih pogojev odnehati. V vseh enainštiridesetih dneh dela na gori so bili le štirje dnevi lepi, a to dejstvo ni preprečilo Maričinega nezadovoljstva zaradi neuspeha. V enem od intervjujev je sicer priznala, da je vreme botrovalo neuspehu, a občutek odgovornosti do vseh tistih, ki so omogočili odpravo, in do sebi zastavljenega cilja se je kazala v majhnem črvičku, ki je glodal njen spanec. Mariča ni bila oseba, ki bi odnehala po nekaj poizkusih. V rezervi se je vedno kaj našlo, da je nadaljevala. Plezanje v ženskih navezah ji je veliko pomenilo prav zaradi dodane vrednosti – večja odgovornost, pristnost in ostrenje sposobnosti v najtežjih delih smeri, saj je plezala prva.

V dvojce

Leta 1976 je na odpravi v Pamir spoznala življenjskega sopotnika Slavka

Frantarja - Čopka. Postala sta ubran par v plezanju, številni težki zimski in letni vzponi pričajo o njuni skladnosti želja in ljubezni drug do drugega. Njuna družinska prijatelja in *soferajnovca* ne bosta pozabila, kako sta Mariča in Slavko švignila mimo sidrišča v Aniča Kuku, njuna suverenost jima je omogočila večje število preplezanih smeri v enem dnevu, le zakaj je ne bi izkoristila. Leta 1980 se jima je rodila hčerka Marjeta. Ob njenem odraščanju nista opuščala svoje strasti do alpinizma, bila sta preprosta in odprta v vzgoji, ni bilo nepotrebnega kompliciranja, ki ga imamo starši in strokovnjaki danes za nujnega pri razvoju otrok. Skupne počitnice so preživljali v Paklenici, konce tednov na skupnih turah planinskega društva in alpinističnega odseka. Mariča je imela močan čut pripadnosti odseku, kjer je bila nepogrešljiva. Ob nizanju vzponov in nenehnem elanu je predstavljala motor odseka, ki je spodbujal ostale člane in postal zgled marsikateremu tečajniku/-ci. In zares, preglednica njenih vzponov je zakladnica smeri za vsakega alpinista. Službovala je kot učiteljica geografije na gimnaziji Šentvid (kasneje se je kot referentka zaposlila v podjetju Kemo). Dejstvo, da je le nekaj dni po porodu prišla nazaj na delovno mesto, priča o izrednem čutu pripadnosti

in odgovornosti do dela. Poleg redne službe, dela na kmetiji in družinskega življenja je uspela izkoristiti čas za vrhunske vzpone. Marsikdaj je ponoči nahranila živino, da se je zgodaj zjutraj iz Kamniške Bistrice namenila plezat v Vršiče. Kljub sposobnostim ni veliko solirala, več so ji pomenile težje prve ponovitve skalnih ali zimskih smeri. S Slavkom sta opravila zavidljive vzpone, med drugim

zimsko ponovitev Bohinjske smeri v zahodni steni Triglava v zahtevnem vremenu in slabih razmerah. Leta 1989 je bila zima prizanesljivejša in Mariča jo je izkoristila za težje izzive v skalnih smereh, kot sta Hudičev steber v Prisojniku in Direktna smer v Štajerski Rinki. V letu 1989 je prejela Bloudkovo nagrado za vrhunske dosežke v alpinizmu. Nagrado je sprejela kot potrditev

Najbolj izstopajoči Maričini vzponi:

Gora, smer	Soplezalec	Ocena smeri	Višina smeri	Datum	Opombe
Triglav: Obraz Sfinge	Peter Poljanec	VI (A2, A3)	300 m	15. 10. 1978	1. ženska ponovitev
Planja: Mansarda	Mare Bricelj	V (VI-, A1)	500 m	21. 10. 1978	3. ponovitev
Šite: Steber Šit	Janez Sabolek	VI (A2-A3)	550 m	22. 8. 1979	
Vevnica: Gollijeva smer	Slavko Frantar	V, VI	600 m	15. 9. 1979	1. ponovitev
Vežica: Lahova smer	Janez Sabolek	VI, A1, A2	210 m	3. 1. 1981	4. zimska ponovitev
Planja: Ileršičeva spominska	Slavko Frantar	VI+/V+, VAO	500 m	29. 7. 1984	3. ponovitev
Mali Koritniški Mangart: Zajeda Cozzolino	Slavko Frantar	VI	800 m	31. 8. 1984	
Dolgi hrbet: Spominska smer Saše Kamenjeva	Slavko Frantar	VI/V, IV, III	400 m	17. 2. 1985	3. zimska ponovitev
Triglav: Bohinjska	Slavko Frantar	IV-V	400 m	21. -22. 12. 1985	1. zimska ponovitev
Vršac: Puntarska	Robi Držan	VI A0/V-VI	850 m	20. 9. 1987	
Torre di Valgrande: Carlesso-Menti	Alenka Jamnik	VI-/A2	450 m	22. 7. 1988	
Štajerska Rinka: Direktna smer	Alenka Jamnik	V+ A0/IV-V	600 m	12. 2. 1989	1. ženska zimska ponovitev
Triglav: Helba + Čopov steber	Alenka Jamnik	VI- A0/ V	1000 m	22. 7. 1989	1. ženska ponovitev
Zahodna Cina: Cassin-Ratti	Mira Uršič	VI A0	450 m	14. 8. 1989	1. jugoslovanska ženska ponovitev
Triglav: Helba	Alenka Jamnik	VI-/A0	350 m	8. 1. 1990	1. zimska ženska ponovitev
Eiger: Klasična smer	Dare Juhant	IV-V	1800 m	13-14. 1. 1990	2. jugoslovanska zimska ponovitev, 1. jugoslovanska mešana ponovitev

za svoj trud in jo hkrati nosila kot dolžnost, da svoj talent še bolj razvije in na ta način povrne izkazano pozornost. To je bilo njeno poslanstvo, v katerem je čutila odgovornost, da izpopolni, izpili svoj talent. Ni bilo ovire, ki bi onemogočila zastavljene izzive.

Klasična smer v Eigerju

Markantna severna stena Eigerja je Maričo vabila lep čas. Kako ne, saj še danes predstavlja velik izziv še tako pripravljenim alpinistom. Skupaj z Darkom Juhantom, ki se je spominja kot izredno suverene in hitre soplezalke v vseh okoliščinah, sta opravila prvo jugoslovansko mešano zimsko ponovitev Klasične smeri. Mariča je svoje vtise večjih alpinističnih dosežkov pustila tudi v *Planinskih vestnikih*; takole je zapisala o plezanju v Eigerju:

Stene in smeri dostikrat jemljem kot žive in po videzu in prijaznosti ugibam, ali sva prijateljici ali ne. Toda če na koncu koncev prav premislim, so mi vse prijateljice. /.../

Na prijetnem pomolu sva si navezala dereze. Dare me je nekaj spraševal, ali mislim, da je pametno, če vstopiva (ali nekaj podobnega). Tako oddaljene so se mi zdele njegove besede! Zdelo se mi je, da ga skrbi in da je teža vseh eigerskih tragedij legla nanj. Pa kaj, bo že minilo! Saj ga poznam. /.../

Hitela sva, kar sva mogla. Svet na koncu rampe je zares težaven. Na majhnem stojišču se mi je zanohtalo, prijetna toplota pa se mi je po rokah razlila ravno takrat, ko sem spet morala sneti rokavice in plezati, tako da so bili po nekaj metrih prsti spet čisto trdi. Zadnjih nekaj raztežajev pa sva že plezala po temi. /.../

Klasično smer v severni steni Eigerja sva 13. in 14. januarja 1990 plezala Marija Frantar in Dare Juhant. Ocena: IV-V, višina 1800 m, čas plezanja 20 ur. To je bila druga jugoslovanska zimska ponovitev te smeri in prva jugoslovanska ženska. (Marija Frantar, Planinski vestnik 6/1990)

Nanga Parbat

Po zadnji ženski odpravi je Mariča cilje preusmerila v himalajizem, v osvajanje najvišjih vrhov. Skupaj z Jožetom Rozmanom (AO Tržič) je leta 1990 stala na vrhu Nanga Parbata kot druga

Jugoslovanka na osematisočaku. Bila je prva ženska v Schellovi smeri in osma ženska na vrhu te gore. Takšen pa je bil njen zapis po uspešnem vzponu:

Pogled na goro me je predramil: tam nekje za nami se je pokazal Nanga Parbat – Gola gora. Pravzaprav sploh ni bil veličasten pogled; le čudna razmetana bela gmota je silila kvišku. Misli so ostale prazne, glava ni vedela, kaj bi si mislila. Posebna lepota ravno ni tale gora in zaradi svoje krute zgodovine človeka celo odbija. Pa vendar ti buri domišljijo in izziva. /.../

Gledala sem naokrog in čakala Jožo, ki ga ni bilo nekam dolgo. Saj res, prej se je pritoževal nad slabim počutjem in vnetim grlom, pa ga nisem hotela niti poslušati! Zdaj pa me je zgrabila panika, da fant ni resno bolan in da si bo premislil. Kaj naj naredim potem? In sem se vnovič odpravila nazaj okoli vogala pogledat, kje je Joža. Pa je le prišel, odložil nahrbtnik, gledal pobočje pod seboj in se smehljaj. Sama pa sem, kot da bi me bilo strah, da si ne bo premislil, s sto na uro hitela pripovedovati, da sem že vse naštudirala, kaj in kako bova, da ni tako težko in tudi ne tako zelo daleč. Pa se je le smehljaj in naposled izjavil, da sem vražje trmasta in zagnana. Isti trenutek sem svoj težak nahrbtnik že imela na ramah in sem že do pasu gazila poševno navzdol čez pobočje. /.../

Štiri dni je že minilo, kar sva se z Jožo zadnjič pogovarjala z baznim taborom, kajti prek grebena zveza ni delovala. Vse te dni sem se veselila trenutka, ko bova spet lahko klepetala s prijatelji, jim povedala, da sva v redu, da sva bila na

vrhu, da je bilo naporno ... Gotovo jih že skrbi. Zdaj, ko sem držala postajo v rokah in ko sem natančno vedela, da se bo na oni strani nekdo oglasil, pa se me je naenkrat polotila nekakšna nostalgija. Vedela sem, da to pomeni konec velike dogodivščine, da je vzpona konec, da bo odprave konec, da bo treba spet domov in živeti po pravilih, ki si jih je določila družba. V tistih zadnjih trenutkih, ki sem jih namenoma nekako podaljševala, sem tako neumno nihala med nebom in zemljo. Prestrašila sem se lastnega glasu, ko sem zaslišala tisto standardno frazo: "Baza, javi se, baza javi se, kliče trojka!"

(Marija Frantar, Planinski vestnik 11/1990)

Ljubezen pa ostaja v odsevu gora

Strast je bila njen utrip in ritem je udrihal v melodiji srca, da je preslišal zemeljski stan.

Mariča ostaja v alpinizmu nevidna senca. A v njenih sledih je še danes čutiti ljubezen do življenja in predajanje tistemu, kar je osrečevalo njen vsakdan. V to je verjela in s svojo kleno voljo prebijala meje mogočega. Skromnost in moč sta v njenem življenju vseskozi hodili z roko v roki, čas je izkoristila kar najbolj učinkovito in ga osmislila z iskanjem notranjega bogastva. Predana goram in svojim najbližjim je korakala življenje z veliko začetnico. Naj vas za konec prepustimo zapisani misli njenega najbližjega:

V brezmejni sinjini neba, v naročju daljne gore, so se njene sanje utrnile v tišino lesketajoče se lepote. ○

Vse sem počel iz čistega veselja

Pogovor z Vinkom Črničem

Kristina Menih

Vinko Črnič - Kopiščar, gorski reševalec, letalec reševalec, dobitnik letošnjega priznanja GRS za življenjsko delo, upokojeni policist in velik ljubitelj adrenalinskih športov, je letos praznoval 60. rojstni dan.

Iz rodni Sel pri Dolenjskih Toplicah se je leta 1974 kot novopečeni miličnik podal v svojo prvo službo v Bovec, kjer je ostal do upokojitve pred dvanajstimi leti. Danes živi v dolini Zadnjice skupaj z ženo Justino; njun sin Jure pa nadaljuje tradicijo, ki jo je začel že njegov ded Anton Kravanja - Kopiščar, prvi načelnik gorske reševalne službe v Trenti.

Takoj po prihodu v Bovec se je Črnič vključil v Planinsko društvo (PD) Bovec, v alpinistični odsek (AO) Bovec in v Gorsko reševalno službo (GRS), katere aktivni član je že enainštirideset let; kar tri mandate je bil namestnik načelnika GRS Bovec, več let je opravljal tudi delo minerja snežnih plazov. Kmalu je postal član upravnega odbora PD Bovec, bil je tudi načelnik markacistov. Prav v tistem obdobju so naredili pot s Kanina do Rombona. Pri PD Bovec so na njegovo pobudo ustanovili vodniški odsek. Vinko, ki je tudi planinski vodnik A in B kategorije, ga je vodil prva dva mandata.

Od kod Dolenjcu smisel za gornišstvo?

Že kot osnovnošolec sem se ukvarjal z vsemi možnimi športi, gornišstvo je bilo praktično le nadgradnja. Pred štiridesetimi leti ni še nihče govoril o adrenalinskih športih, čeprav smo že takrat plezali in turno smučali – recimo z Mojstrovke, s Krna itd. Tudi s kajakaštvom sem se ukvarjal, kasneje z jadrnim padalstvom, s *surfanjem*. To je bil moj način življenja. Vse sem počel iz čistega veselja in vse skupaj povezal še z reševanjem. Do upokojitve sem bil na vseh reševalnih akcijah tudi službeno, zato sem bil praktično udeležen skoraj na vseh. Na policiji smo bili v tistih

časih po štirje gorski reševalci, celo pet nas je bilo, in pogosto so nas morali na policijski postaji zamenjati kolegi, da smo lahko odšli na akcije.

Ali so vas, ko so na policiji ugotovili, da ste planinec, tudi službeno vključili v reševalne akcije?

Ja, sprva sem hodil na akcije v vlogi miličnika. Vključil sem se v AO v Bovcu in že leta 1975 so me sprejeli v gorsko reševalno službo. Od takrat do danes sem aktivni član že enainštirideset let. Pri GRS sem se že leta 1976 vključil kot letalec reševalec za reševanje s helikopterjem. Zaradi narave službe sem bil vsa leta eden najbolj aktivnih članov. Dolgo vrsto let sem vodil evidence in sestavljal poročila o nesrečah, dva mandata sem bil tudi namestnik načelnika GRS v Bovcu.

V štirih desetletjih se je gotovo nanizalo veliko število gorskih reševanj in ostalih reševalnih akcij.

Drži. Točnih podatkov o tem sicer ni, ampak glede na to, da sem bil stalno zelo aktiven, mislim, da sem doslej zagotovo sodeloval vsaj pri šeststotih akcijah, od tega tretjino s helikopterjem.

Reševanje zagotovo spremlja tudi stres?

Stresno je pri smrtnih primerih, predvsem pri padcih z velikih višin, ob hudih telesnih poškodbah, pobiranju ostankov razpadajočih trupel ali ko ti ponesrečenec umre med transportom.

Ste bili za svoje nesebično in prostovoljno delo deležni vsaj kakšnih priznanj?

O, ja, dobil sem vsa možna priznanja tako pri GRS kot pri PZS. GRS me je letos nagradila s priznanjem za življenjsko delo.

Zakaj ste se sploh odločili za to hvalevredno humanitarno delo?

Vse od malega sem želel postati policist, ker sem hotel pomagati ljudem. Že v kadetski šoli so organizirali alpinistični tečaj in me navdušili za planinstvo. Tečaj so vodili takratni vrhunski alpinisti, sami himalajci, in nas učili plezanja, tako da sem v Bovec prišel že malo podkovan.

Reševalna akcija je pred desetletji, ko po gorah ni bilo niti stacionarnih telefonov, kaj šele mobilnikov, gotovo potekala povsem drugače kot danes.

Ja, danes akcija s helikopterjem traja uro, dve, največ tri. Kar nepredstavljivo je, kako je to potekalo pred štiridesetimi leti. Če se je nesreča zgodila na Triglavu, je moral očevidec najprej priti v dolino do Trente in še tam je bil le en telefon. Če ni delal, je moral štopati ali dobiti nekoga, da ga je pripeljal v Bovec. Tam je moral na policijo, kjer so sprožili akcijo tako, da je policist šel po domovih od enega reševalca do drugega, saj takrat niti reševalci nismo imeli doma telefona. Policist je moral, če je bilo ponoči, trkati po vratih in oknih, da smo se zbrali na policiji. S postaje so nas kolegi odpeljali v Trento in nato smo odpešali do kraja nesreče. Če se je taka akcija zaključila v dvanajstih urah, je veljalo, da smo bili zelo hitri. Smo rekli, da smo jo idealno izpeljali. Lahko pa je trajala tudi cel dan. Danes pa dežurna ekipa z Brnika s helikopterjem opravi vse sama v eni sami uri!

Kot miličnik ste morali vsako leto obiskati vse planinske koč.

Pred vsako poletno sezono sem zaradi narave svojega službe obhodil vse planinske koč na Bovškem zaradi prijavitelj in obveščanja. Vsako leto sem oskrbnike podučil, kako naj nas obveščajo, če pride do nesreče. V okviru GRS sem sodeloval pri vzpostavitvi UKV zvez po planinskih kočah na našem terenu.

Vem, da ste v vlogi miličnika v času SFR Jugoslavije varovali takratne znane politike, ki so se odpravili loviti divjad na Bovško.

V prejšnjem sistemu, ko še ni bilo Triglavskega narodnega parka, so v Trento prihajali na lov vsi vidni slovenski politiki. Po službeni dolžnosti sem jih moral varovati in tako sem osebno spoznal skoraj vse in tudi oni so si me zapomnili, saj sem jih na *jago* največkrat spremljal ravno jaz. Osebno so me poznali Dolanc, Ribičič, Maček, kasneje tudi Briški. Briški je nekoč v Bavšici, enkrat pozimi je bilo, ustrelil gamsa, ki je ostal v steni, in ker ni bilo drugega, so mene prosili, da sem jim ga po vrvi spustil v dolino. Ob tisti priložnosti mi je Briški poslal celo posebno darilo in zahvalo.

Ženske so se vam najbrž tudi rade zahvaljevale, ko ste jim pomagali na vrh Triglava.

(smeh) Ja, odkar je GRS prevzela vodenje akcije Sto žensk na Triglav, sem jih spremljal. Ženske so večinoma dobro pripravljene, saj jih vsaj devetdeset odstotkov spravimo na vrh. Se že ob začetku pohoda na Pokljuki izkaže, katere bodo zmogle. Navadno dve ali tri že po prvi uri hoje odpovedo, ostalim pa uspe. Že trideset let vodim tudi borčevsko organizacijo, sprva goriške partizane, zdaj po osamosvojitveni vojni, ko smo tudi vsi mi, ki smo v njej sodelovali, postali veterani, pa vodim goriški del veteranskega pohoda Sever.

So današnji običajni hribolazci previdnejši in bolje opremljeni, kot so bili pred desetletji?

Gore so specifična športna dejavnost. V gore se ne podaja vsak, večina je psihično in fizično ustrezno pripravljena. Občasno se sicer najde tudi kak neprevidnejši, po navadi mediji tak dogodek napihnejo. V glavnem pa je treba vedeti, da sta se oprema in razmišljanje skozi čas zelo spremenila. Včasih so nas, ki smo hodili v gore, imeli za malo čudne,

dandanes pa se v gore odpravljajo masovno. Tudi oprema je danes povsem drugačna, kot recimo pred samo desetimi leti, ko na poti na Triglav skorajda nisi srečal človeka s čelado, danes pa so redki in čudni tisti, ki je nimajo. Večina ima tudi varovalni komplet. Planinska zveza je na tem področju naredila zelo veliko. To je res velik napredek.

Kot letalec reševalec ste se iz Trente, vse odkar je bila vzpostavljena dežurna helikopterska reševalna služba, vozili na Brnik.

Tako je. Dva do trikrat letno sem dežural od osmih zjutraj do osmih zvečer, skupaj s preostalo ekipo, pripravljeno za reševanje na območju celotne Slovenije. Imeli smo veliko akcij. Vse se da urediti, najhuje pri reševanju s helikopterjem so slabe vremenske razmere: veter, megla, včasih celo dež, nočno reševanje. Od začetka smo s helikopterja reševali podvezno,¹ zdaj pa rešujemo z elektromotornim vitlom, z *zajlo*, dolgo sedemdeset metrov.

Biti letalec reševalec ni mačji kašelj.

Usposabljanje traja tri leta, vsako leto pa sledi tudi obnavljanje znanja, in sicer tako zimski kot letni del. Delo je še vedno prostovoljno, enako kot je recimo delo gasilcev, le za dnevnic. Kdor pa se reševanja udeleži v službenem času, dobi povrnjeno nadomestilo za izpadli dohodek.

Helikopterske akcije so včasih tudi nevarne.

Drži. Pogosto smo imeli tudi po štiri ali pet težkih reševalnih akcij na dan, med njimi tudi stenske, ko se je potrebno po vitlu spustiti v steno, zavarovati poškodovanca, ga pripraviti na dvig in ga s helikopterjem prepeljati v bolnišnico. Posebno nevarne akcije so v slabih vremenskih razmerah, ko je v potencialni nevarnosti tudi celotna ekipa v helikopterju.

Poleg ljudi ste reševali tudi živali.

Res smo imeli tudi več reševalnih akcij živali. Predvsem ovac, klasično in s helikopterjem. Na primer ovce iz Loške Koritnice, ki jih je presenetil sneg in jih je nekaj celo ubila strela, smo zaradi slabih vremenskih razmer reševali kar dva dni. Ovce smo potem kar v mreži prepeljali v dolino. Enkrat smo reševali tudi psa, ki se je izgubil na Doliču. Ob

reševanju ponesrečenca smo prevzeli še tistega psa in ga peljali v dolino. *Hec* je bil, ker je bil ta pes last Trentarja. Žival je slučajno odšla s turistom vse gor do Doliča.

Je bil kačji pik kdaj vzrok reševanja?

Uh, to se je zgodilo ob otvoritvi novega doma pri Krnskih jezerih. Takrat se je tam zbralo več tisoč ljudi in enemu je kača zlezla v nahrbtnik, ki ga je imel na tleh. Kača ga je pčila v prst. Takrat sem bil ravno službeno gor. Ah, ja, pred to nesrečo je nekdo tako nerodno skočil v Krnsko jezero, da si je razbil čelo in nos in smo tudi njega oskrbeli, potem pa sem oba spremil v dolino kar s tovorno žičnico.

Vrniva se še malo v preteklost. Da ste ostali v Bovcu vse do upokojitve, je bila kriva tudi ljubezen.

Ja, 1977. leta sem se poročil s Trentarko Justino Kravanjo, potomko legendarnih Kopsičarjev. Po upokojitvi sva se iz Bovca preselila v njeno rojstno hišo v dolino Zadnjice, kjer sva še danes. Oba z ženo sva navezana na to naravo in z veseljem skrbiva za Kopsičarjevo domačijo.

Trenta je že tradicionalno gnezdo gorskih vodnikov.

O tem je veliko pisal že Julius Kugy. Ko na Gorenjskem niso mogli rešiti plezalcev, zaplezanih ali celo umrlih v gorah, so poklicali Trentarje na pomoč. Trentarji so bili res že pred več kot sto leti veliki gorniki. To jim je bilo prirojeno, saj so živeli v takih krajih, kjer brez hribolazenja nisi mogel preživeti. Že zaradi drobnice so bili kar naprej v gorah, pa še s krivolovom so se preživljali, zato so morali na *jago* čim višje, da jih niso ujeli nadzorniki.

Kaj pa izzivi za prihodnost?

Trenutno mi malo nagaja zdravje. Si pa želim nadaljevati vse zgoraj naštetje dejavnosti v gorah. ○

¹ To je reševanje s fiksno vrvijo, obešeno v tovorno kljuko helikopterja. (op. ur.)

Pokrovke za na glavo

Čelade za gorniške aktivnosti

Aljaž Anderle

Čelade so najbrž edini zaščitni pripomoček človeštva, ki je na številnih, ne le športnih področjih prišel v splošno rabo. Glava je kot najpomembnejši in hkrati občutljiv del telesa zelo izpostavljena. To so skozi zgodovino ljudje dodobra izkusili in se naučili zaščititi pred nešportnimi udarci mečev in kijev sovražnih vojakov, krogami in drobci granat, naleti majskih hroščev, čelnimi trki z "zablodelimi drevesi", raznimi neposrečenimi pristanki ter zadetki padajočega kamenja, kuhinjskih valjarjev in drugih "nebesnih teles".

Na gornškem področju so se čelade začele kolikor toliko množično uporabljati v šestdesetih letih, ko so v Veliki Britaniji prvič namensko razvili plezalsko čelado na osnovi motoristične. Težke in nerodne, ročno izdelane iz steklenih vlaken so prevladovala na trgu vse do konca sedemdesetih let. Nato pa so z razvojem sodobnejših materialov, polikarbonatov, tudi čelade postale lažje, cenejše in udobnejše.

Kljub temu pa čelade niso prišle v vsesplošno rabo, pogosto je bila njihova uporaba pogojena z vprašanji stila in plezalske filozofije, zlasti na Otoku pa tudi v ZDA. V alpskih deželah pa so se bolj prijeli in vsaj pri plezanju v velikih stenah postale nujen standard. Velik korak k splošnejši sprejemljivosti čelad je bil narejen leta 1996, ko je Petzl predstavil svojo prvo stiroporno čelado Meteor. Ta je prekosila vse dotlej obstoječe čelade s svojo majhno težo, obliko, zračnostjo in udobnostjo. Takrat smo v veliki večini plezalci prestopili na novi vlak, čelade smo začeli nositi z veseljem in vedno bolj množično, tudi na običajnih planinskih poteh in v plezališčih. Ta trend se po dvajsetih letih še nadaljuje.

Materiali, tehnologija, principi delovanja

Danes so klasične čelade izdelane iz trdne plastične školjke (običajno

termoplastična masa ABS), brizgane in oblikovane v kalupu, nanjo so pričvrščeni paščki za pritrditev in ležišče za lobanjo. Ob udarcu se energija le delno absorbira, predvsem pa se razprši in enakomerno porazdeli po veliki površini. Tovrstne čelade so robustne, enostavne za izdelavo in poceni. So pa težje, manj udobne in manj zračne od stiropornih primerkov. Lahke čelade so po večini izdelane iz ekspandiranega polistirena (popularno stiropora – EPS). Značilnosti teh čelad so izredno majhna teža ter odlična toplotna izolacija, ki se je zavemo šele, ko ugotovimo, da te čelade brez težav nosimo tudi poleti, saj čelada izolira sončno pripeko. Potrebujemo pa ustrezno zračenje za odvajanje telesne toplote.

EPS je lahek in tog, ampak zelo krhek, zaradi česar se tovrstne čelade izdeluje pod pritiskom v kalupu, v katerem se jih po obodu in spodnjem robu dodatno utrdi z odporno polikarbonatno (termoplastika PC) zunanjo plastjo, ki daje celotni čeladi večjo strukturno trdnost in odpornost na udarce.

Nekatere najnovejše in najlažje čelade so v zadnjem času izdelane iz ekspandiranega polipropilena (EPP), ki je gostejša in bolj elastična pena od stiropora. Njene glavne prednosti so večja odpornost na udarce, kemične snovi in lepila, velika stopnja elastičnosti in mnogo večja odpornost na obrabo. Iz tovrstne pene sta izdelani Petzlova Sirocco in

Mammutova Wall Rider. Princip delovanja stiropornih čelad je zmanjševanje sile udarca z absorpcijo energije. To je mogoče z deformacijo materiala, kar se kaže v številnih udrtinah ali razpokah, ki jih kažejo rabljene čelade. V ekstremnih primerih čelada ob varovanju glave lahko tudi razpade.

Čelade, izdelane iz EPP, te pomanjkljivosti nimajo, zato lahko preživijo več zaporednih udarcev oziroma manjši udarci na njej ne pustijo posledic. Tovrstne čelade niti ne potrebujejo dodatne plastične zaščitne površine ali pa le delno, kar jim še dodatno zmanjša (že tako majhno) maso. Stiroporne čelade dobro ščitijo tudi pred udarci s strani, ne le od zgoraj, torej se pri padcih in naključnih udarcih v glavo obnesejo bolje kot klasične čelade.

Tretji tip čelad pa so hibridne čelade, pri katerih se za osnovo uporablja močnejša plastična školjka, za ležišče pa podloga EPS. Čelada je tako bolj odporna na obrabo, hkrati pa poleg razprševanja energije po površini omogoča tudi delno absorpcijo sile z deformiranjem. Nekatere čelade imajo večslojno podlogo EPS različnih gostot, kar zagotavlja progresivnejše ter zato udobnejše in varnejše vsrkavanje energije udarcev.

Ne glede na uporabljeno tehnologijo morajo čelade zadostiti varnostnim standardom, kot jih predpisuje EU. Standardi določajo maksimalne sile ob udarcu v glavo pod različnimi pogoji. Določajo

zaščitno površino, kakovost pritrdilnih trakov itd. (glej standard EN 12492:2012). Certifikat UIAA za čelade zahteva še dvajset odstotkov višja merila. Ta prag je za nekatere ultralahke čelade (BD Vapor) previsok – zaradi kompromisov, ki jih prinaša majhna teža. To predvsem nakazuje, da se je razvoj čelad EPS počasi približal koncu in da bo za napredek v smislu nadaljnjega zmanjševanja teže in ohranjanja zaščite potreben prehod na nove materiale.

Kako izbrati

Čelade so tipičen izdelek, pri katerem ljudje veliko pozornosti namenijo videzu in udobju, zato se proizvajalci trudijo čim bolj ugajati z divjimi barvami in vesoljskimi oblikami. Kupec naj bo pri izbiri kar najbolj pozoren na lego na glavi. Naše lobanje so množica takih in drugačnih "krompirjev" in frizur, zato vse pač ne gredo v iste "lonce". In ker ne moremo spremeniti glave, si moramo izbrati čelado, ki nam dobro sedi na njej. Kaj to pomeni? Da nas enakomerno objame, ne pritiska posebej na kako točko, da jo s paščki lahko fiksiramo tako, da ne opleta, ko migamo z glavo, da pod njo lahko

1 Tako naj bo nameščena čelada.

Foto: Urban Golob

2 Sodobna oblika, ki objame lobanjo in ne omejuje. Foto: Aljaž Anderle

3 Zračenje in univerzalno pritrdišče za svetilko - Mammut Wall rider

Foto: Aljaž Anderle

nosimo kapo, da se čeznjo prilega kapuca naše vetrovke (to je bolj domena dobre vetrovke, pa vseeno).

Zavedati se moramo, da preštevane lukenj v čeladi še ne prinese zračnosti. Pomembnejši so razporeditev lukenj okrog čelade in notranji kanali, s čimer se olajša pretok zraka. Sicer pa kot je bilo že omenjeno, čelade EPS same po sebi ne ogrevajo glave, pač pa vzdržujejo precej konstantno temperaturo. Preveč lukenj in prevelike luknje pa lahko pomenijo varnostno tveganje in odprtino, skozi katero se pozimi vsipa sneg ali teče voda. Podbradna zaponka naj bo nastavljiva naprej in nazaj, gor in dol, trakovi pa morajo od nje potekati pred ušesom in za njim. Obseg čelade se prilagaja s plastičnim obodom, ki je lahko nastavljiv na različne načine, pomembno je, da je zanesljiv in se ne razrahlja sam od sebe ali razpade pri prvem udarcu ob skalo. Naglavna svetilka je del vsakdana v gorah, tako da so nastavki za fiksiranje čelnih svetilk standardna oprema čelad. Med seboj se razlikujejo po velikosti in učinkovitosti, po večini se dobro fiksirajo majhne in lahke svetilke. Če imate težjo ali nestandardno svetilko, bi jo kazalo vzeti s seboj, ko kupujete čelado, kajti kljukice za pritrditev so pri nekaterih res minimalistične, krhke in se jih težko nastavlja v rokavicah.

Namembnost

Vprašajmo se, kje, kako pogosto in kako dolgo nameravamo čelado uporabljati.

Ko igra glavno vlogo teža, bo zmagal stiropor, če sta velik faktor cena in robustnost, bo prav prišla klasika, ravno tako če mislimo čelado posojati oz. če jo bo nosilo več ljudi. Hibrid je pa nekje vmes in utegne zadovoljiti večino uporabnikov. Marsikdo pa ima v lasti več kot le eno čelado in njihovo uporabo prilagaja razmeram in drugim okoliščinam. Sam uporabljam štiri plezalske čelade in tri kolesarske.

Obraba

Tudi čelade imajo svojo življenjsko dobo, ki ni odvisna zgolj od tega, ali nam jo razbije kak kamen ali ne, pač pa tudi od staranja materiala. Plastike sčasoma izgubljajo prožnost, postajajo krhkejšje, podobno velja za EPS in EPP. Zato bi morali vsako redko uporabljano čelado, tudi če ne kaže znakov obrabe, zamenjati v petih do sedmih letih, če je bila rabljena pogosto, pa v dveh do treh letih. Največja težava so tekstilni deli, ki se starajo najhitreje in so občutljivejši od školjke, a tudi plastična školjka ima predvideno življenjsko dobo največ deset let. Bolj pa je seveda pomembno to, da vsako čelado, ki je doživela udarec, zamenjamo takoj, če na njej opazimo strukturne spremembe – razpoke, raze, luknje ali druge poškodbe, tako na školjki kot na trakovih.

Kljub temu da se s stiropornimi čeladami srečujemo že več kot dvajset let, pa je še vedno nujno opozoriti na njihovo največjo napako – veliko občutljivost in krhkost, kadar jih ne nosimo na glavi. Ker skorajda niso prožne in jih lahko zlomimo, če nanje pritiskamo prečno, jih ne smemo na silo tlačiti v nahrbtnik, sedeti na njih, igrati z njimi nogometa; paziti moramo, kako jih prevažamo na letalih, da se med prevozom ne strejo.

Otroci

Spomnim se, kako sem pri petih letih prvič plezal Kramarjevo smer in se skrival pod mamino fiberglas čelado z veliko nalepko Inex-Adria Aviopromet na

Primerjava različnih tipov čelad (več zvezdic pomeni boljše lastnosti).

	Klasična čelada BD Half Dome	Čelada EPS (EPP) Petzl Meteor	Hibridna čelada Mammut El Cap
Udarci od zgoraj	★★★★★	★★★★ (★★★★★)	★★★★★
Stranski udarci	★★	★★★★★	★★★
Trpežnost	★★★★★	★★★★ (★★★★★)	★★★★★
Teža	★★	★★★★★	★★★★★
Primernost	klasično gornišstvo, zimski alpinizem, jamarstvo, soteskanje, reševanje, ferate, izposoja	športno plezanje, skalno plezanje, ledno plezanje, tekmovanja, odprave	klasično gornišstvo, zimski alpinizem, reševanje, izposoja, ferate, športno plezanje, skalno plezanje, ledno plezanje

sprednji strani. Že takrat je bilo očitno popularno *kranceljati* čelade z nalepkami, kar počnemo še danes. Otroci so seveda najbolj pozorni na to, da jim je čelada vizualno všeč, tako da jo bomo morali izbirati v družbi z njimi, sicer se kaj lahko primeri, da jim boste kupili vrhunski izdelek, ki ga otrok ne bo želel niti videti, pač pa bo raje nosil staro in izdelano čelado z njemu bolj priljubljeno podobo. Otroku moramo čelado predvsem pravilno nastaviti in ga naučiti, kako naj jo namesti, da ne bo plesala ali stala na zatilju. Večina proizvajalcev ponuja vsaj en ali dva otroška modela, največkrat so to manjše izpeljanke modelov za *ta velike*.

Kako si nastaviti čelado

Nastavljivi paščki so tu z razlogom: čelada nam mora s prednjim robom segati tik nad obrvi. Ne sme nam zakrivati pogleda naprej, če pa oči obrnemo povsem navzgor, bi morali ugledati njen rob. Pašček (Y) mora potekati pred ušesoma in za njima ter se stikati pod njima, nato pa ga spremo pod sredino brade. Ko je čelada zapeta, morajo biti vsi trakovi enakomerno napeti. Zategnemo jih toliko, da lahko ravno še povsem odpremo usta, a nam pri tem čelado pritisne ob glavo. Med brado in pašček lahko še stlačimo prste roke. Trak za prilagajanje velikosti, ki naj bi bil premičen, si potegnemo pod zadnji rob čelade na zatilje, kjer najbolje fiksira glavo, ter zategnemo toliko, da čutimo rahel in enakomeren pritisk okoli lobanje. Če močno nihamo z glavo v vse smeri, čelada ne sme plesati, pač pa mora stati na mestu.

Preizkusil sem trinajst čelad, med njimi štiri klasične zasnove in devet lahkih. Predvsem sem bil pozoren na kvaliteto izdelave, razmerje med ceno in uporabnostjo ter na to, kaj ponujajo drugačnega, boljšega ali novejšega od teh, ki sem jih do sedaj uporabljal v praksi.

Petzlova magnetna zaponka

Foto: Aljaž Anderle

Mammut El Cap

Na področju hibridnih čelad je El Cap primer zelo dobrega izdelka, ki je nastal na izkušnjah neuspelega – namreč čelade Skywalker, ki je z junakom Vojne zvezd delil le ime in nič drugega. El Cap je popravil vse zagate iz stare zgodbe in nastopa kot hibridna čelada s plastično školjko in s polnilom EPS različne gostote, ki skrbi za postopno in kontrolirano deformacijo in zmanjševanje sil, skupaj s školjko pa za maksimalno zaščito pri udarcih. Spremenljiva trdota omogoča progresivno deformacijo in s tem podaljšano in kar najboljšo absorpcijo sile – v odvisnosti od resnosti udarca. Zunanja školjka silo najprej razprši po celotnem obodu čelade, nato se prenese na lobanjo in se deformira okrog nje na mestu največjega pritiska. Čelada je udobna za nošnjo, precej zračna za plastično čelado in z maso, ki znaša še vedno ugodnih tristo štirideset gramov. Z njo bodo zadovoljni tisti, ki so jim bližje univerzalne klasične čelade, a si poleg ugodne cene in robustnosti želijo majhno težo in udobnost. Z El Capom dobijo še sodobno tehnologijo in malce bolj športen, mladosten videz.

Camp Titan

Titan me je popeljal v začetke moje plezalne poti, ko so nam glave ščitile klasične plastične in med seboj precej podobne čelade. Osnova te čelade je izredno robustna plastična školjka ABS, za katero se zdi, da je odporna še za kaj drugega kot le padajoče kamenje, vsekakor pa je edina izmed čelad na testu, ki jo lahko uporabimo kot pručko pri kosilu na prostem ali kot pripomoček za stiskanje vsebine v premajhen nahrbtnik. Vseeno pa se je tudi Titana dotaknil sodobni čas – za amortizacijo udarcev namesto klasičnih trakcev skrbi posebna opna, ki se dobro in precej udobno prilega lobanji. Trakovi so na školjko pritrjeni z robustnimi plastičnimi zatiči in ne s kovinskimi zakovicami. Na tehtnici seveda kotira najvišje izmed vseh, pri štiristo desetih gramih pa je vseeno skoraj sto gramov lažja, kot so tovrstne čelade tehtale nekdaj. Titan je najbolj priporočljiv kot delovna čelada, za delo na višini, izposoja v plezalnih klubih, ferate ali štafetni transgeneracijski kos opreme, ki se bo prenašal iz roda v rod.

Austria Alpin HS00

Klasično oblikovana čelada je sestavljena iz školjke ABS in podloge EPS, ki počiva na glavi in skrbi za dodatno blaženje udarcev. Gre torej za hibridno zasnovo, ki

zagotavlja višjo robustnost ob še vedno zmerni teži, ampak na račun zračnosti in udobja. Školjka je relativno tanka, ovalnega preseka z le dvema odprtinama za zračenje. Trakovi so na klasičen način s kovinskimi spojkami pritrjeni na obod čelade, kar je danes že redkost, zaradi česar so podvržene rjavenju zaradi potu in vode. Čelado je mogoče nastaviti temeljito, vendar pa zaradi specifične oblike obloge EPS in zasnove trakov udobnost in fiksacija čelade nista najboljša. Priporočam jo za občasno in manj zahtevno gorniško rabo.

Edelrid Zodiac

Zaokrožimo ponudbo klasičnih in hibridnih čelad s še enim modelom, ki je na voljo za pošteno ceno – Zodiac je solidna čelada z robustno plastično školjko ABS in podlogo EPS, ki skrbi za blaženje in distribucijo sile udarcev. Čelada je v eni velikosti in omogoča nastavljanje med štiriinpetdeset in dvainšestdeset centimetri. Kakovost izdelave je dobra, paščki dobro nastavljivi. Zračnost je povprečna in rezultat prepiha, ki ga naredi šest ne preveč velikih lukenj, a še vedno nad povprečjem za tovrstne čelade. Enako velja za težo, ki ima še znosnih tristo šestdeset gramov. Ob relativno nizki ceni in široki izbiri barv ter sodobnem dizajnu bo Zodiac uporaben za marsikoga, ki potrebuje univerzalno čelado za ljubiteljsko ukvarjanje z gorništvom.

Lahke stiroporne čelade

Singing rock Penta

Ena izmed najlažjih čelad na tržišču tega češkega proizvajalca se ponaša z zelo prečiščeno obliko in minimalističnim sistemom zapenjanja, brez plastičnih delov, podobno kot pri Siroccu. Kljub dejstvu, da nastavljanje paščkov v podbradnem delu ni možno, je privzeta nastavitev zadovoljliva in drži čelado v pravilnem položaju in trdno na svojem mestu. Nastavljanje paščkov v rokavicah je lahko malce nerodno. Kakovost izdelave je visoka, udobnost zelo dobra, čeprav ne povsem na nivoju nekaterih drugih modelov. Ker je na voljo samo v univerzalni velikosti, zna biti predvsem školjka za tiste z večjimi glavami pretesna, zlasti če bomo pod njo želeli nositi kapo. Pika na i pa je cena, ki z manj kot šestdesetimi evri uvršča čelado na prvo mesto v kategoriji najboljši nakup.

Petzl Sirocco

Leta 2013 je Petzl predstavil najlažjo plezalno čelado doslej. Sirocco je presenetil vse s svojo podobo, težo,

materialom, predvsem pa z lastnostmi. Minimalistično zasnovana čelada se najprej zdi kot polizdelek in začne ugajati šele, ko jo pogledamo od blizu in jo začnemo uporabljati. Takrat gladko pospravi v koš večino ostalih čelad. Sirocco fiksiramo z domiselnim in enostavnim sistemom trakcev, brez dodatnih težkih plastičnih delov in z magnetno zaponko, ki omogoča zapiranje čelade z eno roko. Resda ste v njej nekoliko podobni *stormtrooperju* iz Vojne zvezd, ampak to je danes tako ali tako v modi. Prednost pene EPP je v tem, da je mnogo odpornejša na udarce, je prožna, se ne zlomi zlahka in je gostejša od navadnega stiropora. Zato ne potrebuje dodatnega zaščitnega sloja, kar omogoča ohranjanje res majhne teže, hkrati pa je čelada trajnejša od večine stiropornih. V čem je sploh problem? Pravzaprav ga ni. Morda vam sicer ne ustreza zaradi oblike vaše glave, debeline denarnice ali občutljivosti na oranžno barvo. Prav vsi ostali dejavniki pa jo uvrščajo v sam vrh.

Petzl Meteor 4

Četrta generacija prve stiroporne plezalske čelade ni zašla daleč od načrtanih trendov. Zelo domišljen izdelek je z vsako generacijo nekaj lažji, malce udobnejši in bolj zračen ter hkrati maksimalno

zaščitniški do vaše glave. Magnetne zaponke, učinkovit sistem nastavljanja, dobra odpornost proti obrabi, širok izbor barv, dve velikosti ter ne nazadnje solidna cena. Težko bi našli kakšen minus. Školjka je ovalno široka in je na voljo v dveh velikostih. Sistem paščkov je zanesljiv, robusten in razporejen tako, da drži čelado povsem mirno na mestu, ne glede na to, kako močno mahate z glavo na rock koncertu. Precej uporaben detajl je magnetna zaponka, ki omogoča zapenjanje čelade le z eno roko. Sponko namreč le približamo svojemu ležišču, nato pa kar sama skoči vanj in se zatakne. Naštudirati moramo le pravi gib – sprva se bomo pač malce lovili. Izdelava je natančna, kakovostna in z dovolj rezerve, da je izdelek ne le izjemno lahek, ampak hkrati tudi robusten. Ta čelada ima najboljše razmerje med težo in zaščito, kar ob splošno znanih kakovosti in solidni ceni predstavlja neformalni standard, po katerem se zgledujejo in primerjajo ostale čelade. Najboljša čelada EPS.

Mammut Wall rider

Mammut je že s svojo prvo stiroporno čelado Tripod zadel v polno, saj je šla edina ob bok Petzllovemu Meteorju. Naslednik je bil ravno tako odličen Rock rider, ki je še vedno na trgu – ta pa je

Množica vseh preizkušenih modelov

Foto: Aljaž Anderle

postal že precej nasičen s podobnimi izdelki, zato jih je bilo potrebno preseči z nečim boljšim. Dve leti je nastajal Wall rider, ki je rezultat želje po čim manjši teži in čim boljši stopnji zaščite. To je bilo mogoče doseči z uporabo novih materialov, zato so pri Mammutu uporabili EPP, tako kot Petzl pri Siroccu, po tej čeladi so povzeli tudi domiselni in enostaven sistem pritrdilnih trakov, a brez magnetne zaponke. Posebnost Wall riderja je dodatni polikarbonatni zaščitni sloj v prednji poldferi, ki je namenjen izboljšanju zaščite pred ostrimi predmeti z velike višine, povečanju robustnosti in temu, da je čelada videti čudaska. Rezultat je na prvi pogled nekam smešna reč, ki pa zagotavlja največjo stopnjo zaščite in je tudi po teži še vedno konkurenčna. Model čelade Wall rider je zelo udoben in zračen, natančno nastavljen z visoko stopnjo zaščite in robustnosti. Tudi cena je za tak izdelek ugodna, tako da bi jo morda le videz lahko odvrčal od izrazito estetsko naravnanih kupcev. Vendar pa bi moral vsakdo, ki pri zaščiti glave razmišlja o brezkompromisnih lastnostih kakovosti, vzeti v roke prav to

						
Proizvajalec Model	Austria Alpin HS00	Camp Titan	Mammut El Cap	Edelrid Zodiac	Mammut Wall rider	Petzl Meteor 4
Cena (eur)	40	51	50	55	80	77
Standard	EN	EN	EN, UIAA	EN, UIAA	EN, UIAA	EN, UIAA
Tip	ABS, PE	ABS	ABS, EPS	ABS, EPS	EPP	EPS
Masa (g)	340	410	350	360	230	215
Velikosti (cm)	1 (54–62)	2 (48–56, 54–62)	2 (52–57, 56–61)	1 (54–62)	2 (52–57, 56–61)	2 (48–56, 53–61)
Zračnost (ocena, največ 10)	3	4	5	5	7	8
Nastavljivost (ocena, največ 10)	5	6	8	8	8	9
Robustnost (ocena, največ 10)	8	9	8	8	7	6
Prednosti	robustnost, cena	robustnost, cena	robustnost, cena	robustnost, cena, funkcionalnost	zaščita, robustnost, zračnost, nastavljivost,	teža, udobje, prilagodljivost, zračnost, dodatki, magnetna zaponka
Slabosti	nastavljivost, udobje, zračnost	udobje	zračnost	teža, zračnost	cena, le dve barvi	
Primerno za	alpinizem, tečaji, ferate, klasično gornišstvo	izobraževanja, klasični vzponi, ferate	splošna gorniška in alpinistična raba	splošna gorniška in alpinistična raba	športno plezanje, alpinizem, ledno plezanje, odprave	športno plezanje, alpinizem, ledno plezanje, odprave
Komentar	najboljša cena	neuničljivo	sinteza dveh svetov	univerzalnost	avantgarda	enkrat meteor, vedno meteor
Kje lahko kupimo?	Promontana	Iglu	Iglu	Kibuba	Iglu	Iglu

čelado in si jo skupaj s Siroccom postaviti na glavo. Zmaga naj tista, pod katero se bolje počutimo. Zame je to Wall rider, ki je robustnejši, zračnejši, Sirocco pa mi je bolj všeč zaradi magnetne zaponke, manjše teže in minimalističnega videza. Kakorkoli, to sta zmagovalki testa v absolutni kategoriji.

Camp speed 2.0

Najlažja Campova čelada je klasične zasnove EPS z na videz zelo robustno polikarbonatno zaščito školjke. Dizajn je italijansko dinamičen s številnimi robovi, utori in izrastki, katerih namena pri najboljši volji nisem mogel ugotoviti. Ventilacija je povprečna, saj so odprtine majhne ter le ob strani in zadaj, ne pa tudi spredaj. Oblika dobro ponazarja konturo lobanje in ima izrazito odrezan del za ušesa, vendar pa na žalost zaradi plitve školjke na glavi tiči precej visoko nad njimi. To bom sicer pripisal obliki svoje glave, ki ji bolj ustrežajo poglobljene školjke elipsaste oblike kot pa plitke in okrogle, kakršna je Campova. Pomanjkljiv

se mi zdi tudi sistem za pripenjanje, saj so paščki spredaj pritrjeni preveč nazaj, tako da čelado ob morebitnem udarcu v prednji rob od spodaj zlahka dvigne nad čelo in povezne na zatilje. Sistem za nastavljanje oboda z vrtljivim koleščkom je ranljive vrste in ni nastavljen po višini, kar dodatno otežuje prilagajanje čelade glavi.

Kong Leef

Največji italijanski proizvajalec plezalne opreme je lani predstavil nov model čelade EPS, ki dopolnjuje sicer široko Kongovo ponudbo čelad. Vsi dobro poznamo staro, dobro in zelo univerzalno Scarab, ki ima certifikate za plezanje, jahanje, kotalkanje in kolesarjenje. Model Leef pa je nov izdelek, s katerim je Kong želel premešati karte v najvišjem razredu. Pri njem izstopajo majhna teža, dobro udobje in zanimiv dizajn. Zaradi zagotavljanja strukturne trdnosti ob majhni teži zračnost ni na najvišji ravni. Trakovi bi bili lahko nekoliko robustnejši, predvsem pa bi čelada morala imeti

bolje oblikovane kljukice za čelno svetilko. Te so zelo majhne in trde, zato jih v rokavicah praktično ne moremo zgrabiti. Nastavljanje velikosti je sicer enostavno in ima velik razpon, ker je Leef na voljo le v eni velikosti. Čelada je zelo primerna za različne gorniške aktivnosti, od športnega plezanja, turne smuke do klasičnega alpinizma. Mogoče bi nakup odsvetoval le za najbolj intenzivno in bolj grobo uporabo, odprave, izposojanje. Za večino pa bo Leef dober nakup, če vam ustreza dizajn, dobro sede na glavo in vas ne zmoti relativno visoka cena.

Stubai Nimbus

Avstrijski Stubai je lani predstavil svojo lahko čelado Nimbus, ki predstavlja soliden izdelek iz družine čelad EPS in najboljše, kar trenutno lahko kupite pri tem klasičnem avstrijskem proizvajalcu. Nimbus je precej privlačen in udoben, z ustreznimi razporejenimi trakovi in precej dobrim zračenjem. Dve veliki odprtini sta postavljeni dokaj visoko na obod, kar pomeni več vode ali snega

Petzl Sirocco	Black Diamond Vector	Black Diamond Vapor	Camp Speed 2.0	Kong Leef	Singing rock Penta	Stubai Nimbus
94	90	150	100	110	60	89
EN, UIAA	EN	EN	EN	EN, UIAA	EN, UIAA	EN
EPP	EPS	EPS	EPS	EPS	EPS	EPS
165	240	200	268	220	205	240
2 (48–56, 53–61)	2 (53–59, 58–63)	2 (53–59, 58–63)	1 (56–62)	1 (54–61)	1 (51–60)	1 (54–62)
7	6	9	7	6	6	6
8	8	8	5	8	8	7
7	6	4	6	6	5	5
teža, robustnost, udobje, dodatki, magnetna zaponka	udobje, nastavljivost	zračnost, teža	dizajn, robustnost	teža, udobje	teža, cena, udobje, zračnost	cena
le ena barva	zaponke za svetilko	cena, robustnost	nastavljivost, trakovi, teža, zaponke za svetilko	robustnost, relativno omejena velikost, cena	trakci, velikost školjke	udobje, zračnost, robustnost
športno plezanje, alpinizem, ledno plezanje, odprave	alpinizem, ledno plezanje, odprave, gornišstvo	športno plezanje	gornišstvo, alpinizem	športno plezanje, ledno plezanje, alpinizem, odprave	športno plezanje, ledno plezanje, alpinizem, odprave	alpinizem, ledno plezanje, odprave, gornišstvo
oranžni veter	<i>Born in the USA</i>	nežnost na prepihu	podoba čustev	veliko denarja in dobra muzika	malo denarja in odlična muzika	lokalni heroj
Iglu	Iglu	Iglu	Iglu	Promontana	Anapurna	Anapurna

v slabem vremenu. Nenavadno je, da prednji rob čelade, ki je sicer običajno precej na udaru pri obrabi, ni zaščiten ter med zgornjo in spodnjo plastjo zaščite pušča tanek sloj golega stiropora, ki ob drgnjenju v skalo prav hitro zacveti. Še ena manjša pomanjkljivost spremlja oster prednji notranji rob, ob pritisku in udarcu od spredaj se namreč kar pošteno zagriže v čelo in povzroči močnejšo bolečino kot večina drugih čelad. Nastavki za naglavno svetilko so samo trije. Dva spredaj ob strani in en sam zadaj na sredini, zaradi česar nekaterih svetilk ne moremo tako enostavno namestiti. Izdelava je sicer srednje kakovostna, precej robustna, ne izstopa posebej po teži ali zračnosti. V kombinaciji z ugodno ceno pa lahko prepriča marsikaterega gornika ali plezalca.

Black Diamond Vapor

*Hlapek*¹ je najbolj *hightech* čelada ameriškega proizvajalca in

konkurira Mammotovemu Wall riderju in Petzlovemu Sciroccu pri najmanjši teži s to razliko, da je v osnovi klasične zasnove EPS. Zaradi želje po čim manjši teži in dobri zračnosti so ji navrtali veliko lukenj in na minimum stanjšali tako školjko kot polikarbonatno zaščito. Strukturo pa so zato dodatno okrepili s kevlarjem in karbonom. Rezultat je najdražja in najlažja stiroporna čelada na svetu, ki je tudi zelo udobna in zračna. Vsem superlativom navkljub ali pa prav zato se čelade držijo tudi naslednje pomanjkljivosti: robustnost je manjša kot pri večini čelad – če ne kar pri vseh stiropornih čeladah, vsak malo večji pritisk s prstom bo na njej pustil udrtino, močnejši udarci pa se bodo prej prenesli v strukturno škodo kot pri ostalih. Velike luknje, ki omogočajo neprekosljivo zračnost, so hkrati prevelike za dež in sneg. Kljukice za čelno svetilko so na voljo posebej in se namestijo po potrebi, tako da se jih lahko izgubi. Nastavitve in udobnost pa so zelo dobre, izbor barv širok, videz privlačen. Če je to edina čelada, ki jo imate, pazite

nanjo, sicer pa je bolje, da si omislite še kaj robustnejšega, zlasti če plezate tudi pozimi, Vapor pa si prihranite za težke športne vzpone v vročih dneh.

Black Diamond Vector

Black Diamond je bil sicer vedno znan po robustnih in vzdržljivih čeladah, tako da ima tudi med stiropornimi takšnega predstavnika. Vector je bolj ljudska verzija Vaporja, klasične zasnove EPS, je cenejša, robustnejša ter seveda težja in manj zračna, a še vedno primerljiva z večino ostalih čelad. Lega na glavi je udobna, nastavljivost solidna, kljub temu da so trakovi pod ušesi fiksni. Je odličen *allrounder*, ki se uvršča visoko na seznam najboljših čelad na trgu v zadnjih letih. Nekoliko moti relativno visoka cena in v primerjavi z najboljšimi nekoliko slabše robustnost, nastavljivost in zračnost. Odlikujejo jo pa oblika, funkcionalnost in udobje. Primerna je za kakršnekoli gorniške aktivnosti in za vse, ki iščejo všečno, sodobno, široko uporabno in kakovostno čelado. ●

¹ Vapor (ang.) – para, hlap

Minimalne spremembe

Planinska članarina v letu 2017

Zdenka Mihelič

Ob koncu leta že razmišljamo o izzivih in ciljih v prihodnjem letu. Ne samo o poslovnih, ampak tudi ali predvsem osebnih. Mednje zagotovo sodijo tudi želje po vzponih in poteh, ki jih še nismo prehodili, si jih že dolgo želimo ali nas enostavno vleče tja iz neznanega razloga.

Da bi svoja udejstvovanja izvedli čim varneje, moramo v prvi vrsti za to poskrbeti sami. Najprej z dobro pripravo na vseh ravneh, prav tako pa lahko veliko naredimo, če se včlanimo v planinsko organizacijo, saj imamo poleg različnih ugodnosti glede na izbrano kategorijo članstva vključeno zavarovanje za nezgodno smrt pri planinski dejavnosti, zavarovanje za invalidnost pri planinski dejavnosti, zavarovanje za stroške reševanja v tujini s 24-urno asistenco in zdravstveno asistenco za tujino ter zavarovanje odgovornosti v gorah tujine. Med ugodnostmi naj opozorimo na popuste pri prenočevanju v planinskih kočah doma in v kočah trinajstih evropskih organizacij, popuste v različnih športnih trgovinah in pri storitvenih dejavnostih, dvajsetodstotni popust pri nakupu edicij Planinske založbe PZS in enak popust pri obisku Slovenskega planinskega muzeja. Ne gre spregledati, da si lahko kot član PZS našo revijo, edino tovrstno v Sloveniji, naročite po kar za četrtnino nižji ceni.

Višina članarine in kategorije članstva tudi v letu 2017 ostajajo enake. Članarina PZS kategorije A vsebuje največ ugodnosti in najvišje zavarovalne vsote pri omenjenih zavarovalnih kritjih ter je namenjena predvsem polnoletnim osebam, aktivnim obiskovalcem domačih in tujih gora, priporočena cena je 55 evrov. Za odrasle, aktivne obiskovalce domačih in tujih gora z osnovnim obsegom ugodnosti priporočajo kategorijo B, ki znaša 25 evrov. Ostale kategorije so še B1 (18,50 evra) za planince, starejše od petinšestdeset let, z osnovnim obsegom ugodnosti; S+Š (16 evrov) – srednješolec ali študent do vključno šestindvajsetega

leta starosti; P+O (7 evrov) – predšolski ali osnovnošolski otrok in mladostnik; OPP (7 evrov) – oseba s posebnimi potrebami, brez poslovne sposobnosti. Pri vseh kategorijah, razen pri B1, velja za člane družine družinski popust. Novi član mora s članarino poravnati tudi člansko izkaznico (2 evra). Ne pozabite, da se storitev 24-urne asistencije za organizacijo reševanja v tujini in zdravstvene asistencije za tujino aktivira ob 24. uri istega dne, če so bili podatki vneseni v Navezo do 11. ure.

Vse popuste, ugodnosti, zavarovanja (obseg in kritje) lahko preverite na spletni strani PZS, <http://pzs.si/vsebina.php?pid=2>. Kakšne so novosti pri planinski članarini v prihajajočem letu, smo povprašali predsednika odbora za članstvo PZS Toneta Jesenka. "Zavarovanje članov PZS tudi v letu 2017 ostaja pri Zavarovalnici Adriatic Slovenia, s katero je bil sklenjen aneks k pogodbi, v njej je dodatno urejeno zavarovanje za člane planinskih društev v tujini (v letu 2017 velja za državljane Avstrije in Italije asistencija za reševanje v gorah tudi v državi stalnega prebivališča, torej v Avstriji oz. Italiji); bolj jasno je opredeljeno turno kolesarjenje, med aktivnosti, za katere velja člansko zavarovanje, pa je dodano tudi turno deskanje na snegu," našteje Jesenko nekaj novosti. K turnemu kolesarjenju se uvršča kolesarjenje po asfaltnih, makadamskih, gozdnih, poljskih ter drugih poteh in stezah ob uporabi za ta namen primerne kolesarske opreme in obleke. Nesreče na urejenih cestah za motorna vozila in na kolesarskih stezah v urbanih okoljih niso vključene v zavarovalno kritje, razen v primerih,

Varno v gorah vedno in povsod
Foto: Zdenka Mihelič

ko se nesreča zgodi v okviru turnokolesarske ture do vključno šeste stopnje težavnostne lestvice. Med partnerje je PZS vključila še Delavsko hranilnico, kjer popusti niso fiksni, ampak bodo določeni v posameznih akcijah.

Novost je tudi, da se lahko poleg zamejskih planinskih društev v PZS vključijo tudi druga planinska društva s sedežem v tujini, ki izpolnjujejo pogoje za včlanitev v PZS. Ta kategorija je sedaj kategorija 'B/člani društev v tujini' in znaša 13,75 evra.

Za planinska društva je nekaj novosti pri informacijskem sistemu Naveza, ki je obvezna za vsa planinska društva, društva pa naj vse nasvete in navodila skrbno spremljajo na spletni strani PZS. Društva, ki letno presegajo pet tisoč evrov pridobitnega prometa, morajo skladno z računovodskimi pravili vsakomur, ki plača članarino, izdati račun. "Še ena novost, ki jo prinaša članarina PZS za prihodnje leto, je, da z letom 2017 PZS ukinja stare izkaznice, ki so vključevale fotografijo člana in na katere so se podatki člana vpisovali ročno. V prehodnem obdobju so veljale tako stare kot nove izkaznice, v letu 2017 pa prehajamo zgolj na nove izkaznice, ki so sedaj že uveljavljene in razširjene," je še dodal Tone Jesenko, predsednik odbora za članstvo PZS.

V eno izmed 287 društev, klubov in postaj GRS in s tem v planinsko organizacijo se lahko včlanite pri njih neposredno, lahko pa to storite tudi v pisarni PZS, Dvorakova 9, Ljubljana v času uradnih ur, na sejnih, srečanjih, prireditvah in drugih dogodkih, kjer je PZS prisotna s stojnico, pri poslovnih partnerjih (Petrol, Selectcard ...) in na spletni strani www.clanarina.pzs.si.

Minilo je četrto stoletje od postavitve

Spomenik Jakobu Aljažu

Mihael Kersnik

Oj, Triglav, moj dom, kako si krasan, kako me izvabljaš iz nizkih ravan ... Foto: Mihael Kersnik

Janko Mlakar je v svojih spominih zapisal, da je bil župnik Jakob Aljaž rojen dne 6. 7. 1845 v Zavrhu pod Šmarno goro, umrl dne 4. 5. 1927 na Dovjem, idealni Slovenec, navdušen planinec in mehkočutni pevec. Janez Svobljak je v župnijski kroniki zabeležil, da je bil Aljaž slovenski genij, duhovnik, neutrudni graditelj, glasbenik, učitelj, politik, prosvetni delavec, publicist, izumitelj, bančnik, zdravnik, psiholog, večni načrtovalec, zagrizen bojevnik proti nemštvu, vnet častilec Matere božje, povsod zaveden, goreč in pokončen Slovenec. Domačin France Voga je dodal, da je bil Aljaž univerzalen človek, ki ga ni zanimalo le dušno pastirstvo, pač pa vse, od glasbe do visoke tehnike. Na Dovjem se je ukvarjal s široko paleto dejavnosti, ki je potrebna skupnosti.

Pokopan je na dovškem – triglavskem pokopališču ob vhodu v zakristijo farne cerkve. Na nagrobni plošči so vklesani verzi:

"Vsako jutro v zarji novi
Naši zažare vrhovi –
Gledajo – kdaj prideš spet –
Ki si bil jim varih svet:
Naš triglavski kralj Matjaž –
Župnik z Dovjega – Aljaž."

Kipar Nebojša Mitrić

Spomenik Jakobu Aljažu na Dovjem je darilo akademskega kiparja Nebojše Mitrića. Kipar je bil doma iz Beograda in po narodnosti Srb, živel je s Slovenko in pogosto prihajal v Kranjsko Goro. Zelo je bil navdušen nad lepoto Zgornjesavske doline in gora, ki krasijo dolino. Rojen je bil leta 1931, umrl pa nepričakovano 23. 8. 1989 v Beogradu, le nekaj dni pred odkritjem spomenika.

V Srbiji je postavil več vidnih skulptur, križ na cerkvi Sv. Save, izdelal je plakete olimpijskih iger v Sarajevu, v Sloveniji pa poleg Aljaževega spomenika kip Kekca ob hotelu Lek v Kranjski Gori in doprsko podobo pisatelja Josipa Vandota ob rojstni hiši v Kranjski Gori.

Mitrić je s prijateljem Mijem Dasovićem leta 1987 obiskal župnika Franceta Urbanijo na Dovjem. Takrat so podali predlog takratni SZDL Dovje-Mojstrana, da je imenovala člane odbora, ki smo¹ izpeljali vse potrebno za izdelavo, postavitve in odkritje spomenika 27. 8. 1989. Člani odbora za postavitve spomenika smo se večkrat srečali s kiparjem in ga spoznali kot umirjenega in ljubeznivega umetnika. Pripovedoval nam je, kako je občudoval obsežno Aljažovo delo. Po pogovorih z njim sem se prepričal, da je kipar globoko čustven in močno spoštuje Aljažovo ustvarjanje v glasbi, cerkvi in gorah. Očitno je bilo, da je prebral različne zapise, saj je poznal Aljažovo glasbeno ustvarjanje, narodnostno zavedno delo, prijateljstvo s sodobniki in planinsko delovanje. Vse to delo je kiparja tako pritegnilo, da se je odločil zaslužnemu župniku izdelati spomenik in ga podariti našim ljudem.

Oblikovanje spomenika

Mitrića smo vprašali, kako bo upodobil Aljaža, on pa je spraševal nas, kako bi bilo najbolje, da bi zajel vse njegove aktivnosti. Nato nam je po daljšem premisleku pojasnil, da spomenik ne bo prikazoval Aljaža posebej kot glasbenika. Omenil je, da je Glasbena matica iz Ljubljane na stolpu cerkve na Šmarni gori postavila zelo lepo obeležje, na katerem so ob podobi Aljaža prikazane note in drevo s ptički ter ob harfi zapisani čudoviti verzi:

*"Triglavski župnik, ljubil si višine,
po njih si romal, molil, pesmi pel,
premnogo src za njih lepoto vnel,
zdaj Ti hvaležne hranijo spomine."*

¹ Mihael Kersnik je bil vodja odbora za postavitve spomenika.

Kipar je dodal: "Mi ne bomo naredili Aljaževega spomenika, mi mu bomo postavili spomenik!" Kakšna pa je razlika? Ali bo Aljaža upodobil tako, kot je viden na fotografijah, ali pa kako drugače? Od kiparja smo pričakovali pojasnilo, kako si je oblikovanje zamislil.

Preden je Mitrić izdelal manjši Aljažev kipec v mavcu, je pojasnil, da je pogosto razmišljal, kako bi oblikoval njegovo podobo. Veliko je razmišljal, kako naj oblikuje roki: dvignjeni v pozdrav, spuščeni ob telesu, nagnjeni v neko smer? Ko je prinesel osnutek spomenika v mavcu na Dovje spomladi leta 1988, nam je izročil zapis, ki ga še nismo objavili: "Zahvaljujoč župniku z Dovjega, vsem zaslužnim ljudem iz tega kraja in vsem, ki spoštujejo Aljaža, smo se zbrali pred osnutkom spomenika Jakobu Aljažu junija 1988, leto pred stoto obletnico prihoda župnika Aljaža v ta kraj in šestdeset let po njegovi smrti.

Smo srečna generacija! Nam je pripadla vloga, da postavimo spomenik Aljažu. Osnutek je pred nami, sedaj je naša naloga, da željo ostvarimo, ne zaradi nas, to je naš dolg do slavnega predhodnika in darilo zanamcem.

Spomenik je zamišljen kot tri metre visok bronast kip Aljaža ob poti na Dovje, nad Mojstrano, obrnjen proti Triglavu, z roko in pogledom vabi proti Triglavu in višinam. Kot človek svojega časa, starejši, ljubitelj planin, duhovnik, njegova dvignjena roka ni samo klic, je več od tega! To, kar si zamišljamo, ni Aljaž, to je spomenik Aljažu – ohranitev spomina njemu in vam."

Pojasnilo kiparja glede oblike in pomena spomenika

Mitrić je dodatno pojasnil, kako je oblikoval spomenik. "Spomenik sem oblikoval tako, da prikazuje Aljaža kot močnega, odločnega in ponosnega moža. Oblečen ima gosposki suknjič, ki pa je odprt, kar kaže njegovo odprtost in življenjsko širino. Obut je v gosposke škornje in ne v čevlje, kar poudarja njegov odnos do gospode. V levi roki ima kratko palico, ki mu daje dodatno moč in stabilnost. Je pa tudi znamenje opore, kot jo je pri svojem delu imel pri dobrih ljudeh."

Aljaževa glava je oblikovana po kiparjevi zamisli, zlasti oči so oblikovane kot močne in prodorne, z ostrim in odločnim pogledom naprej, proti Triglavu in še višje. Je brez pokrivala, a kakšno pokrivalo naj bi imel? Ni ga namreč želel oblikovati podobno s klobukom na glavi, kot jih imajo štirje srčni možje v Bohinju

ali Kugy v Trenti – da ne bi bil videti kot njihova kopija. Posebej nam je pojasnil: "Na spomeniku sta dva elementa, ki prikazujeta, da je bil duhovnik. Prvo je na vratu oblikovan talar in drugo rahlo upognjena in proti goram obrnjena desna roka, ki je z dlanjo in prsti oblikovana tako, kakor da blagoslavlja."

Aljaževa desna roka je res oblikovana, kot bi blagoslavljala. Lahko si ogledamo na sliki Sv. Cirila in Metoda v farni cerkvi na Dovjem, ki jo je dal izdelati Jakob Aljaž, kako je tam podobno naslikana roka Sv. Cirila, ki blagoslavlja. Predstavljati si moramo, kako duhovnik z roko naredi križ pri blagoslovu. Najprej navpično navzdol, nato pa od leve proti desni. Zadnji del blagoslova prikazuje tudi roka na spomeniku. S tako prikazano kretnjo Aljaž blagoslavlja te kraje, gore in ljudi pred seboj. Že slavnostni govornik ob odkritju spomenika Matjaž Kmecl je omenil, da "blagoslova kaže Aljaževa roka".

na zgodovinskih posnetkih, seveda takoj zaznamo razliko, da gre za nekaj popolnoma drugega. Kipar je rekel, da niti ni bil presenečen nad takimi izjavami, saj se rade pojavijo med ljudmi, in da se je zavedal tudi možnosti takih razlag pri površnih opazovalcih, toda vsaka dilema glede pozdrava tu odpade. Žal pa je tako, da se take in podobne domislice rade zakoreninijo in mečejo senco na tega odličnega in narodno zavednega človeka ... Na podlagi mavčnega modela je bil nato izdelan tudi pravi bronasti spomenik. Ulili so ga v Srbiji, v livarni blizu Niša. Kip je pripeljal na Dovje s tovornjakom domačin, Mitharjev Slavko z Dovjega.

Lokacija spomenika

Z Nebojšo Mitrićem smo posamezni člani odbora hodili po Dovjem in Mojstrani in se pogovarjali, kje bi postavili spomenik. Na pokopališču je kipar videl, da ima Aljaž lepo spominsko obeležje. Menil je, da ne bi bilo primerno, da se to podvaja. Ni se mu

Prava in druga, povsem neposrečena razlaga pozdrava

Med ljudmi sta se še pred postavitvijo spomenika pojavila dva pogleda glede upodobljene kretnje roke. Prvi je, da Aljaž kaže na Triglav, kar slišimo še danes. Hiter pogled na spomenik res nakazuje, da Aljaž kaže proti goram, da nekako pozdravlja lepote gorskega sveta, ki ga je v viharjih časih pomagal ohraniti Slovencem. Ta razlaga je edino pravilna, čeprav se je zaradi dvignjene desnice pojavila tudi verjetno le v nespametni šali izrečena trditev, da ponazarja zloglasni pozdrav, ki so ga s seboj prinesli okupatorji med drugo svetovno vojno. Če pogledamo Aljažovo roko in pozdrav

Množica planincev, zbrana na dan svečanega odkritja spomenika pred petindvajsetimi leti.

Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

zdelo najbolj posrečeno niti ob poti do pokopališča, po kateri je Aljaž pogosto hodil v cerkev, saj bi s tem poudarili le njegovo duhovniško dejavnost. Iz podobnega razloga se mu ni zdela posrečena niti lokacija tik ob župnišču. Mitrić je poudaril, da je Aljaž ustvarjal na več področjih, bodrilno in ponosno: na duhovnem, cerkvenem, kulturnem, planinskem, glasbenem, predvsem pa pri bujenju narodne zavesti. Mnenje kiparja je bilo zanimivo za nas,

Aljaževa iztegnjena desnica kaže na slovenske gore, ki jih je pred več kot stoletjem pomagal obraniti pred naraščajočim nemškim nacionalizmom. Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

zlasti glede slovenske narodne zavesti, saj je bil kipar po narodnosti Srb. Očitno pa je bil velik prijatelj naše domovine in dober poznavalec Aljaževega delovanja. Kaj pa, če bi spomenik postavili sredi Dovjega? Saj je deloval v župniji Dovje, smo menili. Kipar ni bil navdušen: "Saj verjetno menite, da spomin na Aljaža ne pripada le domačinom, temveč tudi drugim ljudem."

Spomnim se, da so na enem izmed zborov občanov predlagali še dve novi lokaciji: v Mojstrani ob cesti v Vrata in ob spodnjem ovinku mojstranske Gobe, na travnem robu nad bivšo železniško progo. Kipar se tudi s tema ni strinjal. Mojstrane ni želel izbrati iz istega razloga kot Dovjega, glede Gobe pa je menil, da je že preveč oddaljena od kraja Aljaževega največjega ustvarjanja. Pojavila se je tudi ideja o postavitvi v Vratih, blizu Aljaževega doma. Dolina Vrata je bila zanj najlepša, ideja je bila všeč tudi kiparju, vendar je pripomnil, da bi spomenik raje postavili na mestu, kjer bi bil dostopen in viden tudi pozimi.

Aljaž končno najde svoje sedanje mesto

Ob ponovnem pregledovanju lokacij je kipar predlagal sedanjo in jo pojasnil:

"Aljaž je bil duhovnik. Njegove obveznosti so bile predvsem med domačini v župniji Dovje, in to v farni cerkvi Sv. Mihaela na Dovjem in podružnični cerkvi Sv. Klementa v Mojstrani. Ta lokacija leži točno na liniji med obema cerkvama. Njegovo ustvarjanje je bilo v župnišču na Dovjem (verouk, srečevanje z domačini, gosti ter prijatelji, glasbeno ustvarjanje). Ustvarjal je tudi v Vratih (postavitev Aljaževe koče, prvega Aljaževega doma in sedanjega Aljaževega doma) in na Triglavu (postavitev Aljaževega stolpa, gradnja koče in kapelice na Kredarici). Njegov pogled pa ni bil usmerjen le na pokrajino, na gore, pač pa še višje, proti Bogu." Tako je kipar pojasnil svojo linijo med župniščem na Dovjem in samim Triglavom. Stičišče obeh linij je nad glavno cesto Jesenice-Kranjska Gora, ob odcepu lokalne ceste na Dovje, kjer smo spomenik Jakobu Aljažu tudi postavili.

Spominski Aljaževi dnevi

Ko smo na srečanjih z domačini pojasnili kiparjevo izbiro lokacije, ni bilo več nobenih pripomb. Še znani profesor iz Mojstrane je pomirljivo pripomnil: "Če imate Dovžani in Mojstrančani cerkvi na polju, pa še Aljaža imejte." Lokacija spomenika je bila na splošno dobro sprejeta, kar je zapisala tudi Erna Meško v svoji knjigi *Še bi vam rada povedala*, izdani leta 1992.

Pri prireditvi ob odkritju spomenika so nam veliko pomagali predstavniki in pevci Glasbene matice iz Ljubljane. Z njimi je potekal pogovor, da bi ob vsaki

obletnici Aljaževega prihoda na Dovje v naših krajih pripravili prireditev, s katero bi počastili spomin na njegovo veliko delo, da bi pripravili vsaj pevsko prireditev, na kateri bi sodelovali pevski zbori iz vse Slovenije ali celo zamejstva. Prireditve bi bile v kulturnem domu na Dovjem ali v dovški cerkvi, kjer bi lahko vključili še igranje na Aljaževe orgle. Lahko pa bi pevske prireditve pripravili v Vratih, kjer bi ob kapelici postavili odre za sodelujoče. Na podlagi te ideje organizirajo na Dovjem, v Mojstrani in Vratih Aljaževe dneve vsako leto konec avgusta.

Zaključek in zahvala

Ob petindvajseti obletnici odkritja spomenika Jakobu Aljažu nismo pripravili posebne prireditve. V okviru Aljaževih dni je potekal pohod v spomin velikemu ljubitelju gora in planinske zgodovine Avgustu Delavcu. V KUD Jaka Rabič, ki je v letu 2014 praznovalo stoletnico delovanja, so se v okviru prireditev spomnili tudi Aljaža in njegovega dela na kulturnem področju. Zahvaljujem se vsem članom odbora za postavitev spomenika, vsem domačinom, planincem, podjetjem, planinskim društvom po Sloveniji in zamejstvu, ki so finančno podprli ter na različne načine sodelovali in pomagali pri izvedbi projekta. V posebno veselje mi je Aljažev vpliv pri ljudeh, ki spoštujejo njegovo delo in ohranjajo spomin nanj v njegovi domači občini Medvode, v okviru prireditev praznika občine Kranjska Gora in seveda v času vsakoletnih prireditev Aljaževih dni. ●

Nepozabno je zarisati dolgo vijugasto sled

Predstavitev stalnih sodelavcev revije: Mitja Peternel

Kaj ste po izobrazbi in s čim se preživljate, oziroma kaj bi najraje počeli za preživljanje?

Po izobrazbi sem strojni tehnik. V strojništvu delam že več kot četrto stoletje. Sedemnajst let sem si kruh služil v Sloveniji, zadnjih devet pa v sosednji Italiji, pod vznožjem Mangarta in Mangartskih jezer. Trenutno sem zaposlen v podjetju Kito Chain Italia kot predstavnik vodstva za kakovost. Čeprav je delo zelo raznoliko in zanimivo, pa obenem zahteva veliko odgovornosti ter strokovnega znanja. Zato bi, če bi se mi ponudila priložnost, v prihodnosti prav gotovo sprejel službo, povezano z gorami.

Kaj najraje počnete v prostem času?

V prostem času se najraje odpravim v naravo. Poleti jo raziskujem peš ali na gorskem kolesu, pozimi pa na tekaških, predvsem pa na turnih smučeh. V preteklosti sem več časa namenil skalnemu in lednemu plezanju. Izziv so mi predstavljale najtežje zavarovane poti ter alpinistični smuki. V gorah sem preživel skoraj ves svoj prosti čas. Z rojstvom dveh sinov so se moje hribovske aktivnosti precej omejile. Še posebej zaradi mlajšega sina Luka, kateremu so teden dni pred njegovim prvim rojstnim dnevom presadili srce. S tem je življenje predme postavilo nove izzive ...

Kakšna je vaša povezava z gorami?

Otroška radovednost me je že v mladosti povezala z gorami. Odraščal sem v času uspešnih jugoslovanskih odprav v Himalaji. Po vzponu na Everest smo se otroci želeli poistovetiti z našimi najboljšimi alpinisti. Po grapah smo se vzpenjali proti vrhu takrat domačega Vrtaškega Slemenca ter se prelevili v Nejca Zaplotnika, Andreja Štremfija, Vikija Grošlja ... Ko sem odrasel, sem v gorski svet začel zahajati z namenom raziskovanja ter sprostitve. V začetku sem spoznaval krušljive vrhove domače Martuljkove skupine, pozneje sem si obzorje razširil najprej na Zahodne

Karavanke ter Vzhodne Julijske Alpe, nato pa še na Zahodne Julijske Alpe, Visoke Ture, Zahodne Alpe in Dolomite. Zadovoljen sem, da sem veliko nepozabnih trenutkov preživel v hribih.

Vaš najljubši kotiček/najljubša aktivnost v gorah?

Pred leti mi je bil najljubši kotiček krnica Za Akom, obdana s strmimi stenami Kukove špice, Škrnatarice, Široke peči, Dovškega križa, Oltarja ter Male in Velike Ponce. Včasih ni bilo sezone, da bivaka III ne bi tudi večkrat obiskal, pomladi s turnimi smučmi, poleti v gornjskih čevljih ali plezal-kah ... Zato se že veselim selitve v Gozd Martuljek oziroma v Rute, kjer bom najlepšo kuliso Julijcev lahko nenehno občudoval ter se s spomini vračal v preteklost.

Z leti so se moja gornjska obzorja razširila, cilji pa spremenili. Kot velikemu ljubitelju turnega smučanja mi sedaj srce zaigra ob pogledu na neskončno prostrano pobočje, prekrito s pršičem. Nepozabno je zarisati dolgo vijugasto sled v mehko snežno površino, še posebej če je ožarjena s škrlatnimi žarki zahajajočega sonca.

Vaš moto v življenju je ...?

Kot večini hribovcev je tudi meni osnovno gornjsko in tudi življenjsko vodilo nepozaben stavek, ki ga je v svoji knjigi Pot zapisal Nejc Zaplotnik: "Kdor išče cilj, bo ostal prazen, ko ga bo dosegel. Kdor pa najde pot, bo cilj vedno nosil v sebi."

Kako ste začeli sodelovati s Planinskim vestnikom?

Ko sem bil načelnik Mladinskega odseka Mojstrana, smo leta 1997 organizirali mednarodni tabor mladih planincev Alpe Adria Alpin. Kot vodja tabora sem pripravil poročilo, ki je bilo objavljeno v *Planinskem vestniku*. Naslednji članek sem pripravil kot predsednik PD Dovje - Mojstrana o družabnem srečanju društva, nato pa za desetletje prekinil

sodelovanje. A le kot pisec in ne kot bralec. Moji sedanji članki niso več kronološki, ampak so povečini povezani z mojo najljubšo dejavnostjo v gorah – turnim smučanjem. Na osnovi vodnika *Najlepši turni smuki avstrijske Koroške* sem pripravil nekaj predstavitev zanimivih smučarskih vrhov ali področij sosednje dežele.

Zakaj radi sodelujete s Planinskim vestnikom?

Že kot osnovnošolski fantič sem ga redno prebiral. Ob aktivnemu ukvarjanju z gorništvom pa sem poleg branja najbolj priljubljenih alpinističnih knjig in vodnikov ideje za svoje cilje vedno iskal tudi v *Planinskem vestniku*. Še vedno z zanimanjem preberem kak poučen in zanimiv članek. Nekateri pisci imajo resnično izjemen talent za pisanje leposlovnih prispevkov o gorskem svetu. Tudi sam sem vesel, če kateri izmed bralcev pohvali moj prispevek. Trud in čas, ki sem ga vložil v pripravo, je s tem poplačan. ●

Skyfall.

Ko je Jérémie Heitz, vrhunski športnik in član naše profesionalne ekipe, na Hohbärghornu postavil na preizkus gravitacijo, je bil dobro pripravljen in je vedel, kaj počne. Poleg tega je vedel, da se lahko popolnoma zanese na svojo opremo. Za smučarje prostega sloga: www.mammut.swiss

Ljubljanski planinci so tudi plesali

50 let Meddruštvenega odbora PD Ljubljane Marinka Koželj Stepic

Meddruštveni odbor planinskih društev (MDO PD) Ljubljane praznuje letos lep jubilej – 50 let delovanja. MDO PD Ljubljane je nastal na osnovi koordinacijskega odbora 16. januarja 1966. Takrat je bilo vključenih dvajset društev iz Ljubljane in širše okolice od Kamnika, Medvoda do Kočevja in Novega mesta. V tistih časih je bilo planinstvo v Sloveniji v polnem razmahu, planinska društva so ustanavljali v mnogih delovnih organizacijah in tudi v manjših krajih.

Ze leta 1970 so izdali prvi zbornik. V njem so se predstavila nekatera planinska društva, ki so bila takrat vključena v MDO PD Ljubljane. Predvsem so zanimive uvodne misli takratnega predsednika Planinske zveze Slovenije (PZS) dr. Mihe

Potočnika. Ugotavljal je, da planinci ne le zahajajo v gorsko naravo, temveč redno delujejo med drugim v sindikatih, v mestni in občinski skupščini, v krajevnih skupnostih in raznih drugih društvih. Ugotavljal je, da so planinci povsod cenjeni kot požrtvovalni in vestni delavci

pa tudi dobri občani. Predlagal je, naj MDO PD Ljubljane ustvari trajno sodelovanje s skupščinami mesta in mestnih občin ter njihovimi sveti za telesno kulturo na eni strani in z mestno zvezo za telesno kulturo na drugi strani. Prav tako je predlagal akcijo, da bi planinska društva v Ljubljani dobila svoj društveni dom, ki naj postane središče delovanja in shajanja ljubljanskih planincev. Lepo bi bilo v Ljubljani, po možnosti na Gradu, urediti planinski muzej.

Hudomušna slika na vabilu za prvi planinski ples planincev ljubljanskega območja Arhiv MDO PD Ljubljane

DOPUSTOV JE KONEC

Ali ste že pozabili na planinski ples?

Kajti prostih mest je še nekaj, zato pohitite s prijavo!

Da pa vam osvežimo spomin, vam ponovno sporočamo, da bo planinski ples, ki smo ga poimenovali "iz planinskega nahrbtnika" – 25. novembra 1989 v hali A Gospodarskega razstavišča v Ljubljani.

Za zabavo bo skrbel znani ansambel NIKA ZAJCA, ki osrečuje poslušalce Radia Ljubljane v Lojtrovi domači, za ostalo zabavo pa bo skrbela še vrsta priznanih pevcev in igralcev. Načrtujemo tudi bogat srečolov.

Na planinski ples boste lahko prišli kar v planinski opre- vi in z nahrbtnikom, ki ga najraje nosite v planine, seve- da sedaj napolnjen z dobrotami iz domače kuhinje. Priporo- čamo vam, da s seboj vzamete tudi nekaj svežega osebnega perila, ker bo ob prijetni zabavi marsikatera majica moč- no oznojena.

Glede na to, da je za ples veliko zanimanja, vas ponovno vabimo, da ugotovite možnost vaše udeležbe, kajti vstop- nica za planinski ples je tudi lahko darilo vašemu delav- nemu odborniku.

Cena vstopnice po osebi je 50.000 dinarjev.

Pričetek plesa bo ob 19.00 uri na GR, kjer boste tudi la- ko parkirali svoja osebna vozila.

Prijave sprejemamo na naslov: Meddruštveni odbor planin- skih društev ljubljanskega območja, Dvorčakova 9, 61000 LJUBLJANA; z naročilnico, kjer navedite število sedežev, ki bi jih želeli kupiti.

Planinski pozdrav!

PRIPRAVLJALNI ODBOR ZA
PLANINSKI PLES

Oživitvi je treba planinske kulturne in družabne prireditve v Hali Tivoli ali na Gospodarskem razstavišču, planinska predavanja, planinske koncerte in podobno. Za ljubljanska društva je treba pripraviti manifestacije mladine, kot so orientacijski pohodi s startom in ciljem v središču Ljubljane. Pripraviti je treba skupinske izlete in pohode v gorovja drugih jugoslovanskih republik ter na Koroško in v Benečijo.

Planinci ljubljanskega območja smo marsikateri predlog dr. Mihe Potočnika udeležili, nekaj je ostalo za poznejše rodove, marsikaj pa v današnjem času zaradi načina življenja ni izvedljivo. Prvi veliki planinski ples so organizirali 14. februarja 1970 v prostorih Gospodarskega razstavišča v Ljubljani. Zanimivo je bilo zbiranje dobitkov za veliki srečelov. Prispevki so bili raznovrstni in so odražali dejavnost darovalca. Nabiralci prispevkov v blagu in gotovini so hodili po lokalih v središču mesta in tudi po delovnih organizacijah. S seboj so imeli pole, kamor so vpisovali zaporedno številko, naziv darovalca, predmet ali znesek, vrednost in podpis. Tako je bila izključena vsakršna skušnjava po odtutitvi kakega vabljivega predmeta. Med darili so bili predmeti, ki danes ne pomenijo ničesar, takrat pa so bili prava dragocenost.

Damsko frizerstvo s Cankarjeve je darovalo lak za lase, maskaro za trepalnice in štiri svinčnike za senčenje obrvi. Med darili so bili tudi ženska torbica firme Toko, garnitura zavornih oblog za zastavo 750 firme Azbest, predpasnik šivilje Mare Hvasti, liter slivovke firme Droga, par čevljev čevljarja Talana, pet kosov barvnih dia filmov firme

Fotomaterial, tri gajbice po dvajset steklenic piva Pivovarne Union, pol kubičnega metra žamanja firme Kurivoprodaja, kupon za šest fotografij Foto Potrč, dva nedrčka salona Lipnik, petnajst steklenic olja Oljarne Domžale, 180 jajc Perutnine Zalog, pet denarnic Marte Okršlar, osem-litrski grelnik firme Tiki in še bi našli kakšno zanimivo darilo. Koliko so bila takrat vredna posamezna darila? Čevljar Talan je prispeval en par čevljev po meri. Ti so bili ocenjeni na 40 dinarjev. Zbrali

Oblekla sta nove planinske srajce in tudi pumparice so bile sveže oprane. Pulover in dokolenke so bile domače izdelave v obvezni rdeči barvi. Bila sta prav lep planinski par.

so tudi precej gotovine. Ves dohodek planinskega plesa je bil porabljen izključno za planinsko dejavnost ljubljanskih planinskih društev. Tako so lahko organizirali množične izlete v naravo in pokrili del stroškov prevoza. Pripravili so razna predavanja s planinsko tematiko in podobno.

V vabilu za ples je pisalo, da je priporočljivo, da pridejo planinci in planinke v planinski opravi in z nahrbtnikom, seveda napolnjenim z dobrotami iz domače kuhinje. Sledilo je še priporočilo, naj vzamejo s seboj rezervno srajco, saj se bodo na plesu prav gotovo pošteno oznojili. Jože je sebe in Marico takoj prijavil pri svojem planinskem društvu. Potem so nastale "težave". Marica si ni predstavljala plesa v gozdarjih, saj je bila

navajena na ples v salonarjih. Jože jo je s težavo pregovoril, češ kaj pa če ti malce neroden planinec z gozdarji stopi na tvoj salonarček? Tako je bila rešena prva ovira. A že se je pojavila druga. Kaj dati v nahrbtnik? Za koliko oseb hrane? Kdo še pride iz društva? Da ne bi bilo težav, sta se odločila, da bosta napolnila oba nahrbtnika.

Marica je spekla pravo orehovo potico in kar cel kolač skrbno zavila in položila v svoj nahrbtnik. Ni zaupala Jožetu, da bo z nahrbtnikom, v katerem je potica, ravnal dovolj skrbno. Jože naj raje poskrbi za pijačo in šunko. Priložila je še nekaj doma narejenih piškotov in dober domač kruh. Težko sta pričakovala tisti večer. Oblekla sta nove planinske srajce in tudi pumparice so bile sveže oprane. Pulover in dokolenke so bile domače izdelave v obvezni rdeči barvi. Bila sta prav lep planinski par. Ples, zabavne točke, pevci zabavne in narodne glasbe so vzradostili več kot 2000 planincev. Rajali in veselili so se do jutranjih ur, saj niso mogli domov prej, preden so pojedli in popili prineseno. Tudi drugi so namreč prinesli domačih dobrot in pijače za celo omizje. Domov pa so odnesli zanimive dobitke srečelova. Opisani dve značilnosti delovanja ljubljanskega meddruštvenega odbora planinskih društev pred več kot štirimi desetletji se starejši še spominjate, mlajši pa verjetno le zmigujete z glavami, češ pa taka zabava in nenavadne ideje predsednika PZS. Res je, danes živimo v drugačnih časih. Delo v našem meddruštvenem odboru PD z zdaj vključenimi 44 planinskimi društvi in klubi ljubljanskega območja se je spremenilo, še vedno pa je na prvem mestu gibanje in druženje planincev, le da zdaj v drugačni obliki. ○

BOVEC
OUTDOOR
FILM
FESTIVAL

WWW.BOFF.SI

Občina Bovec

FILMI, FILMSKA DELAVNICA, PREDAVANJA,
KNJIŽNI SEJEM, RAZSTAVE, KONCERTI, IZLETI, TEST SMUČI...
VEČ NA: WWW.BOFF.SI

Rudnik mangana na Begunjščici

Jerca Praprotnik, Aleksander Kastelic

"Prelepa zelena Begunjščica, zame najlepša si vseh gora ..." so v svoji pesmi prepevali legendarni Avseniki, ki so lepoto Begunjščice in Karavank nasploh počastili v številnih ponarodelih skladbah. Opevano z gotovostjo drži. Poleg navdiha za umetniško ustvarjalnost pa območje Begunjščice s svojo izredno bogato zakladnico narave in osupljajočimi razgledi gornika ne pusti ravnodušnega, posebej, če ga bogati še geološka duša. Narava vseprek ponuja zvedavemu popotniku veliko geoloških zanimivosti, poleg litoloških in tektonskih še v obliki fosilnega zapisa. Da bi si ogledali vsaj del tega naravnega bogastva, je dovolj opraviti triurno krožno pot s Poljske planine, 1180 m, do najvišje točke pri Roblekovem domu, 1657 m. Pot nas mimo travnikov in skozi gozd po južnem pobočju Begunjščice popelje do pisano obarvanih kamnin. Verjetno si je že ne malokd ob rdeči in rjavi barvi kamnin rekel: "Rja!" In deloma je imel prav! Rdeče, včasih vijolične, velikokrat pa tudi črne kamnine res vsebujejo železo, vendar poleg tega tudi mangan.

Mangan so na Begunjščici odkrili naši predniki že v začetku 19. stoletja in ga odkopavali od leta 1861 do leta 1915. Na Begunjščici so pridobili kar devetinsedemdeset odstotkov vseh slovenskih manganovih rud, kar znaša približno sto trideset tisoč ton rude v 1986 metrih izkopanih rogov. Rudnik s štirimi vhodi je bil tik ob markirani planinski poti med Roblekovim domom in planino Prevala, na višini 1330 metrov. Vhodi in ostanki rogov so vidni še danes, a je plazenje vanj zaradi dotrajanosti podporja strogo odsvetovano in na nekaterih delih celo onemogočeno. Manganovo rudo so po vzhodnem pobočju spuščali v dolino Završnice z eno prvih tovornih žičnic z enojno nosilno jekleno vrvjo in jo tovorili proti Savskim železarnam na

Jesenicah, kjer so ga dodajali jeklu in s tem izboljševali njegovo trdnost. Obogatitve z manganovimi oksidi v rdečkastih jurskih apnencih tipa *ammonitico rosso* se pojavljajo po celotnem južnem pobočju Begunjščice. Ta kamnina lahko vsebuje do sedeminsedemdeset utežnih odstotkov mangana in manganovih oksidov. Najbolj pogosti so manganovi gomolji in skorje (njihovo nahajališče npr. tudi na planinski poti nad Kočo pri Triglavskih jezerih), zapolnjujejo pa tudi nekdanje razpoke v obliki žilic in manganovi dendriti. Zadnji so razvejana

oblika manganovega oksida po razpokah v kamnini. Znotraj teh rdečkastih apnencev budno sprehajalčevo oko opazi tudi ostanke hišic prednikov lignjev – glavonožcev amonitov, ki spominjajo na zavite polžje hišice. Poleg preminulih živali ta čudovita pobočja krasijo tudi še kako žive črede ovac in gamsov. ●

Vhod v enega izmed štirih rogov opuščenega rudnika mangana
Foto: Aleksander Kastelic

Različne oblike pojavljanja mangana:
1 – po žilah in razpokah oziroma po robu fosilizirane hišice glavonožca,
2 – manganovi gomolji, 3 – dendriti
Foto: Aleksander Kastelic

Najmanjši med polhi

Dušan Klenovšek

Le kdo med Slovenci ne pozna polhov? Omenjal jih je že Valvasor. Polharjenje so nam kot globoko zakoreninjeno tradicijo pustili izvajati tudi po vstopu v članstvo Evropske skupnosti. Izvorno so polhi verjetno najstarejša skupina glodalcev, saj so se prvi predstavniki pojavili že pred približno petdesetimi milijoni let. Svoj višek glede števila vrst so doživeli pred dvajsetimi milijoni let, ko naj bi živelo skoraj štirideset polšjih vrst. Polhi, praviloma ponočnjaki, živijo na drevju in v grmovju. So spretni plezalci in le redko pridejo na tla. Tokrat spoznajmo najmanjšega med našimi predstavniki – podleska (*Muscardinus avellanarius*). Čeprav je splošno razširjen od morske obale do nadmorske višine nekako 1500 metrov, pa so srečanja z njimi zelo redka. Je namreč izrazit ponočnjak, ki svetli del dneva prespi v okroglem gnezdu nekje v grmovju. Sam sem pred leti sredi zime naletel na njegovo gnezdo, ki se je skotalilo iz useka gozdne poti. Ker je bilo že poškodovano, sem iz radovednosti preveril, ali je še kaj v njem. In spoznal podleska sredi zimskega spanja. V topli dlani se je kmalu prebudil in ostanek zime preživel v domači oskrbi. Za razliko od "divjega" navadnega polha se je hitro navadil na bližino človeka in postal pravi ljubljencek. Razveselil je tudi mojo tedanjo generacijo učencev, saj je naredil kar nekaj "hospitacij" pri urah naravoslovja. Za večino ljudi na prvi pogled deluje kot miš, k temu pa pripomore tudi svetlo rjava barva kožuščka. Tudi rep je zaradi kratke dlake bolj mišji kot polšji. Kot dober plezalec v iskanju primerne hrane vsako noč preišče številne grme. Spomladi in zgodaj poleti je to pelod ali kar celi cvetovi, nato prevladajo plodovi. Od jagod do lešnikov ter žira, želoda in kostanja v jesenskem času. Tudi kakšna žuželka se najde na jedilniku. V ujetništvu se je zadovoljil tudi s sončničnimi semeni in sadjem. Vseeno marsikateremu podlesku med zimskim spanjem zmanjka zaloga podkožne tolsče in ne dočaka pomladi. Poleg sov (predvsem lesnih) jih plenijo mnoge vrste tudi v času spanja v gnezdu (vrana, sraka). Tako le redki osebkovi v naravi preživijo več

kot tri leta. Poleg zimskega obdobja mirovanja poznamo tudi poletnega, ki mu pomaga prebroditi pomanjkanje hrane ali nenavadno nizke temperature. Navadni polh mnogim povzroča neprijetnosti, če se naseli na podstrešju. Živahno tekanje je običajno spremljano tudi z zvočnimi efekti. Podlesek nam tovrstnih težav ne povzroča. Tudi ptičje gnezdilnice podlesek uporablja veliko redkeje kot njegov bolj znani sorodnik. Zato so srečanja z njim v naravi resnično redka. A tedaj ga ne skušajmo ujeti in odnesti domov. Ne samo zaradi predpisov – je zavarovana vrsta, v naravi bo sam najlažje poskrbel zase in za nadaljevanje svoje vrste. Tudi sam sem "našega" podleska v cvetočem maju

Podlesek, najmanjši med polhi

Foto: Dušan Klenovšek

vrnil v njegovo domače okolje. Verjetno malo presenečen me je še pogledal s svojimi velikimi očmi, pojedel še zadnje sončnično seme, potem pa po cvetoči veji odhitel po svojih vsakodnevnih opravkih. ●

Vira:

Božo Flajšman, Boris Kryštufek: *Polh in človek*. Ekološki forum LDS, Ljubljana, 2007.

Branka Kuhar: *Prehrana lesne sove Strix aluco v Kozjanskem parku*, diplomsko delo. Pedagoška fakulteta, Maribor, 2005.

Lansko indijansko poletje je le še oddaljen spomin. Novembra smo bili deležni "vročine", snega, dežja, vsega po malem. Zamudili smo že prve dobre razmere v bregovih, ki jih je odnesla odjuga sredi meseca. Kljub temu je bilo opravljenih nekaj vzponov, predvsem v kamniških stenah, pa tudi prvi zavoji so že bili potegnjeni po belih strminah. Nekje se je izpod smuči bolj, drugje pa manj oglašalo značilno škripanje kamenja po sveže servisiranih in namazanih smučeh. V dneh, ko pripravljamo novice, je snega pod dva tisoč metri nadmorske višine bolj ko ne le za vzorec, temperature so pa tudi prej pomladne kot jesensko-zimske. Kljub temu ostaja upanje, da bo letošnja zimska sezona še presenetila z razmerami in količinami snega. Do takrat pa lahko mirno treniramo, predvsem v naravi, saj bo čas za zatohle telovadnice prišel še prehitro.

Na žalost so nas novembrski prazniki ponovno opomnili, da se ukvarjamo s prekrasnim, a grozljivo nevarnim športom. Čudovito, toplo vreme okrog praznikov je v Alpe zvabilo marsikatero alpinista. Tudi Domna Kastelica (Akademski AO), ki je z italijanskim kolegom Danielom Colombom šel raziskovat dolino Val Veni. Mimo koče Monzino sta odšla proti bivaku Eccles, kjer ju je presenetil snežni plaz in ju pokopal pod sabo. Kaj sploh lahko napišemo v takih primerih? Ko boleča izguba tako globoko zareže v alpinistično družino, da še danes marsikdo ne dojame resničnosti, s katero se soočamo ... Vsakič znova se opomnimo, da je svet, v katerega tako radi zahajamo, nevaren,

obenem pa ravno s plezanjem slavimo spomin na Domna. Ker to je tako rad počel. Njegovi družini in vsem bližnjim izrekamo globoko sožalje.

Nove smeri na domači grudi

Zadnji dan oktobra so bili zopet na delu člani AO Cerklje, in sicer so Toni Groblar, Marko Makuc, Rado Lapanja in Tone Črv plezali v južni steni Šije v Pečeh nad Prodami. Toni in Marko sta svojo smer poimenovala **Vitez skaloljub (120 m, IV+/III-IV)**, poteka pa po strmi ploščati rampi, desno tik ob grapi, ki se začne že globoko v dolini in konča desno od vrha Šije. Pohvalila sta lepoto smeri in kakovost skale. Rado in Tone pa sta potegnili smer po levem kraku izrazitega ipsilona, lepo vidnega iz doline. Smer sta poimenovala **Sabastijanova rampa (180 m, IV-/II-III)**, poteka pa desno od Viteza skaloljuba. 5. novembra sta Matija Volontar (AO Jesenice) in Andrej Jež (AK Črna) lovila zadnje sončne dneve za rep in resno zastavila v južni steni Temena, trdno odločena, da poravnata račune izpred meseca dni, ko sta se dvesto metrov

Prostovoljec in Jež v Temenu
Foto: Matija Volontar

pod robom stene čukasto gledala, ko jima je zmanjkalo opreme. Skratka, boljje pripravljena, predvsem pa bolj založena s klini, sta vstopila in v prvi veliki zajedi smer delila skupaj z Varianto Medvoške smeri, nato pa sta izbrala težave in se pognala naravnost navzgor po izjemnih naravnih prehodih. Tako sta dokončala začetno delo, v smeri pustila petnajst klinov, šestim v najtežjem raztežaju dela družbo še en zatič, in novo smer krstila **Prostovoljec in Jež (500 m, VII, A2)**. Matija pravi, da gre za res lepo linijo z dobro skalo in vabi ponavljavce na prosti vzpon.

Zadnji sončni žarki

Člani AO Ljubljana - Matica so izkoristili zadnje sončne dni in plezali v Koglu in Skuti. Tako je bila v Koglu v kratkih rokavih in s pogledom na z ivjem obdane macesne v dolini preplezana **Smer Šemrov-Zupan** ali po domače **Zupanova smer (220 m, VI-/V)**. Ker je bil dan za bogove in ker se je Skuta kopala v soncu, je bilo treba opraviti še z **Golim soncem (300 m, VII-/IV-V)** v južni steni Skute. Popolnega dne ni pokvaril niti nočni sestop v dolino. Kaj hočeš, romantiko je treba plačati.

Andrej Jež v prvenstveni smeri v Temenu Foto: Matija Volontar

Priprave na zimsko sezono

Kmalu po prvih snežinkah, ki so obilno zasule naše bregove, so najbolj neučakani že utirali gazi pod smeri, stene, brusili cepine in dereze ter mazali smuči z *mažami*, jih obdelovali z likalniki, strgalniki in še čim. Ampak kot pravi Iztok Mlakar, "taku ku je pršla, taku je tudi šla", je bilo treba "zimo" hitro izkoristiti. V soboto, 12. novembra, se je delala gaz proti Kamniškemu sedlu, po Centralni grapi v Begunjski pa se je plezalo, gazilo, trpelo in zmrzovalo, a na koncu le zmagoslavno poziralo na betonskem podstavku. Razmere tega dne so bile milo rečeno obupne, a dan, preživet v hribih, ni izgubljen, zato je naslednji dan Janez Javoršek (AO Ljubljana - Matica) ponovno poskusil srečo in bil nagrajen. Z nasmehom na obrazu je rezal prve zavoje v deviško pobočje pod Maričkino ploščo in se veselil, da je smučarskim delavcem uspelo pripraviti podlago za kakovostno smučarijo. V sredo, 16. novembra, so Neli Penič, Boštjan Tomplak, Miha Močnik in Peter Bajec (vsi AO Železničar) preverili razmere pod Kamniškim sedlom. Vreme je bilo že kislo in zelo toplo, a je ravno še dopuščalo nekaj zimskih radosti. Neli in Boštjan sta

Nasmejani med prvo prosto ponovitvijo Kite
Foto: Marjan Kozole

zavila v **Severozahodni greben Planjave (440 m, IV/II-III)** in se pozno popoldne trepljala na vrhu ter ob soju čelnih svetilk sestopila skozi Repov kot nazaj na Jermanco. Nad turo sta bila navdušena, še bolj pa nad termovko čaja in hrano, ki sta ju čakali v avtu. Miha in Peter sta se namenila v **Kratkohlacho (310 m, III-IV, M4)**, kjer ju je pričakalo nekaj rahitično odstopljenega ledu in nepredelanega snega. K sreči so trave ponudile elegantno rešitev in po dobrih štirih urah sta že uživala vrh smeri ter ob klobasi in čaju

V Zagorčevi smeri v Mali Raduhi
Foto: Marko Mavhar

navdušeno podoživljala lepo plezanje v detajlu. 17. novembra sta Marko Mavhar in Miran Šumak zavila v slovensko Škotsko, torej v Malo Raduho, kjer sta takisto v precej kopnih razmerah preplezala **Zagorčevo (135 m, M5+, V)**. Sicer sta bila s turo zadovoljna, nekoliko manj pa verjetno njuni cepini in dereze, ki v celem dnevu niso izkusili slasti ledu in škripavca. Ampak nič se ne pritožujete, kupi železa, plastike in trakov. To ste si izbrali, ko ste se odločili, da boste cepini in dereze.

Kje so naše ladje?

Novembrske praznike so Matej Balažič (AO TAM), Blaž Gladek (AO Kamnik) in Marjan Kozole (AK Vertikala) preživel v Paklenici, kjer so besno trenirali za prihajajočo patagonsko dogodivščino. Spopadli se bodo namreč s slovito **Hudičevo zajedo (900 m, 90°, 6a, A2)**, v vzhodni steni Fitz Roya, ki so jo 8. decembra 1983 prvi preplezali Janez Jeglič, Silvo Karo in Franček Knez. Divja smer. Divji fantje. No, naši trije akterji so v okviru priprav v Maniti peči 30. oktobra prosto ponovili smer **Kita (200 m, VII/VI+, VI)**. Verjetno gre za prvo ponovitev smeri, katere avtorji so, kakšno naključje, Janez Jeglič, Silvo Karo, Franček Knez in Slavko Svetičič.

cemio
switzerland
gams®

Kaj še podariti za božič?

Podarite vašim najdražjim zdravje.

Proizvedeno v Švici

Cemio Gams iz Švice je vrhunsko prehransko dopolnilo za sklepe. Je edini izdelek na trgu z naravnim kolagenom vrhunske švicarske kakovosti, proizveden s Collpure™ patentiranim tehnološkim postopkom. Dolgoročna skrb za zdrave sklepe prinaša veselje v gibanju. Priporočajo strokovnjaki.

POSEBNA BOŽIČNA PONUDBA

Izberite program, ki vam najbolj ustreza: **2-mesečni paket + 1 mesec BREZPLAČNO** z lojalnostnim programom, celoten letni paket po najugodnejši ceni oziroma enkratno **2-mesečno pakiranje + 1 mesec BREZPLAČNO.**

Dajte sebi ali vašim najdražjim pod novoletno jelko odlično nego za sklepe!

Ni vam potrebno v dirko za božičnimi darili. Paket vam pošljemo neposredno na dom. Enostavno naročite prek spleta ali pokličite brezplačno telefonsko številko:

MODRA ŠTEVILKA
080 11 80

www.cemiogams.si

OUTDOOR STATION
WWW.OUTDOORSTATION.SI

20 EUR/DAN

OB NAJEMU PREKO VIKENDA.
OD 15 DO 25 EUR NA DAN,
ODVISNO OD DOLŽINE IZPOSJOJE

**IZPOSJOJA OPREME ZA ŠPORT
IN REKREACIJO NA PROSTEM**

SOSTRSKA 2A, LJUBLJANA
POSTAJA@OUTDOORSTATION.SI
030 695 798

Obetavni, bolj žensko obarvani podmladek AO Železničar s pridruženno članico je novembrske praznike ravno tako preživel v tujini, natančneje pod ostenji Grand Capucin in Tour Ronde. Tam je pridobival izkušnje z gaženjem, s spanjem v snegu, z ustvarjanjem kulinarčnih presežkov iz snega in s plezanjem ter praskanjem po italijanskem granitu. Izkušnja je bila odlična in uspešna, saj je mladina dodobra izkoristila lepe dni in kljub zelo slabim razmeram (pršič, veliko njega) opravila vzpone v Tour Ronde in Aiguille du Toule.

Novice je pripravil
Peter Bajec - Poli.

NOVICE IZ TUJINE

Ondra je CAR!

Kaj naj povemo o Adamu Ondri, ki ga naša plezalska srenja in tudi širša javnost zelo dobro poznata, saj smo ga že večkrat imeli priložnost videti na tekmah za svetovni pokal v Kranju? Preprosto – s svojim zadnjim podvigom je vsekakor dokazal, da je eden največjih plezalskih carjev, kar jih je imela zgodovina skalnega plezanja do zdaj. Svojim dosedanjim *maksimumom* (najtežja prosta ponovitev smeri z oceno 9b+, najtežji vzpon na pogled z oceno 9a, najtežji balvan z 8C+) je dodal še prosto ponovitev najtežje večraztežajne smeri na svetu **Dawn Wall** v El Capitanu. Tisočmetrska smer se ponaša z oceno 9a oziroma 5.14d po ameriški lestvici. Vsekakor gre za nekakšen poker plezalskih asov, ki jih je Ondra zbral v zadnjih letih. Pri svojih 23 letih je pravzaprav dosegel vse, kar si lahko plezalec želi. In vsekakor je bil vzpon v najtežji yosemitski

večraztežajki nekakšna češnja na torti njegovih uspehov. S tem je dokazal, da bo vsekakor soudeležen pri nadaljnjem premikanju plezalskih meja. Ko se je oktobra odpravil v Yosemite, je že s tem vzbudil pozornost in gotovo je marsikateri ljubitelj plezanja ves čas imel vsaj eno oko na novicah, ki so prihajale iz El Capitana, za katerega je tudi sam rekel, da je najlepši kamen, ki ga je videl do zdaj. Velik in lep! Ko sta Tommy Caldwell in Kevin Jorgeson na začetku lanskega leta zaključila svojo odisejado, imenovano **Dawn Wall**, je bilo to nekaj nepredstavljivega. Leta iskanja in vizije, vztrajnosti in na koncu trdega dela, da jima je uspelo v skoraj tritedenskem plezalskem maratonu prosto ponoviti celotno smer, ki je tako postala najtežja večraztežajna prosto ponovljena smer na svetu. Za osvežitev spomina: 32 raztežajev, od katerih jih je več kot polovica ocenjenih z 8a ali več, 8b+ so štirje, 8c in 8c+ sta po eden in dva nosita oceno 9a. Adam Ondra je za končni vzpon potreboval osem dni, vse raztežaje je preplezal v vodstvu, njegov soplezalec je bil Pavel Blažek. Na pogled mu je uspelo med ogledi ponoviti raztežaje do 7c+, za druge je potreboval nekaj študija. Med končnim vzponom je bilo zaradi boljših razmer treba plezati tudi ponoči, prvi od ključnih raztežajev pa mu je povzročal nekaj nepričakovanih težav. Štirinajsti raztežaj z oceno 9a se mu je precej upiral, kar sedemkrat je namreč zdrsnil, dokler ga ni po počitku ponovil naslednji dan, takoj za njim pa še petnajstega, ki ima enako oceno. Nekateri najtežji raztežaji so se mu zdeli na videz skoraj nemogoči. Pa vendar mu je uspelo! S šestnajstim raztežajem, imenovanim

Loop Pitch (8c+), se je zaključilo najtežje plezanje v smeri in po dnevu počitka zaradi vremena sta plezalca brez večjih težav dosegla rob stene. V steni sta vzpon spremljala tudi fotografata Christian Wild in legendarni Hainz Zak. Vzpon je vzbudil kar nekaj pozornosti in na spletu že lahko najdemo nekaj zanimivih intervjujev. In kakor je rekel Ondra pred odhodom v ZDA, "Šole je konec, Dawn Wall kliče!", bi lahko zdaj rekli, da je tudi doktorat za njim.

Prva v zahodni steni Apostolovega palca

Sredi poletja se je na Grenlandiji mudila mednarodna ekipa, katere člani so bili Silvan Schüpbach, Christian Ledergerber, Fabio Lupo, Jérôme Sullivan in Antoine Moineville. Odpravili so se v zahodno steno gore Apostel Tømmelfinger, 2315 m, oziroma Apostolov palec po naše. Preplezali so verjetno prvo smer čez steno; **Metrophobia** je visoka 1700 metrov, ocenjena s 120° v ledu, A2+, 7a pa govori o tem, da je bilo plezanje zelo pestro in kot je že običaj za tamkajšnje stene, nič jim ni bilo podarjenega. Gora je v južnem delu Grenlandije nad fjordom Lindenows blizu Cape Farewella. Alpinisti so se odločili, da se lotijo zadeve "by fair means", zato so se 21. julija odpravili z izhodišča v mestu Aapilatog kar z morskimi kajaki, tako da jih je najprej čakalo sedem dni borbe z arktičnim morjem. Po le dnevu počitka so se 29. julija že lotili stene, saj je bila vremenska napoved spremenljiva. Prvih tristo metrov vzpona čez serake na vznožju stene jih je pripeljalo do nepričakovano zahtevnih lednih razmer, saj so nato v stodvajsetmetrskem visokem strmlem lednem odseku morali preplezati tudi previsen led, za varovanje

pa so imeli le štiri ledne vijake. Naslednjih šest dni so plezali čez sisteme kaminov in odprtih poči v granitu in vrh dosegli 3. avgusta. Nato se je vreme poslabšalo in spust čez steno je potekal v sneženju. Ko so naslednji dan dosegli bazo, pa njihova pustolovščina še ni bila končana. Po dveh dneh počitka so se odpravili nazaj proti izhodišču, kar je bila še težja naloga kot prej, tako da so po razburkanem morju in prevračanju v ledeno vodo šele 13. avgusta zagledali Aapilatog. Vsekakor prvirinska pustolovščina, ki ni za vsakogar.

Novice je pripravil Boris Strmšek - Strmina.

gibov na svetu je Jernej že opravil in v direktnem izstopu poskrbel za drugi vzpon v lažji različici **Pontax** (8c), ki jo je Chris Sharma preplezal pred enajstimi leti. Po nekajdnevnem zatišju je nato iz Španije le prišla težko pričakovana novica, da je Jernej opravil prvo ponovitev smeri Es Pontas. Ocenjuje, da bi bila lahko njena težavnost 9b, kar bi ob potrditvi ocene pomenilo, da gre za najtežji slovenski športnoplezalni vzpon. Sharma ni nikoli podal ocene težav v tej "kraljevi liniji", se je pa vse od prvega vzpona špekuliralo, da je težka 9b.

Izjemen nastop slovenskih plezalcev na MSP

Od 7. do 13. novembra je na Kitajskem potekalo mladinsko svetovno prvenstvo v športnem plezanju. Slovenijo so v treh starostnih kategorijah zastopali trije tekmovalci in šest tekmovalk. Najštevilčnejša je bila ekipa kadetinj, ki so jo sestavljale Janja Garbret, Mia Krampf, Vita Lukan in Tjaša Slemenšek. Pri dekletih sta nastopili še Julija Kruder pri mladinkah in Lučka Rakovec v kategoriji

starejših deklic. Pri fantih so slovenske barve zastopali Anže Peharc (mladinci), Matic Kotar med kadeti in Luka Potočar v kategoriji starejših dečkov. Na prvenstvu je bilo tako kar nekaj naših plezalcev, ki že dosegajo vrhunske rezultate v članski konkurenci. Med njimi je prvo ime Janja Garbret, ki se je v Parizu okitila z naslovom svetovne prvakinje, na predzadnji tekmi za svetovni pokal pa je že postala skupna zmagovalka svetovnega pokala. Posledično smo navdušenci nad športnim plezanjem imeli kar visoka pričakovanja, ki so se izkazala za upravičena. Slovenski plezalci so se na tekmovalnem odrezali sijajno, mladinska reprezentanca se je domov vrnila s skupno šestimi medaljami. Po končanem tekmovalnem tečaju je bila Slovenija že bogatejša za tri medalje, saj so v kategoriji kadetinj na odru za zmagovalke stale kar tri slovenske tekmovalke. Janja Garbret je ubranila lanski naslov, pridružili pa sta se ji še Mia Krampf in Vita Lukan. Uspeh in popolno prevlado slovenskih plezalk v kategoriji kadetinj je s petim mestom dopolnila Tjaša Slemenšek. Odličn

rezultat je dosegel tudi Luka Potočar med starejšimi dečki, saj je bil eden od petih tekmovalcev, ki so dosegli vrh finalne smeri, rezultat iz polfinala pa mu je prinesel končno četrto mesto. Težavnosti je sledilo še tekmovalanje v balvanih in Janja Garbret je le še potrdila svojo prevlado v svetovnem plezanju. Tudi v tem finalu je bila prepričljivo najboljša, saj je edina dosegla vse štiri finalne vrhove in osvojila še naslov kadetske prvakinje v balvanskem plezanju. Slovenski uspeh v tej kategoriji je z dvema doseženima vrhovoma in srebrno medaljo dopolnila Vita Lukan. Tudi za Vito je to po bronasti medalji v težavnosti druga medalja na tem svetovnem prvenstvu. Garbretova je bila zaslužna še za zadnjo slovensko medaljo – dvema zlatima je dodala še srebrno medaljo v kombinaciji (balvansko, hitrostno in težavnostno plezanje).

Balvanski problem 9A

Nalle Hukkartaival je po veliko vloženega napora v projektu **Lappnor** blizu Helsinkov uspel povezati

ŠPORTNO- PLEZALNE NOVICE

Kruder v Es Pontas (9b?)

Jernej Kruder je plezal na Mallorci, kjer je več kot mesec dni študiral legendarno "deep water soloing" smer Es Pontas. Prvo polovico smeri z enim najbolj znanih dinamičnih

Pohodniški nahrbtniki.

Vsi letni časi, vse poti.

Na voljo v:

Trgovine Kibuba (Ljubljana BTC, Ljubljana Šiška, Ljubljana Supernova, Celje, Kranj, Nova Gorica),

Trgovine Iglu Šport (Ljubljana Vič, Ljubljana BTC, Ljubljana PCL, Maribor, Lesce, Tolmin),

Trgovina Rossi Sport (Celje), Trgovina Annapurna (Ljubljana),

Trgovina Outdoor Galaxy (Bovec), Trgovina Elan (Begunje),

Trgovina Pod skalco, (Bohinj)

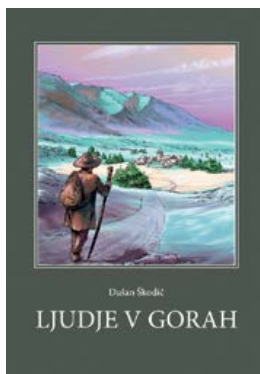
www.factorystore.si

vse gibe v balvanskem problemu, ki predstavlja težko pričakovan mejnik v zgodovini balvanskega plezanja. V projektu, ki ga je pred štirimi leti našel in očistil njegov prijatelj Marko Siivinen, sta se na začetku marca v družbi odličnega Finca preizkusila še dva vrhunski balvanski plezalca Jimmy Webb in Daniel Woods. Takrat sta s svojimi izjavami potrdila, da gre zagotovo za enega najtežjih balvanskih problemov na svetu. Nalle je balvanski problem poimenoval **Burden of Dreams**, zanj pa predlaga oceno 9A, kar pomeni, da smo po mnogih letih stagnacije in veliko polemik glede ocenjevanja najtežjih balvanskih vzponov le dobili prvi problem s tako oceno. Po uspehu je zapisal, da gre za novo stopnjo v balvanskem plezanju. Glede na predhodne vzpone, ki jih je opravil v številnih problemih težavnosti 8C+, je po njegovem mnenju ocena 9A primerna in predstavlja logičen napredek ocenjevanja balvanskih vzponov.

Novice je pripravil
Peter Mikša.

LITERATURA

Dušan Škodič: Ljudje v gorah. Ljubljana, PZS, 2016. 143 str., 16,90 EUR.

Zdi se, kot da se "prava", fiksijska literatura in gore ne razumejo najbolje. Zgodbe

s planinsko tematiko, ki niso ravno potopisi ali (avto)biografije, namreč večinoma ostajajo na ravni domačijske sentimentalnosti, idilizirajoče romantike ali po Hollywoodu dišeče naivnosti. Obravnavati gore razumno in spoštljivo, je za pripovedništvo, pa ne samo slovensko, očitno težka naloga!

Težka, a ne nujno pretežka. Kajti od letošnje jeseni so naše knjižne police bogatejše za zbirko *Ljudje v gorah*. Bralcem *Vestnika* dobro znani Dušan Škodič se zgoraj omenjenim ekstremom, v katere zanaša planinsko lepосlovje, spretno izogiba. Njegove kratke zgodbe ubesedujejo dejanske, napol mitološke ali delno izmišljene dogodke v preteklosti, ki so tako ali drugače povezani z gorami, hribi in vzpetim svetom. Toda zanj ta svet niso zasanjane poljane, po katerih bi vriskali v ritmu Mojih pesmi, mojih sanj, pač pa le platno, na katerem slika najbolj prvinska čustva in strasti. Kdaj je še človek tako razgaljen svoje preteklosti in omejen samo na svoje najgloblje jedro, na svoje doživljanje in ravnanje, kot sredi nenadne nevihte (v zgodbi *Kresilnik* v zmrznjeni roki), v viharji burji (v zgodbi *Morilska burja* na Vipavskem) ali med pregonom na življenje in smrt (v zgodbi *Situla*)? Zato mirne vesti izpodbijamo trditev Stanka Klinarja, zapisano v uvodu k zbirki, da Škodičeva besedila z gorami niso zares povezana. Ravno nasprotno, (gorska) narava je v njih nujno ozadje, na katerem avtor prikaže najbolj temeljne človeške reakcije, s tem pa se uspešno izmakne njenemu idealiziranju. Škodiču najbolj ležijo pripovedi, ki se dogajajo *in medias res*. Avtor nas z le nekaj stavki potegne v srčiko nenaklonjene narave

in nas prisili, da z junaki sočustvujemo, nato pa ne prizanaša ne njim ne našim čustvom; svoje like razmetava sem in tja ali jih celo neusmiljeno pokonča. Težko je ostati neprizadet ob ganljivi predanosti Jančičeve Urše, ki v ljubezni do moža obnemore sredi zimskega Pohorja (v zgodbi *Veter s Pohorja*). Dodatno nas v zgodbe vplete Škodičev jezik. Če oznaka "starožiten" ni dovolj nazorna, naj pojasnimo, da nas z večjim uporabljanjem narečnih ali zastarelih izrazov učinkovito popelje v dogajalni trenutek. Nekoliko manj prepričljive pa so zgodbe, ki zajemajo daljše časovno obdobje, in pripovedi, v katerih je zgodovinska razlaga vključena v samo besedilo. S tega vidika se zdijo končne opombe, v katerih avtor pojasnjuje vir svojega navdih ali zgodovinsko ozadje napisanega, dosti bolj posrečena rešitev. Vsako kratko zgodbo, ki so bile v glavnem že objavljene v *Planinskem vestniku*, spremlja barvna ilustracija Milana Plužareva. Resnici na ljubo pa so besedila dovolj slikovita že sama po sebi, tako da dodatna grafična oprema niti ni zares potrebna.

Ljudi v gorah boste prebrali hitro in zlahka, tudi če niste planinski poznavalec. A ne samo z užitkom – če vsaj malo padete v to, kar berete, vas bo usoda njegovih junakov dodobra stresla. Zdaj pa nestršno pričakujemo še katero Škodičevo

zbirko. Morda kak šopek njegovih humornih zgodb, ki popisujejo razmeroma banalne (ne)zgode v gorah? Prav zaradi njihove doživetoosti in vsakdanjosti se z njimi še toliko lažje poistovetimo.

Mojca Stritar Kučuk

Milan Vinčec: Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras. Ljubljana, PZS, 2016. 184 str., 24,90 EUR.

Od prve izdaje istoimenskega vodnika je minilo 19 let. Medtem ko je vodnik iz leta 1997 skupinsko delo, pri katerem je poleg ostalih sodelovalo trinajst piscev in šest recenzentov, je pod izdajo 2016 podpisan en sam avtor. Pri novem vodniku ne gre za preprosto dopolnitev in razširitev, spremenjena je tudi zasnova vodnika. V prvi izdaji so opisi, različne variante poti in priključki označeni na klasičen način s Š-, uporabnik se mora ravnati po napotkih "do sem glej Š-" oziroma "do tukaj kot pri Š-", pri Vinčecu pa je vsak opis samostojna zaključena celota, z vsem potrebnim za razved na terenu. To seveda pomeni, da se v nekaterih

POSEBNO OBVESTILO ZA NAROČNIKE PLANINSKEGA VESTNIKA

V februarju 2017 bomo naročnikom poslali položnice za naročnino na *Planinski vestnik* za leto 2017. Popust v višini 25 % bo upoštevan pri vseh, ki boste članarino plačali do konca januarja 2017. Kasneje popusta ne bo možno uveljavljati.

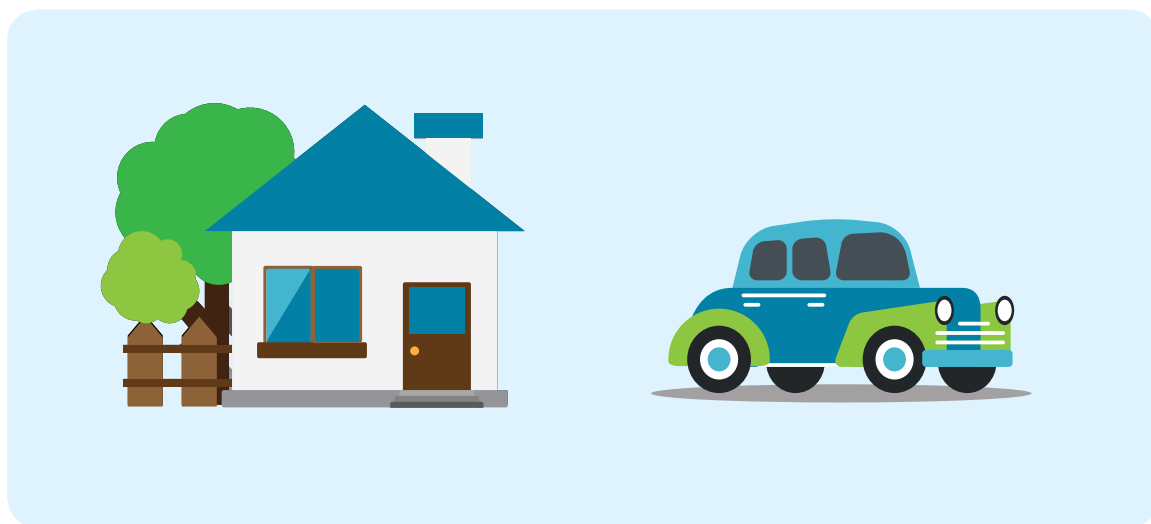
primerih ponavljanju ni mogoče izogniti. Vsaka od obeh knjig se lahko pohvali z nečim, česar druga nima. Pri starem vodniku je to imeniten, poetičen zapis Marjana Tomšiča o slovenski Istri, njenih posameznih območjih, pokrajinskih značilnostih, vasicah, "ušesih Istre" in zgodovinskih reminiscencah. Pri novem je to kratek in hiter sprehod skozi zgodovino, geografski opis področja, nekaj stavkov o rekah slovenske Istre, oljkah in trti, avtor ne pozabi niti na istrsko kuhinjo. Razloži, kaj je matični Kras in kateri deli ga sestavljajo. Zanimivo branje, kot hiter tečaj zemljepisa, ura geografije v desetih minutah. Ta uvodni del je natisnjen na očem prijetnem papirju, ki po barvi nekoliko spominja na pergament. V novem vodniku je neprimerno več fotografij, vendar so v starem vodniku neprimerno boljše oz. lepše. Pravzaprav se moram popraviti – v stari knjigi je tisk tisti, ki je

neprimerno boljši oz. lepši. V novi knjigi so originalne fotografije verjetno dobre, toda barve na natisnjenih slikah so nekako zastarte, ubite, zlasti pri temnejših tonih, kjer se podrobnosti težko razločijo. V obeh vodnikih so tu in tam stih pretežno istrskih poetov. Druga izdaja ne opisuje samo poti, temveč predstavlja tudi kraje in ljudi ob določeni poti, bogastvo rastlinskega in živalskega sveta, arhitekturne značilnosti in zgodovinske posebnosti, s čimer krepí znanje vedoželjnega bralca. Koncept posameznega opisa je sledeč. Pod naslovno vrstico s ciljem izleta je ponekod odlomek iz kakšne pesmi z istrsko tematiko. Podatki, kot so nadmorska višina kraja oz. vrha, izhodišča in višinska razlika, zahtevnost poti, potrebna oprema, časi posameznih etap in skupni čas izleta, najprimernejši letni čas, gostinska ponudba in

Garnbretova in Škofic zmagovalca svetovnega pokala!

Janja Garnbret in Domen Škofic sta v Kranju na zadnji tekmi za svetovni pokal v težavnosti dvignila pokal za najboljšega oz. najboljšo v skupnem seštevku svetovnega pokala v težavnosti za sezono 2016. Janja je bila najboljša tudi v skupnem seštevku v kombinaciji. Slovenski plezalci so bili z izjemno sezono najboljši tudi v pokalu narodov. Zmagali so pred Francijo in Avstrijo. Janji so na stopničkih v skupni razvrstitvi družbo delali še drugouvrščena Belgijka Anak Verhoeven in tretjevrščena Korejka Jain Kim, Domnu pa na drugi stopnički Avstrijec Jakob Schubert ter na tretji Francoz Romain Desgranges. Najboljša plezalca v tej sezoni v finalu tekme v Kranju nista stopila na sam vrh. V moški konkurenci je zmagal Sebastian Halenke, pred Domnom Škoficem in Jakobom Schubertom. Pri ženskah je najboljšo plezanje v finalu prikazala Anak Verhoeven, druga je bila Akiyo Noguchi, Janja Garnbret pa je zmago v skupnem seštevku potrdila s tretjim mestom. V finalu sta plezala še dva predstavnika Slovenije. Mina Markovič se je uvrstila tik za dobitnice medalj, Urban Primožič pa je v svoji zadnji tekmi kariere zasedel šesto mesto. Slovenske barve je na finalni tekmi svetovnega pokala v Kranju zastopala 19-članska ekipa, od katere se jih je enajst uvrstilo v polfinale. Poleg finalistov so dali vse od sebe tudi Katja Kadič (11.), Jure Rastresen (16.), Vita Lukan (19.), Milan Preskar (19.), Rebeka Kamin (20.), Tjaša Kalan (24.), Mia Krampfl (26.), Kaja Skvarč Božič (34.), Tjaša Slemenšek (35.), Veronika Meke (38.), Jernej Kruder (42.), Anže Peharc (46.), Martin Bergant (47.), Gregor Vezonik (51.) in Zan Sudar (54.).

Peter Mikša

Posebne ugodnosti za člane Planinske zveze Slovenije

Vsi aktivni člani Planinske zveze Slovenije z veljavno člansko izkaznico za leto 2016 lahko izkoristite

- **10 % popusta** na **ново avtomobilsko zavarovanje za osebna vozila** in
- **10 % popusta** na **ново stanovanjsko zavarovanje Dom AS**.

Pohitite, akcija velja le do 31. 12. 2016. Pogoji so objavljeni na www.as.si/pzs.

Vsem novim članom pa podarjamo tudi večnamensko rutico – preverite na www.as.si/pzs. Obiščite poslovalnice AS-a ali pokličite **080 11 10**.

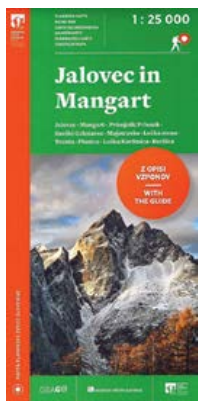

Nove dimenzije
varnosti

razpoložljivi zemljevid, so razvrščeni vzdolž levega in desnega roba besedila. Včasih jim dela družbo fotografijica s podnapisom ali brez njega. Vseh izletov je 31, primerni so za vse starosti in kategorije pohodnikov. Težko bi govoril o planincih in planinarjenju, saj v tej lepi in razgibani pokrajini na meji med sredozemskim in celinskim vplivom ni klasičnih planin, tudi nadmorska višina le izjemoma preseže tisoč metrov, višinska razlika pa razen pri dveh izletih ostaja pod petsto metri. Odlika novega vodnika po Slovenski Istri je prepletanje opisov izletov s kulturnimi in zgodovinskimi drobtinami, ki obogatijo zaželeni izlet po prijazni, mehko valoviti pokrajini, da postane še zanimivejši in obogati človeka tudi po kulturni, ne samo športni plati – razen ko pridrvi ledeno mrzla burja, ki prinese resnost in ostrino ter marsikomu odpihne željo po sprehajanju.

Mire Steinbuch

Jalovec in Mangart. Planinska karta, 1 : 25.000. Ljubljana, PZS, Geodetski inštitut Slovenije in Geodetska družba d. o. o., 2016, 8,10 EUR.

Že peta v novi podobi. Za Grintovci, Bohinjem, Triglavom in Stolom je tudi karta Jalovec in Mangart doživela prenovu. Karta je v enakem merilu kot leta 2004 izdana predhodnica, le da so danes plastnice na

deset metrov, takrat so bile še na dvajset metrov. Kljub temu pa je sedanja izdaja bistveno preglednejša. Na karti je v zgornjem levem kotu Trbiž/Tarvisio, zgoraj desno je Korensko sedlo, v spodnjem desnem vogalu je Koča pri Triglavskih jezerih, spodaj levo pa se po Bovški kotlini "razgleduje" Javoršček. Poleg preglednosti je zelo dober tudi tisk. Skratka, karta je tudi za bolj utrujene oči odlično berljiva, ne nazadnje zaradi dovolj velikih črk imen. In prav tu se želim ustaviti. Količina ledinskih imen je izjemna. Če spet primerjam tokratno karto s prejšnjo, je število imen lepo naraslo (samo pogled v okolico Dola pod Plazmi pokaže številne "novosti": Bukovec, Zajezero, Masnovno brdo, Strnca, Utro, Na jamah, Robci ...). Če se lotijo izdelave in pregleda karte ljudje, ki do obisti poznajo posamezna območja, potem je kakovost seveda na visoki ravni. Pod redakcijo in zasnovu karte se je podpisalo šest ljudi (med njimi urednik zemljevidov pri Planinski založbi Andrej Stritar), med recenzente trije priznani gorniki, dodatno pa je pripombe prispevalo še devet poznavalcev posameznih območij. Zanimivo je tudi, da se nekatera imena (spet primerjam s prejšnjo izdajo) prestavijo ali malo popravijo (npr. Kotlina in Globoke nad Logom pod Mangartom), vrnejo tja, kjer so na nekaterih zemljevidih že bila (npr. slap Strešica) ipd. Ne le da so zemljevidi natančnejši, zdijo se mi tudi bolj poučni, saj se – ne nazadnje preko imen – veliko naučimo tudi o geografiji in posebnostih območij. Iz imen je dostikrat razvidno več, kot si mislimo.

Na karti so lepo označene zgodovinske in naravne znamenitosti (tudi zapisane z imenom!), meja TNP, kampi,

plezališča, vzletišča, kolesarske poti, gostišča ..., tako da se planinska karta po tej plati enakovredno meri s turističnimi kartami in je res celovita. Planincu ponudi vso širino – naravo, šport, zgodovino, kulinariko. Za voznike so pomembne tudi označene zapornice na gorskih oziroma gozdnih cestah; zelo praktično, ker človek ve, do kod se lahko pripelje (sicer pa je lepše kdaj kar peš iz doline). Poleg planinskih poti, lovskih in drugih stez je označena tudi Slovenska planinska pot (1), Slovenska turno-kolesarska pot (STKP), pot Alpe-Adria (AA) in Planica-Pokljuka (PP). Označeni so tudi številni turni smuki, vsi z enako standardno modro prekinjeno črto. Njihova težavnost ni označena, je pa res, da ekstremnih smukov na karti ni. Sprašujem se, kako je videti turni smuk s planine Zapotok, ki utegne biti na nekaterih mestih v smeri doline kar resen podvig. Pogled na legendo na drugi strani karte razkrije izjemno pestrost – predlagam, da si vzamete čas in preprosto počasi preberete legendo. Bogastvo besed, oblik površja, vrst poti in vsega, kar se znajde na karti, me je res navdušilo. Uporabnik se bo na hrbtni strani karte gotovo razveselil tudi podatkov o kočah (enajst jih je na tem območju), predvsem pa dvojezičnih opisov vzponov na vrhove s preglednimi skicami (Jalovec pet poti, Mangart dva vzpona, Prisojnik/Prisank tri poti, Mala Mojstrovka dve poti in Bavški Grintavec). Na tem zemljevidu je vse tako, kot si gornik, ki obiskuje (zame) najlepše in najbolj samotne predele Julijcev, lahko le želi. Zato naj bo moja ocena le povabilo na pot. Naj vas karta vabi, razveseljuje, poučuje in srečno pomaga domov.

Marjan Bradeško

PREBRALI
SMO

Krpelj – jubilejna številka. Glasilo Planinskega društva Tolmin, 2015. 74. str.

Pravzaprav si številka, posvečena 120-letnici planinstva v Posočju, bolj kot glasilo zasluži naziv zbornik, saj zajema obdobje 2006–2015. Že med zgolj bežnim listanjem spoznamo, kako bogato, obsežno in raznoliko delo opravlja PD Tolmin. Dejavnosti vseh odsekov, sekcije in skupine so na podlagi poročil predstavljene za vsako leto posebej. Bralec brez težav ugotovi, da so prizadevni člani opravili ne veliko, ampak ogromno delo. Glavni urednik ugotavlja, da je bil izbor gradiva najtežji del njegovega opravila, torej ni mogel omeniti vsega, kar so počeli člani gospodarskega, vodniškega, mladinskega, alpinističnega, markacijskega in turnosmučarskega odseka, varuhi gorske narave, člani fotografske skupine, jamarji in reševalci postaje GRS Tolmin. Da ne bi bile vse strani natrpane zgolj s posledicami Gutenbergovega izuma, vsaki društveni enoti pripada zbirka (tudi nagrajenih) fotografij, ki lepo ilustrirajo pestro dejavnost PD Tolmin. Vsekakor je pred nami publikacija, ki dostojno predstavlja življenje in delo zelo aktivnega planinskega društva.

Mire Steinbuch

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Upravni odbor Planinske zveze Slovenije (UO PZS) se je 17. novembra v NATO centru odličnosti za gorsko bojevanje v Poljčah na Gorenjskem sestel na svoji dvanajsti seji, na kateri so pregledali trenutne aktivnosti, potrdili nagradenice za najvišja priznanja PZS za leto 2016, potrdili nekatere novosti in višino planinske članarine za leto 2017, v planinsko organizacijo so sprejeli tri nova društva, in sicer Plezalni klub Idrija, Planinsko društvo Pijava Gorica in Češko-slovensko planinsko društvo/Česko-slovenský alpský spolek iz Prage (Češka). Člani UO PZS so podali soglasje k Pravilniku Komisije za gorske športe PZS, sprejeli Pravilnik o povrnitvi stroškov prostovoljcev, izhodišča za pripravo podrobnega finančnega načrta PZS za leto 2017 in sklenitev dogovora o častnem patronatu nad zdravstveno postajo v

Chyalsi – Solo Khumbu Nepal. Ob pripravah na skupščino planinske organizacije v letu 2017 so imenovali komisijo za pripravo volitev, seznanili so se z novostmi Planinske založbe PZS, aktivnostmi na 32. slovenskem knjižnem sejmu in na festivalu Brati gore. Dobrodošla je bila tudi pobuda, da bi bile tiste planinske kočice, ki v zimskem času obratujejo med vikendi, odprte tudi v času šolskih počitnic. Naslednja seja UO PZS bo 19. januarja 2017. Znani so termini in lokacije osrednjih dogodkov PZS, skupščina bo 22. aprila v Ajdovščini, dan slovenskih planinskih doživetij 17. junija pri Domu pod Storžičem, svečana podelitev najvišjih priznanj PZS pa 2. decembra v Mislinji. PZS je planinska društva pozvala k predlaganju posameznikov za prejemnike plaket Državnega sveta za najzaslužnejše društvene delavce. Kot sta poročala portal Siol.net in Planinska zveza, je mednarodna strokovna žirija njun letošnji skupni projekt Naj planinska kočica na SPORTO konferenci v Portorožu 17. novembra izbrala za zmagovalca kategorije Sporto media awards – najboljši

medijski projekt na tej konferenci. Žirijo je prepričala izjemno dobro načrtovana struktura ter kreativna in bogata vsebina projekta, v katerem je po letu 2014 ponovno največ glasov dobil Valvasorjev dom pod Stolom. PZS in Gorska reševalna zveza Slovenije sta povabili na 12. strokovni posvet Gore in varnost, ki je potekal v 26. novembra na Igu, poročali pa so tudi s kongresa Mednarodne komisije za reševanje v gorah (IKAR), ki je potekal oktobra v Bolgariji.

Mladinska komisija (MK) je 19. novembra na Igu organizirala posvet za vodstva planinskih taborov, na katerem so se posvetili tako organizaciji planinskega tabora, pridobivanju finančnih sredstev kot tudi temu, kaj storiti ob prijavi in obisku inšpektorjev. Zatem je sledil še letni zbor mladinskih odsekov. MK je objavila razpis za najem tabornega prostora v Mlačici pri Mojstrani za leto 2017. Taborni prostor v Mlačici je MK uredila v letošnjem letu kot primer vzorčnega tabornega prostora za izvedbo planinskih taborjenj. Tudi letos so srednješolci vabljeni na srednješolsko tekmovanje Mladina in gore, ki

bo potekalo v dvojicah, in sicer 21. januarja 2017 na Osnovni šoli Idrija. Tam se bo istočasno na že 28. državnem tekmovanju pomerilo tudi šestdeset najboljših osnovnošolskih ekip, ki so se tjakaj uvrstile kot najboljše na regijskem delu tekmovanja v Litiji, Grižah in Črnem Vrhu nad Idrijo.

Vodniška komisija (VK). Zbor predstavnikov vodniških odsekov PD je bil 26. novembra na Igu, na katerem so sprejemali poročila o delu VK in njenih strokovnih odborov za leto 2016, spremembe Pravilnika o organiziranosti vodnikov PZS (VPZS) in Disciplinski pravilnik VPZS, potrdili program dela in finančnega načrta VK za leto 2017 ter okvirni program dela za leto 2018, predstavili predlog novega Zakona o športu in pregledali dejavnosti planinskih društev s strani Tržnega inšpektorata RS.

Gospodarska komisija je poročala s prvega uradnega srečanja oskrbnikov planinskih koč, ki je bilo 10. novembra v Valvasorjevem domu pod Stolom. Namen srečanja je bila izmenjava izkušenj in mnenj o problematiki dela v planinskih kočah, podati osebnju koč določene informacije in

Planinski koledar 2017

V koledarju Planinske zveze Slovenije 2017 so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2017. Koledar je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan z belo spiralo. Format koledarja je 33 x 48 cm. Možnost dotiska na pasici, višine 5 cm.

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
www.pzs.si/trgovina.php

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,50 €**

pridobiti usmeritve glede nadaljnjega usposabljanja osebja, ki dela v kočah. PD Podpeč - Preserje je do 10. novembra zbiralo ponudbe za oskrbo in delno koriščenje prostorov Planinske koče na Krimu.

Komisija za planinske poti je poročala o temeljiti obnovi odseka Trdinove poti med Sotesko, Podstenicami in vrhom Roga ter med Bazo 20 in Podstenicami.

Komisija za varstvo gorske narave. Redni letni zbor varuhov gorske narave in gorskih stražarjev MDO PD Dolenjske in Bele krajine je bil 28. oktobra v Novem mestu, Savinjski MDO PD pa je poročal o prvem delu teoretičnega usposabljanja za nove gorske stražarje, ki se ga je udeležilo 25 kandidatov in kandidatke iz desetih društev tega MDO PD.

Komisija za alpinizem (KA) je skupaj z Alpinističnim odsekom PD Ljubljana - Matica pripravila tradicionalni Zbor alpinistov, in sicer 8. oktobra v Domu v Kamniški Bistrici. Novopečene alpiniste je z marsikatero lepo mislijo v svet alpinizma na predavanju popeljal legenda slovenskega alpinizma Rado Kočevar. Vsem novim alpinistkam in alpinistom (skupaj 27) je načelnik KA Miha Habjan skupaj z vodjo usposabljanja pri KA Alenom Mari-novičem podelil diplome, osmim novim alpinističnim inštruktorjem pa izkaznice. Tokratna prireditev je imela tudi solidarnostni ton s podporo ponesrečenemu kolegu alpinistu Dejanu Korenu.

Objavili so razpis za akcije v letih 2017 in 2018, rok za prijave je 6. marec 2017. Prav tako pa so se kandidati lahko prijavi na razpis za vodjo odprave KA za mlade perspektivne alpiniste v letih 2017 ali 2018. Domen Kastelic je poročal z alpinistične odprave Nyan-chentanglha 2016 v Tibetu,

katere člana sta bila poleg Domna še Olov Isaksson in Marcus Palm. Med drugim so opravili prvi vzpon na Jang Tsang Go, 6300 m.

Komisija za športno plezanje (KŠP). V Kranju je zadnji konec tedna v novembru potekalo zaključno dejanje letošnjega svetovnega pokala v težavnosti, kjer je v skupnem seštevku slavila Janja Garnbret. Dvodnevno tekmovalstvo za svetovni pokal je odlikoval tudi bogat spremljevalni program za najmlajše in ostale. Mladi člani športnoplezalne reprezentance so bili nadvse uspešni na mladinskem svetovnem prvenstvu v športnem plezanju na Kitajskem, Garnbretova je slavila v balvanih in težavnosti, skupno pa so domov prinesli šest medalj. KŠP je objavila razpis za organizatorje tekem državnega prvenstva 2017, plezalni dnevi Kranja s finalom državnega prvenstva v športnem plezanju pa so potekali od 2. do 4. decembra.

Komisija za gorske športe. Na prvi temi četrtega odprtega slovensko-hrvaškega pokala sta v podsljemskem tunelu v Zagrebu slavila slovenska tekmovalca Sara Jaklič in Janez Svoljšak, na drugi tekmi 19. novembra na Ravni Gori (Hrvaška) Maja Šuštar in Svoljšak, ki je z Jakličevo stal na najvišji stopnički tudi na zaključni tekmi teden pozneje pri nas v Češnjici. Skupna zmagovalca četrtega pokala sta postala Zvezdana Pliskovac (Hrvaška) in Janez Svoljšak.

Komisija za turno kolesarstvo je povabila na dogodek Turnokolesarskega učnega centra Doma pod Storžičem, kjer se je zbralo lepo število turnokolesarskih navdušencev.

Planinska založba je izdala nov planinski vodnik *Slovenska Istra, Čičarija,*

Brkini in Kras avtorja Milana Vinčeca in planinska zemljevida 1 : 25.000 *Bohinj in Triglav*, na novinarski konferenci 14. novembra o novostih iz založbe pa so napovedali tudi skorajšnji izid tretjega zvezka vodnika Julijske Alpe, vodnik *Julijske Alpe: južni del* avtorja Andraža Poljanca. Založba je z razpisom iskala pisca planinskega vodnika *Julijske Alpe: osrednji del*. Založba in *Planinski vestnik* sta sodelovala na 32. slovenskem knjižnem sejmu od 23. do 27. novembra, kjer sta v Cankarjevem domu med drugimi zbrane navdušila tudi urednik *Planinskega vestnika* Vladimir Habjan in član uredništva Dušan Škodič ob predstavitvi Škodičeve knjige *Ljudje v gorah*, ki jo je uredil Habjan. Založba pa je ponudila tudi številne ugodnosti in popuste ob nakupu edicij Planinske založbe. PZS je povabila tudi na European Outdoor Film Tour, najbolj znan evropski filmski dogodek o športu na prostem, ki je v Ljubljani gostoval do 1. do 3. decembra v Kinu Komuna.

Zdenka Mihelič

Zaključek praznovanja ob 120-letnici Soške podružnice

S sklepom koledarskega in jubilejnega leta se počasi zaključuje tudi niz dogodkov, ki jih je pripravilo PD Tolmin z namenom, da bi obudili spomin na začetke organiziranega slovenskega planinstva v Posočju. V soboto, 19. novembra, je bila v polni dvorani Kinogledališča Tolmin zadnja tovrstna letošnja prireditev. Po scenariju Žarka Rovščka se je odvil skoraj enourni kulturni program, v katerem je z uvodno planinsko himno začel in s klasičnimi

skladbami nadaljeval kvartet trobil Glasbene šole Tolmin pod vodstvom Matije Mlakarja. Skladbe je z odlomki iz zgodovine Soške podružnice povezoval dijak Gimnazije Tolmin Nikola Drole. Začetek osrednjega dela je pripadal predsednici PD Tolmin Mileni Brešan, ki je med drugim pozdravila številne goste, med njimi župana Občine Tolmin Uroša Brežana, predsednika PZS Bojana Rotovnika, predsednika MDO PD Posočja Gregorja Rupnika in predsednico MDO PD Primorske Maruško Lenarčič, njihovega člana – veleposlanika ZDA v Sloveniji Brenta R. Hartleyja, častna člana tolminskega PD Rudija Raucha in Vlada Šorlija ter nekdanje predsednike PD Tolmin Miha Lipuščka, Narcisa Michelizza, Zdenko Kavčič, Tatjano Božič, Rudija Raucha in Žarka Rovščka. Slavnostni govornik predsednik PZS Bojan Rotovnik je predsednici PD Tolmin čestital in v znak zahvale za več kot uspešno dolgotrno delovanje na vseh planinskih področjih predal jubilejno listino PZS, v svojem nagovoru pa med drugim dejal: "Praznovanje stodvajsetletnice planinstva v Posočju je ravno v Tolminu, kjer se je planinska zgodba v tem delu Slovenije tudi začela. Ob tem visokem jubileju praznujemo še en pomemben mejnik, in sicer sedemdesetletnico formalne ustanovitve PD Tolmin, o katerem lahko brez zadržkov povem, da je eno izmed največjih slovenskih planinskih društev po številu članov in eno vodilnih društev v naši planinski organizaciji glede na razvejano planinsko dejavnost skupaj z gorskim reševanjem, jamarstvom in fotografijo. Število članov se bo letos verjetno povečalo na okoli sedemsto in je zaradi tega po številu članov

Pastirčki iz podružnične osnovne šole iz Dolenje Trebuše so uprizorili otroške igre na paši. Foto: Miljko Lesjak

VESTI

šesto največje planinsko društvo med 287 društv, člani PZS v Sloveniji."

Nastopili so tudi učenci OŠ Franceta Bevka in Pastirčki iz podružnične osnovne šole iz Dolenje Trebuše. Sklepni del kulturnega programa je izvedel komorni pevski zbor Musica Viva pod vodstvom Erike Bizjak. Tako pomembne prireditve ne bi mogli izvesti brez sodelovanja tudi številnih drugih prizadevnih članov društva, simpatizerjev in sponzorjev. Desetletna kronika društva, zajeta v jubilejnem glasilu Krpelj, pa je poklon prostovoljstvu in dopolnitev dokumentov o delovanju društva.

Žarko Rovšček

Slovenka zmagala na teku okoli Everesta

Andreja Sterle Podobnik iz Starega trga pri Ložu je na ultramaratonem teku okoli Mount Everesta, najvišje gore sveta, na Everest Trail Race 2016 med 10. in 15. novembrom prepričljivo premagala vse tekmovalke. V družbi večinoma profesionalnih tekačev je 40-letna dolgoletna rekreativna tekačica z uspehi na številnih maratonih pred drugouvrščeno Britanko Jennifer Hill na cilj pritekla kar tri ure prej, tretjeouvrščeno Sarah Davis pa je za seboj

Andreja Sterle Podobnik
Foto iancorless.com

pustila za več kot devet ur. Sterle Podobnikova je v mrazu, vetru in na višinah z manjšo vsebnostjo kisika v šestih dneh pretekla 160 kilometrov in premagala okoli devetindvajset tisoč metrov višinske razlike. Vse skupaj je zmogla v 30 urah in 53 minutah ter se tudi skupno z moško konkurenco vred uvrstila na izvrstno drugo mesto, pred seboj je pustila le Nepalca Lamo Pasanga. V ženski konkurenci tekmovalk iz Velike Britanije, Španije in Argentine se je s to izjemno zahtevno preizkušnjo spopadla dvanajst tekmovalk.

Zdenka Mihelič

Decembra planinski muzej že tradicionalno obiščejo parklji in popestrijo dogajanje ob zaključku leta.

Foto: Natalija Štular

Aljaž skozi oči Požganca

V času letošnjih Aljaževih dni v Mojstrani smo v muzeju prvič izvedli program Aljaž skozi oči Požganca. Idejni osnutek zanj je pripravila domačinka Elizabeta Skumavc, vsebino pa sva po natančnem študiju literature spisali skupaj. Gre za igrano vodenje po stalni razstavi Vzpon na goro. Poudarek je na predstavitvi Jakoba Aljaža – graditelja prvih triglavskih koč in poti ter izrednega domoljuba in borca za ohranitev

slovenske podobe naših gora. Namen programa je med drugim predstaviti delo in lastnosti nekdanjih gorskih vodnikov: razumnost, spretnost, skromnost, zanesljivost, poznavanje narave in njenih zakonitosti, boj za preživetje. V vlogi neumornega Aljaževega izvrševalca načrtov, delovodja in gorskega vodnika se preizkuša igralca Bojan Dornig in Marsel Gomboc. Z resničnimi zgodbami, vezanimi na razstavljene muzejske predmete, in s skromno planinsko malico nas uvedeta v dogajanje okoli Triglava na prelomu 20. stoletja. Za ta igrani muzejski izlet se je treba najaviti vsaj tri delovne dni pred obiskom. Glavni "pomagači" Požganca so muzejski vodniki.

V letošnjem letu smo jih na novo ustrezno usposobili kar šest. Sicer pa je december tudi v Slovenskem planinskem muzeju praznično obarvan. Letos nas bodo že tretje leto prišli obiskati parklji. Pričakamo jih na delavnici, na kateri iz različnih materialov izdelujejo parkeljčke.

Konec meseca, 28. decembra, nas bo obiskala pravljica Irena Cerar in nas skupaj

Seznam zaprtih poti na dan 28. 11. 2016

Seznam zaprtih poti je enak kot novembra. Informacije o zaprtih planinskih poteh najdete na spletni strani <http://stanje-poti.pzs.si/>. Na podlagi obvestil društev in skrbnikov poti jih zbira ter objavlja PZS. Hoja po planinskih poteh je na lastno odgovornost.

Mire Steinbuch

s čarobno glasbo Mine Kunstelj popeljala v pravljici svet planinskih rož. Vse do sredine januarja bosta na ogled likovna razstava slikarja Stevana Đukića z naslovom Iz oči v oči z legendami – portreti slovenskih alpinistov in ambientalna postavitev jaslic na Kredarici. Vsem obiskovalcem Slovenskega planinskega muzeja želimo srečno in zdravo novo leto 2017.

Natalija Štular

Oteповci

Javni zavod TNP na področju ozaveščanja in izobraževanja izvaja različne aktivnosti, ki so namenjene željnim izkušnjam na področju varovanja narave in ohranjanja kulturne dediščine. Z novim centrom v Stari Fužini so aktivnosti dobile zagon, saj je center primerno opremljen, poleg tega je opazen trend zanimanja za prenos vsebin s starejše na mlajšo generacijo. Različne delavnice (kot npr. ohranjanje tradicionalnega znanja) so dobro obiskane, pa najsi bodo namenjene šolarjem ali odraslim. V novembru smo v sodelovanju z gospodom

Ivanom Kovačičem, mojstrom umetelne obdelave lesa in lastnikom certifikata Bohinjsko, izvedli štiridnevni tečaj tradicionalnega znanja – izdelava lesenega modela za maslo. Prosta mesta so bila zasedena že prvi dan razpisa, zato bo tečaj ponovljen. Nastali so lični izdelki, zadnji dan so se tečajnikom pridružili najmlajši, ki so s starši in mentorjema

spoznavali lastnosti lesa in izdelali svojo leseno igračo. Še osrednji decembrski dogodek: Zgornja bohinjska dolina je znana po edinstvenem običaju *otepanja* in *otepovcih*, ki v času božično-novoletnih praznikov *otepajo* po vasi. V sodelovanju s KS Stara Fužina, domačo mladino in poznavalci smo etnološko razstavo Oteповci odprli v petek, 2. decembra, ob 19. uri. Razstava kostumov bo na ogled v decembru (razen 26. in 27.12., ko fantje *otepajo*). Ob Mednarodnem dnevu gora smo 11. decembra v okviru Alpske konvencije in

Na delavnici tradicionalnih znanj so udeleženci izdelali lesen model za maslo.

Foto: Miran Mozetič

v sodelovanju z Gledališčem 2B iz Bohinjske Bistrice pripravili celodnevni maraton branja gorniške literature. Domače okolje in zimski pogled na Bohinjsko jezero sta ustvarila enkratno atmosfero. Posebnost celodnevnega branja je bila otroška bralna urica, kjer smo se potapljali v čudoviti svet alpskih pripovedk. Dogodek je bil dobro obiskan, poskrbljeno je bilo tudi za tiste, ki so z nami preživeli cel dan. Brali smo najrazličnejša dela, marsikdo je svoj najljubši odlomek prinesel s seboj in ga delil z ostalimi udeleženci. V info središču TNP na Bledu, v Bohinju in Trenti vas vabimo tudi tekom zime. V letu 2017 pripravljamo bogat program, zato vabljeni že zdaj. Obilo sreče, zdravja in uspeha ter užitkov na planinskih poteh v prihajajočem letu želimo sodelavci Javnega zavoda TNP.

Majda Odar

Popravek

V novembrski številki *Planinskega vestnika* je v članku Mladinsko delo na prepihu pomotoma izpadlo ime avtorice fotografij Mance Čujež. Za neljubo napako se avtorici fotografij iskreno opravičujemo.

Uredništvo

Življenje je pot, na kateri vsak sam riše svoj zemljevid in niti dva nista enaka. A vendar se zemljevidi prekrivajo, saj se naše poti križajo, nekatere pa prehodimo skupaj. Želimo si, da bi vas na vaših poteh lahko spremljali tudi v naslednjem letu, pa naj gre za brezpotja v hribih, za plezalne smeri ali večerno sprostitvev v naslonjaču, vam pa, da bi v Planinskem vestniku vedno našli tisto, kar iščete in zaradi česar ga radi berete. Srečno na poteh, ki jih boste vrisali v svoj zemljevid v letu 2017!

Uredništvo

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

**Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.**

**V prihodnjih številkah Planinskega vestnika
boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

Planinsko leposlovje

INTERVJUJI

Tomo Česen, Darko Mohar, Colin Haley

Z NAMI NA POT

Kras

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10

F: 01/893 99 24

E: info@univox.si

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Foto: Vladimir Habjan

STOPIMO SKUPAJ!

PLANINKE IN PLANINCI, LJUBITELJI GORA,
IZKORISTIMO MOŽNOST IN NAMENIMO
DEL DOHODNINE NAŠIM GORAM!
NE DA BI NAS TO KAJ STALO.

Namenimo del dohodnine za varnejšo in urejeno Slovensko planinsko pot od Maribora do Debelega Rtiča! Zaradi množičnosti in odprtosti delovanja imamo Planinska zveza Slovenije in večina planinskih društev status organizacije v javnem interesu. Zato smo upravičenci do sredstev z naslova dohodnine: zavezanci za dohodnino lahko do 0,5 odstotka odmerjene dohodnine namenimo Planinski zvezi Slovenije in/ali planinskemu društvu. Preveč nas je, ki te možnosti še nismo izkoristili.

www.pzs.si

V letu 2016 smo s tako pridobljenimi sredstvi financirali obnovo poti na Škrlatico, pot s Kredarice in z Zaplanje na Triglav, Kapišče pot na Prisojnik in pot Kotovo sedlo-Jalovec. Stopimo v dolini skupaj tisti, ki se srečujemo na planinskih poteh in se zavedamo koristnosti dejavnosti planinske organizacije! Namenimo ji del sredstev, ki bi sicer pripadel državnemu proračunu. Davčni upravi (DURS) sporočimo svojo odločitev do 31. decembra letos, lahko tudi s pomočjo vnaprej izpolnjenega obrazca na spletni strani PZS: www.pzs.si/dohodnina.php.